

Over dit boek

Dit is een digitale kopie van een boek dat al generaties lang op bibliotheekplanken heeft gestaan, maar nu zorgvuldig is gescand door Google. Dat doen we omdat we alle boeken ter wereld online beschikbaar willen maken.

Dit boek is zo oud dat het auteursrecht erop is verlopen, zodat het boek nu deel uitmaakt van het publieke domein. Een boek dat tot het publieke domein behoort, is een boek dat nooit onder het auteursrecht is gevallen, of waarvan de wettelijke auteursrechttermijn is verlopen. Het kan per land verschillen of een boek tot het publieke domein behoort. Boeken in het publieke domein zijn een stem uit het verleden. Ze vormen een bron van geschiedenis, cultuur en kennis die anders moeilijk te verkrijgen zou zijn.

Aantekeningen, opmerkingen en andere kanttekeningen die in het origineel stonden, worden weergegeven in dit bestand, als herinnering aan de lange reis die het boek heeft gemaakt van uitgever naar bibliotheek, en uiteindelijk naar u.

Richtlijnen voor gebruik

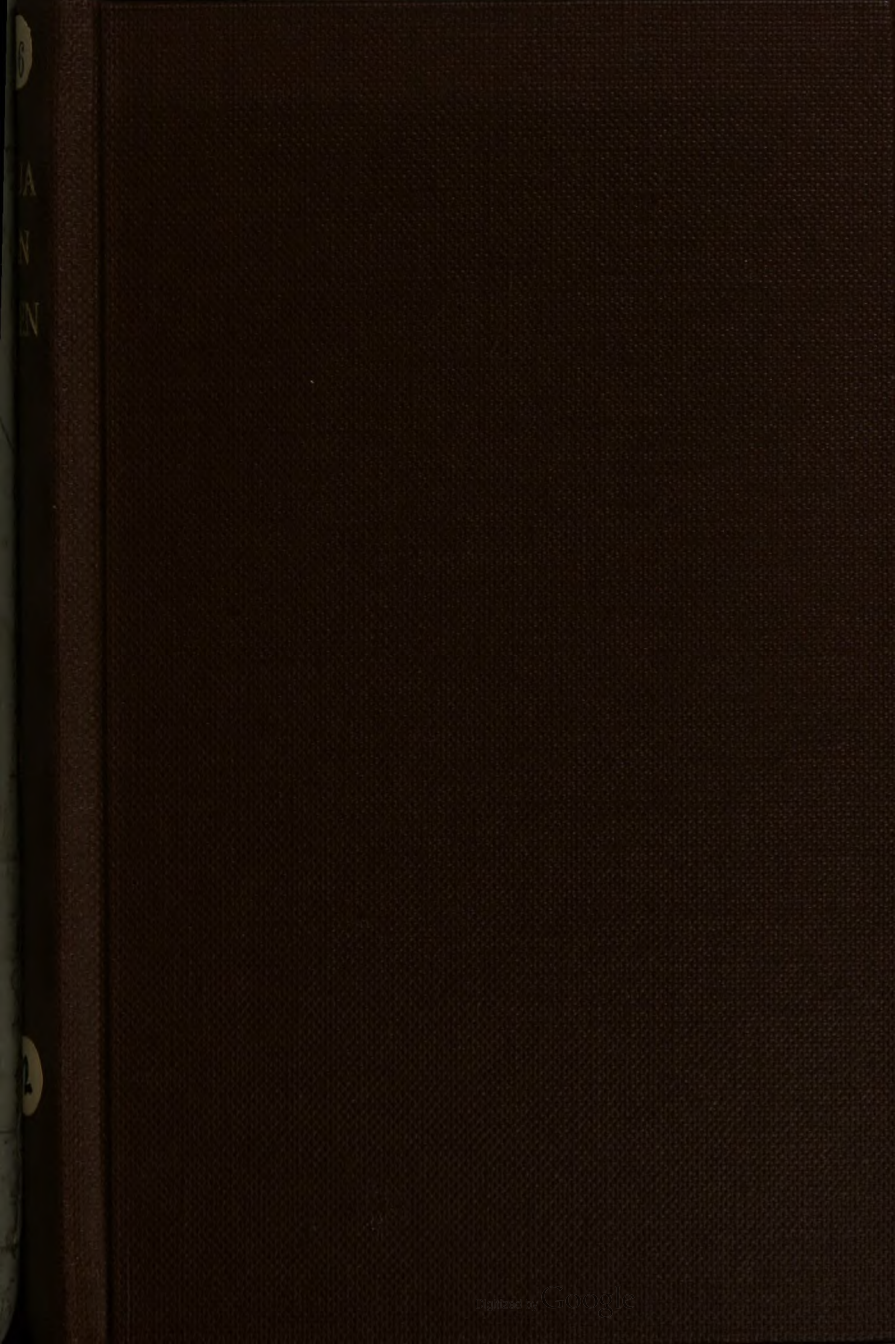
Google werkt samen met bibliotheken om materiaal uit het publieke domein te digitaliseren, zodat het voor iedereen beschikbaar wordt. Boeken uit het publieke domein behoren toe aan het publiek; wij bewaren ze alleen. Dit is echter een kostbaar proces. Om deze dienst te kunnen blijven leveren, hebben we maatregelen genomen om misbruik door commerciële partijen te voorkomen, zoals het plaatsen van technische beperkingen op automatisch zoeken.

Verder vragen we u het volgende:

- + *Gebruik de bestanden alleen voor niet-commerciële doeleinden* We hebben Zoeken naar boeken met Google ontworpen voor gebruik door individuen. We vragen u deze bestanden alleen te gebruiken voor persoonlijke en niet-commerciële doeleinden.
- + *Voer geen geautomatiseerde zoekopdrachten uit* Stuur geen geautomatiseerde zoekopdrachten naar het systeem van Google. Als u onderzoek doet naar computervertalingen, optische tekenherkenning of andere wetenschapsgebieden waarbij u toegang nodig heeft tot grote hoeveelheden tekst, kunt u contact met ons opnemen. We raden u aan hiervoor materiaal uit het publieke domein te gebruiken, en kunnen u misschien hiermee van dienst zijn.
- + *Laat de eigendomsverklaring staan* Het “watermerk” van Google dat u onder aan elk bestand ziet, dient om mensen informatie over het project te geven, en ze te helpen extra materiaal te vinden met Zoeken naar boeken met Google. Verwijder dit watermerk niet.
- + *Houd u aan de wet* Wat u ook doet, houd er rekening mee dat u er zelf verantwoordelijk voor bent dat alles wat u doet legaal is. U kunt er niet van uitgaan dat wanneer een werk beschikbaar lijkt te zijn voor het publieke domein in de Verenigde Staten, het ook publiek domein is voor gebruikers in andere landen. Of er nog auteursrecht op een boek rust, verschilt per land. We kunnen u niet vertellen wat u in uw geval met een bepaald boek mag doen. Neem niet zomaar aan dat u een boek overal ter wereld op allerlei manieren kunt gebruiken, wanneer het eenmaal in Zoeken naar boeken met Google staat. De wettelijke aansprakelijkheid voor auteursrechten is behoorlijk streng.

Informatie over Zoeken naar boeken met Google

Het doel van Google is om alle informatie wereldwijd toegankelijk en bruikbaar te maken. Zoeken naar boeken met Google helpt lezers boeken uit allerlei landen te ontdekken, en helpt auteurs en uitgevers om een nieuw leespubliek te bereiken. U kunt de volledige tekst van dit boek doorzoeken op het web via <http://books.google.com>

1166

G 32

P R O E V E
VAN HEILIGE
TAALKUNDE,
ALS EENE
WETENSCHAP

BEHANDELD,

*Byzonderlyk nuttig voor hun, die zich de
voornaamste Gronden van de Taalen
der H. Schrift willen eigen maaken.*

D O O R

J O S U A V A N I P E R E N,

*A. L. M. Philos. Doctor, Medelid van de Hol-
landsche Maatschappy, als mede van het
Zeeuwisch Genootschap der Weetenschap-
pen en Predikant te Veere.*

TWEEDE UITGAAF.

2

TE LETDEN,
BY A. EN J. HONKkoop,
M D C C L X X V I.

U. S. GOVERNMENT

PRINTING OFFICE

WASHINGTON, D. C.

1917

REPRODUCTION

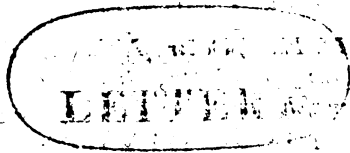
OF THE

OFFICIAL RECORDS

OF THE

UNITED STATES

GOVERNMENT

WASHINGTON, D. C.

O P D R A G T

A A N D E

H O L L A N D S C H E

M A A T S C H A P P Y

D E R

W E T E N S C H A P P E N

T E

H A A R L E M .

Doorlugte en Wydberoemde Heeren!

A Ltoos heb ik gedacht en vele voor
my, dat een Genootschap of
* 2 Aca-

NED.
LETTERK.

O P D R A G T.

Academie der Wetenschappen, niet alleen de *Verbandelingen der Leden*, en de *stukken*, die om *Prys* geschreven worden; maar ook alle andere *Ge-schriften*, die eenigzints tot de *bevor-deringe van Kunsten en Wetenschap-pen* strekken kunnen: ten minsten door de *Schryvers*, daar voor opgegeven en door den *Druk gemeen* gemaakt worden; bevoegd is en verpligt te onderzoeken en hare uitspraak over dezelve te geven. Zoo vele hoogaan-zienelyke en alom vermaarde *Geleer-de*, als **UWE DOORLUGTE MAATSCHAPPT** uitmaken, verdienen een gezag by de *Landsgenooten*, dat in staat is, om de algemeene goedkeuringe van nuttige werken en de algemeene afkeuringe van prulschrif-ten te bevorderen. **UW AANZIEN-LYK GENOOTSCHAP** is ook ge-
ne-

O P D R A G T.

negen, volgens deszelfs Lofwaardige Instellinge, om de Letteroeffeningen en vlyt der Geleerde Nederlanders aan te moedigen en op te wekken. By gevolg zyn alle Beminnaars der Wetenschappen verpligt, met dankbaarheid deze voorzorg van **UWE DOORLUGTE MAATSCHAPPT** te erkennen, en Hoogst dezelve, als de Gemeene Vraagbaak der Geleerdheid in de Vereenigde Gewesten te eerbiedigen. Zulks neem ik de vryheid met dezen Opdragt te doen, niet twyffelende, of **HET LOFFELTK GENOOTSCHAP** zal deze myne vrymoedigheid ten besten duiden; en my niet euvel afnemen, dat ik, my verlatende op de bescherminge der **DOORLUGTE MAATSCHAPPT** en de zuiverheid myner oogmerken, my zelve en deze myne Proeve van Taalkun-

O P D R A G T.

kunde *aan derzelver gunstig en door-
kneed oordeel onderwerpe. Ik blywe met
oetmoed en hoogagtinge*

Doorlugte en Wydberoemde Heeren!

Uw Onderdanige Dienaar

JOSUA VAN IPEREN.

VOOR.

V.OORREDEN.

Goedgunstig en bescheiden

LEZER!

On noodig is het, hier vooraf een Berigt van den Inhoud dezer *Proeve van Taalkunde* te geven. Die Verhandeling zelf is zoo kort, dat men dezelve rasser zal gelezen hebben, als menige Voorredens, die aan het hoofd van grooter Werken pronken. Zy is ook maar aan te zien, als eene Inleidinge tot een wydlooper Geschrift, in 't welk de *Praktyk*, of het gebruik der Taalkunde, in het verklaren van den Letterlyken Zin der H. Schriften en in het beoordeelen van de ware zuiverheid der Talen, door ongewyde Schryvers in hunne Boeken gebezigt, zal aangetoond worden. Kan men iets nadeeliger en ergerlyker voor den Redelyken Godsdienst uitdenken, als de verschillend-

V O O R R E D E N .

lendheid en tegenstrydigheid der Uitleggers in het verklaren van Gods Woord ? Indien eene en dezelfde plaats , zulke eene voornamentlyk , in welke eene wezendlyke en noodzakelyke Grondstellinge vervat is , van genen zus , van dezen zoo , en dus in gansch verschillende beteekenissen word opgevat en aan onervarene in de Taalkunde als zoodanig opgedrongen : wie kan dan van de waarheid zyner Geloofsbelydenisse zeker zyn ? Naar mate dat iemand op de Uitleggers , die hy voor de beste verkieft , zyn vertrouwen stelt , zonder van deze zyne keuse goede redenen te kunnen geven ; naar evenredigheid der grootte van dit vertrouwen , houd hy ook den zin , welchen die Uitleggers aan zoo eene plaats geven , voor waaragtig ; en ziet andere Uitleggers , die van de zyne verschelen , voor Weetnieten , Dwaalgeesten of Kettters aan. Dog zy , die dit doen , hebben op hunne beurt het ongeluk , van op
de

V O O R R E D E N .

dezelfde manier en met gelyke waarschynelykheid , te zamen met hunne Leeraars en Uitleggers , van onwetendheid , dwalinge en kettery beschuldigd te worden ; om dat zy zig zulke byzondere Uitlegginge laten welgevallen. Noit kan dat verschil bygelegd en dat wederzydsch verdenken en schelden worden weggenomen : ten zy men op eene betogende en wiskundige wyze kan aantoonen , welke de ware en onvervalichte beteekenisse der H. Schriften zy ; zoo dat het aan Lieden , zig dezen betoogtrant verstaande , ontegenzeggelyk blyke , dat 'er geene andere beteekenisse mogelyk is : gelyk den Wiskunstenaars ontwyffelbaar bewezen word , dat een *Triangel* zyne drie hoeken , te zamen genomen , even groot heeft met twee regte hoeken , zoo dat dezelve nog minder , nog meerder als 180 *Graden* kunnen uitleveren. En , zoo het niet mogelyk is , dat men de Taalkunde tot dien trap van zekerheid

V O O R R E D E N.

heid brengen kan , gelyk de meeste niet zonder reden zig verbeelden zullen ; zal men evenwel zyn beft moeten doen , om , volgens den Leidraad van de *Logica Probabilium* , den allerhoogften trap van waarfchynelykheid in de bepalinge van den Zin der Woorden en Spreekmanieren dermaten te betogen : dat den ervarenen in de Taalkunde blyke , tegen alle waarfchynelykheid aan te loopen, dat 'er een anderen bekenden zin door zou worden te kennen gegeven. Immers kan een Woord en Spreekmanier in zodanigen zin gebruikt zyn , van welken een Uitlegger misfchien nooit gedacht zal hebben. De Heer J. E. JUNGIUS heeft in zyn Boek , genaamd *de Verborgentheid der Laaste Tyden, die aanstaande zyn*, den Betoogetrant der Wiskundigen in de Verklaringe, en dus ook in de Letterlyke Uitlegginge van *Zachar. XIV: 1, 2.* gepoogt in agt te nemen. En, fchoon hy in eenige Prophetifche
Toe-

V O O R R E D E N :

Toepassingen al te voorbarig besloten heeft, en ook den waren Letterlyken Zin meer als eens heeft misgetast: moet men egter zyn Eerw: wiens ongeluk wy betreuren, tot lof nageven, dat hy, in de bepalinge van de betekenis der Woorden en Spreekmanieren, kragtiger en bondiger heeft geredeneerd, dan men gemeenelyk tot nog toe van de allergeleerdste Letterkundige en Uitleggers, (wier kostelyke Werken noit genoeg kunnen geprezen worden, dog die een vryer en, naar de gemeene smaak, aangename Schryfftyl gebruikt hebben) heeft zien redeneren. Maar, hoe zal men eene redeneringe over den zin eener plaatze, welke de Schryver zegt wiskundig te zyn, voor dusdanige met zekerheid mogen houden, ten zy men bemerkt volgens de Stokregels eener Wetenschap, dat zyne Uitlegginge ook in der daad wiskunstig zy? Iemand, die de Cyfferkunde ver aat, zal niet aanstonds
over

V O O R R E D E N.

over de deugdelykheid eener *Algebraische* Leerstellinge kunnen oordeelen, schoon beide, *Aritmetica* en *Algebra* deelen der Wiskunde zyn. Zoo kan ook niemand vonnis vellen over de kragt of zwakheid eener Wiskundige bewysreden, dat een Woord of eene Spreekmanier eene bepaalde beteekenisse en geene andere heeft, of hebben kan: als die begrip heeft van de wyze, op welke de Taalkunde wiskundig, als eene Wetenschap, kan en moet behandeld worden.

De *Critica*, thans zeer in de *mode*, voor zoo ver dezelve eene Kunst is, om op het allernauwkeurigste en zekerste, niet alleen den *Text* van Oude Schryvers, maar ook den zin derzelve te bepalen: en uit dien hoofde ook over de *Glossen*, *Scholia*, Verscheide Lezingen, Aanteekeningen en Vertalingen oordeel te vellen, kan noit haar oogmerk bereiken, ten zy dezelve door behulp der *Taalkunde*, als eene *Wetenschap behandeld*, insgelyks

V O O R R E D E N .

lyks tot eene Wetenschap gemaakt worde. Ook is het zonder dezelve slegts by geval , om zoo te spreken , zoo een Woordenboek ergens doel treffe , en eenige zyner Vertalingen en Omfchryvingen deugdzaam zyn. Daarenboven gebruikt het grootste gros der Overzetteren zonder oordeel Woordenboeken , die voor de hand komen : of zy zyn zelf zoo nalatig , dat zy zig de moeite niet willen geven , om dezelve naar behooren in te zien ; zynde zy , naar hunne meeninge , fchrander genoeg , om , wanneer zy deze of gene woorden verstaan , den waren zin der overige uit den zamenhang op te maken. De Heer MENAGE had te zyner tyd overvloedige redenen , om een *Smeekfchrift voor de Woordenboeken* , met klagten wegens het wangedrag der Overzetteren op te stellen ; * en nog heden zou hy evenveel redenen vinden.

Edog

* *Anti-Baillet* Tome I. Chap. 82.

V O O R R E D E N.

Edog men kan niet ontveinzen, dat de Behandeling der Wetenschappen, volgens den Betoogtrant der Wiskunstenaren ingerigt, zeer dikwerf langdradig en verdrietig voorkomt, om dat men aan denzelven niet gewoon is: en dat hierom zulke *Philosophische* Geschriften, en andere, welke in die smaak zyn opgesteld, doorgaans hier te Lande, in Frankryk, Engeland en elders veragt worden. Evenwel, zoo men de oorzaak hier van nauwkeuriglyk onderzoekt, zal men bevinden, dat het in den zoogenaamden *Wolfiaanschen* Betoogtrant aan twee dingen hapert: aan een gedurig herhalen van het te voren betoogde, en aan de betoging van Waarheden, welke de Lezer voor *Axiomata*, dat is, onloochenbare Grondstellingen aanziet; welk laatste egter tegen de (*Sceptici*) Twyfelers hoognoodig is. Maar om dat 'er zedert de dwinglandy van *ARISTOTELES* en de *Scholastyken* niets aan de

V O O R R E D E N .

de Wetenschappen meer nut heeft toegebracht, als de verminderinge van het ontzaggelyk aantal van niets be-
deuidende en onnoodigé Kunstwoor-
den, en door dat middel byzonderlyk
de Betoogtrant verkort word: zal het
voorwaar! niet onaangenaam kun-
nen zyn, als men ook uit de Taal-
kunde vele Kunstwoorden, die men
gemakkelyk misfchen kan, verban-
nen ziet, en een middel aangewe-
zen, om den Betoogtrant der Wis-
kunftenaren in het behandelen dezer
Wetenschap beknopter en smakely-
ker te maken.

Deze en diergelyke beweegrede-
nen hebben my opgewekt, en teffens
vrymoedigheid verleend, om aan het
Oordeel der Geleerde Weereld deze
Proeve over te geven; en van dezen
of genen, die het zig de moeite zal
waardig agten, in het vriendelyke te
vernemen, hoe dusdanige Onderne-
minge, zoo men haar verder wilde
doorzetten, smaken zou? wat men
zou

V O O R R E D E N .

zou meenen in dit kort Ontwerp te ontbreken ? en hoe men van gedachten is, dat die gebreken vervuld moeten worden ? **ROGIER BACON**, een Engelsch Minderbroeder in de XIII Eeuw, moet zig verbeeld hebben, dat hy eene *Algemeene Grammatica voor alle Talen*, en eene *Handleidinge*, om in korten tyd tot de kennisse van den waren Letterlyken Zin der Grondspraken in den Bybel voorkomende, te geraken, had uitgevonden: om dat hy in eenen Brief aan Paus Clemens den IV geschreven, zeer op de nuttigheid en noodzakelykheid zyner uitvindinge snoeft, en daar by Zyne Heiligheid bid, dat hy door zyn Apostolisch gezag aan de gansche Kerk en alle Geestelyken gemelde *Grammatica* en *Handleidinge*, als zoo hoognuttig en noodzakelyk wilde aanpryzen. * Eigentlyk geloof ik, wat

* Act. Erud. Lips. Junii 1591. p. 297. **BAYLE** Diction. in *Roger Bacon*. Not. E.

V O O R R E D E N.

wat my belangt , dat het in order brengen van zoo eene Taalkunde, als waar van hier eene Schets word opgegeven , het regte werk van een Geleerd Genoodschap zou wezen; mits dat het zelve gedeeltelyk uit Taalkundige , zoo als men in eenen ruimeren zin de hedendaagsche Taalkenners (*Philologi*) noemt , en gedeeltelyk uit Wiskunstenars bestond. Maar minder krakeel zou 'er ontstaan , indien de Leden eener Maatschappy van Wetenschappen , die dit nuttig werk ondernamen , geleerde Taalkenners en ervarene Wiskunstenars teffens waren. Zou 'er dan dus geene kans zyn , om de Taalkunde, zoo wel als de Gezigtkunde , Sterrekunde en andere Wetenschappen als een gedeelte van de Gemengde Wiskunde te behandelen?

Eindelyk zy een ieder verzogt, het gebrekkelyke in dit Werkje voorkomende , myner onwetendheid of

* *

on-

V O O R R E D E N.

onagtzaamheid , maar het goede en
pryzenswaardige , zoo men 'er iets
diergelyks misschien in mogt aantref-
fen , aan de Inblazingen des Almag-
tigen , die de menschen verstandig
maken , te wyten. Vaar wel!

Voor-

Voornaamste Drukfouten, dus te verbeteren.

p. 34.	1.	1. tewyl	<i>lees</i>	terwyl
39.	1.	26. afgebankent		afgebakend,
41.	29.	נְשָׂא		נִשְׂא
43.	7.	נְשָׂא		נִשְׂא
44.	3.	כִּשָּׂא		כִּשְׂא
—	12.	בְּשֵׂאת en כִּשֵׂאת		מִשֵּׂאת en מִשָּׂאת
—	20.	בְּשֵׂא פְּנִים		מִשָּׂא פְּנִים
45.	5.	בְּשָׂא		מִשָּׂא
—	7.	בְּשֵׂאת		מִשָּׂאת
—	22.	שֵׂאת		שָׂאת
—	27.	בְּשָׂא		מִשָּׂא
46.	3.	בְּשֵׂאת		מִשָּׂאת
—	18.	בְּשֵׂאת		מִשָּׂאת
—	26.	תְּרוֹכָה		תְּרוֹמָה
—	ib.	חֹם		חֹם
47.	1.	בְּשָׂא		מִשָּׂא
—	7.	בְּשָׂא		מִשָּׂא
—	26.	גַּא יִשָּׂא		לֹא יִשָּׂא
48.	(11.	נְשָׂא		נִשְׂא
65.	10.	gebruik		gebrek.
81.	4.	te pas komen		te pas te komen.
83.	19.	בְּחָץ		מִחָץ.
—	23.	illice		illicque.
84.	18.	בְּחָץ		מִחָץ.
—	24.	לְבָצוֹן		לְבָצוֹן.

p. 85.	l. 16.	כחץ בכתו	lees	מחץ מכתו
91.	22.	niet misgiffen		misgiffen.
93.	5.	Gebruikt		gebruikt.
96.	26.	כל		כל
—	27.	נתתי		נתתי
97.	1.	verduitsfen		verduift.
98.	7.	הנכשלים		המכשלים
—	9.	נתתי		נתתי.
121.	22.	מ		מן
124.	5.	וקרקר דרך		דרך
—	6.	ומחע		ומחץ
—	ib.	בואב		מואב
—	7.	כל		וקרקר כל
—	22.	ומחע		ומחץ
—	24.	מחע		מחץ
—	ib.	(Ellipsen)		(Ellypsin)
125.	4.	מחע		מחץ
—	5.	בואב		מואב
—	6.	ומחע		ומחץ
129.	6.	εκοτιοθησεται		εκοτιοθησεται
134.	5.	εκοτιοθησεται		εκοτιοθησεται
—	22.	ביעקב		מיעקב
—	ib.	ב		ם
137.	18.	ichouwt		beschouwd.
141.	2.	μαχιοθαι		μαχιοθαι.
161.	26.	בשעה		בשעה
164.	24.	שג		שג
166.	4.	גשעה		גשעה

PROB-

P R O E V E
 V A N
 TAALKUNDE,
 A L S E E N E
 WETENSCHAP BEHANDELT.

§. 1.

DE *Taalkunde* is eene Wetenschap van de ware beteekenisse en kragt der Woorden en Spreekmanieren.

§. 2.

En zoo brengen wy beide *Etymologia* en *Syntaxis* als voorname gedeelten van de *Taalkunde* onder dezelve algemeene bevattinge. Wy zullen die Latynsche Namen vervolgens in deze, zoo wy meenen, zeer gevoegelyke Nederduitsche van *Woord-* en *Spreekwys-kunde* veranderen.

A

§. 3.

2 PROEVE VAN TAALKUNDE.

§. 3.

Wy nemen in de voorgaande Bepalinge het woord *Wetenschap* in dien zin, als het van de hedendaagsche Wysgeeren genomen word: namentlyk, voor eene kennis van waarheden, zoo als men van dezelve op onloochenbare gronden door eene gedurige en aan een geschakelde Redenkundige afleidinge overtuigt word; en, zoo men met geene vooroordeelen te veel bezet is, overtuigt moet worden.

§. 4.

En, of schoon het wel waar is, dat de Taalkunde tot nog toe als eene Wetenschap niet word behandelt; zo ware het egter te wenschen, dat Geleerde Mannen, zig des verstaande, dezen arbeid, die zoo heel moeilyk niet is, als men zig in het begin wel voorstelt, eens ondernamen: alzoo zekerlyk uit dezen arbeid een groot voordeel voor allerhande andere Wetenschappen zou kunnen getrokken worden.

§. 5.

§. 5.

Het zy hoe het wil, een Uitlegger van de H. Schriften zal hy wel beslagen ten ys komen, moet voor af wel zorge dragen, dat hy den letterlyken zin van de plaats die hy wil uitleggen, op onwrikbare gronden betoogt heeft, dezen, dien hy tot grond van zyne redeneringen opgeeft te zyn, en geen en anderen. Want anderszints kunnen op twyffelagtige beginzelen geene zekerheden gebouwt worden.

§. 6.

Uit deeze Aanmerkingen hier boven opgegeeven blykt het van zelfs, zonder dat wy zulks nader behoeven te bewyzen, dat by aldien de Taalkunde als geene Wetenschap kan behandelt worden, insgelyks ook de waare uitlegginge van de gantsche H. Schriftuur op geene ontwyffelbare gronden kan bepaalt worden. En dit zou eene stellinge zyn, die onzen gantschen Godsdienst zou ondermynen, en ons algemeen ongetwyffeld Geloof den bodem inslaan, zoo als iemand, die

4 PROEVE VAN TAALKUNDE

oogen in zyn voorhoofd heeft, aanstonds bemerken kan.

§. 7.

De *Taalkunde* kan en moet als eene *Wetenschap* behandelt worden in het uitleggen der *H. Schriften*.

't B E W Y S.

Dat de *Taalkunde* kan behandelt worden als eene *Wetenschap*, hebben wy reeds (§. 6.) uit de ongerymde gevolgen van het tegengestelde bewezen. Welk bewys, om het zelve in den vorm van eene *sluitreden* te brengen, dus moet voorgesteld worden. Zoo de *Taalkunde* als geene *Wetenschap* kan behandelt worden, dan moet volgen, dat de geopenbaarde *Godgeleerdheid* en ons *Geloof* op losse gronden gebouwt is, alzoo de zelve op de uitlegginge van den letterlyken zin der *H. Schriftuur* alleenlyk steunen: die, twyffelagig zynde, de gronden der geopenbaarde *Godgeleerdheid* ook twyffelagig laten moeten. Maar dit gevolg is ten uitersten ongerymt en godslasterlyk, en daarom is het voorgaan-

PROEVE VAN TAALKUNDE. 3

gaande ook ten eenemaal valsch: dat is te zeggen, de Taalkunde kan zekerlyk als eene Wetenschap behandelt worden. *En dit is Een.*

Vervolgens dat de Taalkunde in de uitlegginge der H. Schriften zoo moet behandelt worden, is ligtelyk te betogen. Immers niemant kan de volkomene zin der H. Schriften ontegenzeggelyk aantoonen, die den letterlyken zin niet ontegenzeggelyk heeft aangewezen. Maat die den letterlyken zin ontegenzeggelyk zal aanwyzen, moet de Taalkunde als eene Wetenschap behandelen. En in het uitleggen der H. Schriften moet men dat doen; bygevolg moet de Taalkunde in het uitleggen der H. Schriften als eene Wetenschap behandelt worden. *En dit was het andere, dat bewezen moest worden.*

§. 8.

De algemeene Taalkunde word gevoegelyk verdeelt, in byzondere Taalkunden van verscheidene Talen.

§. 9.

Eene Taal is eene bepaalde menigte
A 3 van

6 PROEVE VAN TAALKUNDE.

van Woorden en Spreekmanieren, waar door eene onderscheiden soort van Menschen elkanderen hunne denkbeelden, oordeelswerkzaamheden en redeneeringen bekend maakt.

§. 10.

Te weten, voor den Zundvloed is 'er maar eenerlei Volk geweest, en eenerleie Sprake, maar by den vermetelen Torenbouw te Babel zyn de Spraken dermaten verwerd door eene byzondere beschikkinge van het Albestierend Opperwezen, dat daar van daan de verdeelinge der Volken in onderscheidene Landschappen over de geheele Waereld ontstaan is; gelyk ons de gewyde Geschiedenisse berigt. *Genes. X. en XI. vs. 1 9.*

§. 11.

En om dat het Gode behaagt heeft, den zuiveren en redelyken Godsdienst na de verstrojing van Noachs nazaten in het geslagte van Heber en Peleg door gedurige Openbaringen te bevestigen, was het ook nodig, dat die Openbaringen in zoo eene Taal gedaan wierden en beschreven,

PROEVE VAN TAALKUNDE. 7

ven, als van dit geslagte van Heber verstaan konde worden. Dit nu was de Hebreuwsche Taal, gelyk zoo ook Jakobs nakomelingen na hunne Voorvader Heber, die omtrent de verwarringen der Talen geleefd heeft, Hebreen genaamt werden. *Exod. I: 19.*

§. 12.

In hunne Babylonische Gevangenissen, wierden zy gewoon aan de Sprake der Chaldeen, en daarom konden de Godspraken, aldaar verkondigt, in de Chaldeeusche Taal worden voorgedragen, en in die Taal verstaan worden, ook hadden de Chaldeen, onder wie zy woonden, belang 'er in; dezelve insgelyks te verstaan.

§. 13.

De Grieksche Taal was ten tyde der Evangelisten en Apostelen genoegzaam door de gantsche bewoonde Waereld bekend, want zedert dat gantsch Asien en een groot gedeelte van Afrika door Alexander den Groten veroverd was, zyn de verscheidene Landschappen verdeelt onder Grieksche Vorsten, onder welker

8 PROEVE VAN TAALKUNDE.

bestuur de Grieksche Taal over al is doorgebroken: ook was dezelve Spraak al van lange tyden by de Romeinen, en bygevolg ook by de Westersche Volkeren in Europa in gebruik geraakt. Geene Taal was 'er toen ter tyd bekend, die zoo algemeen van alle Landaarden gesproken en verstaan wierd, als deze; en daarom moesten ook de Schriften van het N. Testament in de Grieksche Spraak worden opgesteld, om dat dezelve naar het oogmerk der Goddelyke Voorzienigheid van alle Natien gelezen en verstaan moesten worden.

§. 14.

Wel is waar, zommige zyn van gedachten geweest, dat by voorbeeld het Evangelium van Mattheus, en de Brief aan de Hebrëen geschreeven, in de Hebreeuwsche Spraak allereerst waren opgesteld; maar deeze meninge is van andere reets wederlegt geworden. En onzes bedunkens, kan de ongegrondheit van dat vermoeden ook uit het oogmerk der Goddelyke Voorzienigheid, dat dezelve ogenschynelyk in het verkiezen der Talen gehad heeft, gelyk in onze voor-
gaan-

PROEVE VAN TAALKUNDE. 9

gaande Aanmerkinge is aangewezen, eenigzints worden afgeleid.

§. 15.

Uit het geene tot nog toe gezegt is, spreekt het van zelfs, dat men om den volkomen zin van de H. Schriften ontegenzeggelyk te kunnen aantonen, voor af nodig heeft eene Hebreeuwsche, Chaldeeusche en Grieksche Taalkunde.

§. 16.

Hier nit is ligtelyk op te maken, dat iemand die alle H. Schriften regt zal uitleggen, de Hebreeuwsche, Chaldeeusche en Grieksche Taalkunde, in dien zin als wy boven gemeld hebben, moet magtig zyn niet alleen, maar dezelve wel en deugdelyk gebruiken.

§. 17.

Evenwel behoeft men juist alle drie de opgenoemde Taalkunden niet magtig te wezen om eenen bepaalden Text uit te leggen.

Want de geene, die de Hebreeuwsche

10 PROEVE VAN TAALKUNDE.

Taalkunde bezitten, kunnen de Hebreuwsche Godspraken, die de Chaldeeusche in het werk kunnen stellen, de Chaldeeusche, en die de Grieksche in den grond verstaan, de Grieksche, zoo ver als het den Letterlyken Zin aanbetreft, betogender wyze verklaren.

§. 18.

Buiten de verscheide benamingen van Volkeren, naar de Koningryken, Vorstendommen en Gemeenebesten, waar onder dezelve behoren, heeft 'er nog eene andere plaats, die van de Taal, welke van hun doorgaans gesproken word, is afgeleid. Zo onderscheid men Franschen, Duitschers, Spanjaarden, Engelsche, Italianen, en in oude tyden Latynen, Grieken, Hebreen, Chaldeen, Arabiers, en andere Natien meer. Want, ofschoon men in den eersten opslag van het oog denken zou, dat die benamingen van de Landschappen en Gewesten, in welke de onderscheidene menschen wonen, ontleent waren: zoo zal men egter zig wel haast in die meninge bedrogen vinden, als men uit de Geschiedenissen geleerd heeft, niet alleen, dat de Landschappen

PROEVE VAN TAALKUNDE. II.

pen hunnen naam allereerst gekregen hebben van de Volkplantingen, die daar op gebragt zyn door die Geslagten, welke na de Spraakverwerringe eenerlei Taal hebbende behouden, zig zelve onderscheidene Woonplaatsen hebben gezogt, maar ook dat verscheide Natien naar andere Oorden verhuist zynde, hunne Spraak behouden hebben, en naar dezelve ook zyn benoemt geworden; en menigwerf ook de Namen der Landstreken hebben verandert.

§. 19.

Door de *Moedertaal*, versta ik de Taal, die iemand by de eerste opvoedinge, als hy eerst begint te spreken, van zyne Moeder, of iemand anders geleert heeft.

§. 20.

En in dien zin is de *Moedertaal* van eenen Hollander die van Waalsche of Fransche Ouders in Holland geboren en opgevoed is, de Waalsche of Fransche Taale, 't en zy die Ouders reeds de Hollandsche Tale geleert hebben, en dezelve gemeenzaam spreken.

§. 21.

12 PROEVE VAN TAALKUNDE.

§. 21.

De *Volks Taal*, is niet anders als die, welke van het meeste gedeelte des Volks geduriglyk gesproken word.

§. 22.

Zoo is by voorbeeld de Volkstaal der Nederlanders, het Nederduitsch, of schoon 'er ook andere Talen gesproken worden.

§. 23.

De Volkstaal, die van allerhande gemeen zoort van menschen zonder regels gesproken word, noemt men gemeenlyk de *Straat-Taal*.

§. 24.

De Volkstaal, die met tusschen menging van Kunstwoorden uit de Latynsche of andere vreemde Talen ontleend, gesproken word, word *Stadhuys Tale* geheeten, om dat zy van de Rechtsgeleerde altoos voor de *Balie* gebruikt word.

§. 25.

§. 25.

De Volkstale die aan het Hof met ver-
menging van allerhande vreemde Talen
het allermeeft gesproken word, kan men
gevoegelyk de benaminge van *Hofstale*, of
Hovelingstale geven.

§. 26.

Geene Straattale, Stadhuis- of Hofstale,
is een zuivere Volkstale.

'T B E W Y S.

Eene Volkstaal die zonder Regels ge-
sproken word, kan geene zuivere Volks-
taal weezen; om dat 'er fouten en gebre-
ken in zyn. Nu is de Straattaal zodanig
(§. 23.) En daarom is dezelve geene zu-
vere Volkstale.

Dat is Een.

§. 27.

Eene Volkstaal die met vreemde be-
woordingen verbastert is, kan niet zu-
ver genaamt worden. De *Stadhuis-* en
Hof-

14 PROEVE VAN TAALKUNDE.

Hoftale zyn zodanig. Ergo. En dit was bet tweede en derde, dat wy moesten betogen.

§. 28.

Eene *zuivere Volkstaal* is zoo eene, die naar de regels der Taalkunde, en zonder vermenging van vreemde talen word gesproken.

§. 29.

By gevolg moet men van den aard en nadruk eener Volkstale niet oordeelen uit de *Straat-, Stadhuis- en Hoftale*, maar alleen uit een *zuivere Volkstale*, naar de bepalinge daar van (§. 28.) gegeven.

§. 30.

Zoo een *zuivere Volkstale* moet men zoeken by Digtters, Redenaars, Geschiedschryvers en Taalkundige, die zig daar op hebben toegelegd om de Volkstale met hare zuiverheid en natuurlyken nadruk in hunne Schriften te vertoonen. Want, offchoon het wel waar is, dat Digtters, Redenaars en diergelyke de *zuivere Volkstaal* zig zomwylen zoo hebben eigen gemaakt, dat zy dezelve voor de
vuist

PROEVE VAN TAALKUNDE. 15

vuist spreken kunnen ; zoo is evenwel daar op zoo vasten staat niet te maken, als wel op zulke van hunne Schriften, die met een ryp overleg opgesteld en voor het oog der waereld gebragt worden. Want zy kunnen zig in den heeten drift van hunne redenen misgrypen ; en de Toehoorders kunnen door afgetrokkenheid van Zinnen, de eene of andere Klanken verliezen, die van hun met nadruk voortgebragt worden.

§. 31.

Om dan staat te kunnen maken, of zeker openbaar geschrift in de *zuivere Volkstale* zal geschreven zyn, moet men voor af onderzoeken, of het oogmerk van den Schryver geweest is, dezelve in zyn werk te gebruiken.

§. 32.

En zoo het zyn oogmerk geweest is, of hy een Digter, Redenaar of Geschiedschryver geweest zy, die de vereischte bekwaamheden hadde, om deze *zuivere Volkstale* te gebruiken.

§. 33.

De zuivere Volkstale kan beter uit goede Schriften in die taal geschreven, geleert worden, als door opvoedinge en verkeer onder een Volk, aan het welke die Volkstale eigen is.

'T B E W Y S.

De zuivere Volkstale kan door opvoedinge en verkeer onder een Volk, aan het welke de Volkstale eigen is, niet geleert worden: Want, eenige weinige gevallen uitgezondert, door de opvoedinge leert men niet anders, als Straattaal, en door het verkeer met Menschen de Stadhuis- of Hofstale; maar deeze zyn geen van drie zuivere Volkstalen: en daarom kan men dezelve door dat middel niet leeren Evenwel kan men daar in onderwezen worden, door de goede Schriften in die zuivere Volkstale beschreeven, gelyk de Taalkunde voor het grootste gedeelte daar uit word afgeleid. En derhalven *kan de zuivere Volkstale beter uit goede schriften in die taal &c. 't welk was te bewyzen.*

§. 34.

Wy kunnen evenwel geenzints loochenen, dat de woordenrykheid en gemakelykheid van uitspraak zeer veel door het verkeer onder een Volk, aan het welk de Tale eigen is, verkregen word. Daar en boven dat verscheidene benamingen van zaken, die juist in die Schriften, die in de zuivere volkstale beschreven zyn, niet te pas waren gekomen, door dat middel ons kunnen geleert worden; van welker kennisse wy anderzints zouden zyn verfteken gebleven.

§. 35.

En dan is bygevolg uit het geen te voren is aangemerkt, ligtelyk te bevroeden, dat men tot kennisse van de zuivere Hebreeuwfsche, Chaldeeuwfsche en Griekfsche Volkstalen kan geraken, offchoon men geene gelegenheid heeft om onder die oude Volkeren te verkeereren, aan welke deze Tale eigen was. En dat men in dat opzigte, eenen vasten grondslag leggen kan, waar op men de ware uitlegginge der H. Schriften zal bouwen.

B

§. 36.

18 PROEVE VAN TAALKUNDE.

§. 36.

Vertalen bestaat in het overzetten van de eigentlyke kracht en nadruk der woorden en spreekmanieren in eene zekere Taal voorkomende , in eene andere Tale.

§. 37.

Dat is de reden, waarom men het woord *Overzetten* ook gewoon is in dien zin te gebruiken. Kortom, de Vertalinge moet net denzelfen zin hebben, als het geen, dat vertaakt is geworden. En offchoon de vertalinge byna nooit denzelfen zin kan hebben als het Origineel, evenwel hebben wy door onze bepalinge willen aantonen, wat men voor eene goede Vertalinge te houden hebbe. Trouwens het oogmerk van een opregt Vertaler moet wezen, om den zin van de vreemde Volkstale te doen verstaan van dat volk, aan welke die Tale eigen is, in welke hy zyne vreemde Taal heeft overgezet. Zal derhalven het werk aan zyn bestek voldoen, moet zyne Vertalinge net denzelfen zin hebben, als het geen hy vertaakt heeft, gelyk een ieder met handen tasten kan.

§. 38.

§. 38.

Zoo blykt het dan van zelfs, dat een opregt en goed Vertaler niet alleen de Taal, uit welke, maar ook die, waarin hy overzet, niet slechts moet magtig wesen, maar ook deze zyne kennisfe in de vertalinge gebruiken.

§. 39.

Eene regte Vertalinge der H. Schriften geeft den Letterlyken Zin te kennen: aan zulke die in die taal ervaren zyn, in welke dezelve worden overgezet.

't B E W Y S.

Eene regte vertalinge is eene overzetting van de eigentyke kragt en nadruk &c. (§. 36.) Zoo iemand de eigentyke Kragt &c. weet, weet hy ook den Letterlyken Zin, om dat de Letterlyke Zin niet anders is, als de eigentyke beteenisfe der woorden en spreekmanieren, zoo als die, op zig zelf genomen, volgens den aard der Tale moeten worden opgevat en begrepen. Maar die de Taal

B 2

ver-

20 PROEVE VAN TAALKUNDE.

verstaat, waar in iets regt is overgezet, die weet de Kragt &c. En bygevolg weet hy daar door den Letterlyken Zin, of (met andere woorden) de regte vertalinge geeft hem die te kennen. Q. E. D.

§. 40.

Wanneer eene plaats regt vertaald is, dan is deeze vertalinge van dezelve kragt, als de oorspronkelyke plaats zelf, wat den Letterlyken Zin aanbetreft. Trouwens dit is uit de bepalinge (§. 36) en de voorgaande Grondles (§. 39.) gemakelyk af te meten.

§. 41.

Zoo iemand bygevolg de kragt van de Taal der regte Vertalinge niet en weet, die kan ook de kragt en nadruk van den oorspronkelyken Zin der H. Schrift uit dezelve onmogelyk begrypen.

§. 42.

Zoo zal men by voorbeeld verloren arbeid doen, als men op den Kansel of elders aan de ongeletterde menigte, die
al-

PROEVE VAN TAALKUNDE. 25

alleenlyk aan Straattale gewend zynde, hunne Volkstaal in derzelve zuiverheid geenzints verstaat, de kragt der oorspronkelyke plaatsen, door eene regte vertalinge wilt doen bevatten. En dan is zulks niet aan de Vertalinge der Uitleggers, maar alleenlyk aan de onbeschaafdheid des volks te wyten.

§. 43.

En daarom is een ieder verpligt, die oordeelen wil over de uitlegginge der H. Schriften, zig zelve te onderzoeken, of hy de vereischte kennisse wel heeft van de kragt en nadruk dier zuivere Volkstale, waar in de oorspronkelyke plaatsen worden overgezet.

§. 44.

Men zou mischien kunnen vermoeden, dat een Uitlegger der H. Schriften zig in de overzettinge van den Letterlyken Zin uit de oorspronkelyke Talen, verpligt ware, naar de onbeschaafdheid zyner Toehoorderen of Lezeren te schikken; en dat hy dus gehouden ware, ook de Straattale in zyne Vertalinge te ge-

22 PROEVE VAN TAALKUNDE.

bruiken. Maar dat dit geenzints aangaat, laat zig gemakkelyk bewyzen. Trouwens in de Straattaal ontmoet men dikwerf vele dubbelzinnigheden, om dat dezelve, zonder regelen in agt te nemen, gesproken word: (§. 23.) ook verandert de Straattaal merkelyk van Stad tot Stad, en van Dorp tot Dorp, gelyk de dagelyksche ondervindinge bevestigt. Zelf zyn 'er woorden en spreekmanieren, die op de eene plaats gemeenzaam gebezigt, en op eene andere niet ver afgeleegene plaats niet eens verstaan worden. Zoo verscheelt de Straattale der Vlamingen, Brabanders, West- en Oostfriesen, Groeningers, en genoegzaam van ieder Landschap en Provintie, daar onze Nederduitsche Taal de Volkstale is. En op dat niemant denke, dat dit eene byzonderheid van het Nederduitsch is, de Fransche Straattale heeft dezelve toevalligheid in Frankryk, de Hoogduytsche in Duitschland, de Italiaansche in Italiën, en zoo voorts, alle Volkstalen overal in alle Géwesten der Waereld. Welke Stelling, indien zy door de ervarenisse niet bevestigt wierd, en het hier de plaats was om daar over uit te weiden, ontegenzeggelyk uit de natuur der zake zou kun-

kunnen betoogt worden. Zoo dat een Overzetter al te inschikkelyk zynde in het bezigen van eene ongeregelde Straattaal, maken zou, dat verscheide gedeelten van zyne Vertalinge voor alle de gene, aan welke die byzondere Straattaal niet eigen was, onverstaanbaar zou worden. Dog dan zou hy door een klein voordeel te behartigen, een veel groter verliesen, om verstaan te worden van een gantsch Volk, aan welke die Taal eigen is, waar in hy de oorspronkelyke Grondtalen getrouwelyk overzet. En het werk van een verstandig en deugdzaam Man moet altyd ingerigt zyn om het grootste nut te doen, dat hem eenigzints mogelyk is. En bygevolg mag hy omtrent doezè zake niet al te inschikkelyk wezen.

§. 45.

Gantsch anders is het gelegen met de Stadhuys- (§. 24.) en Hofstale: (§. 25.) om dat in de Stadhuistaal vreemde Kunstwoorden worden gebezigt, die somwylen in de zuivere' Volkstale niet te vinden zyn; en in de Hofstale verscheide bewoordingen en spreekmanieren uit an-

24 PROEVE VAN TAALKUNDE.

dere vreemde talen, om derzelve byzondere kracht en nadruk boven de zuivere Volkstale, worden ontleent; zoodat het ten volle geoorlooft, de Stadhuistale te gebruiken, als men Kunstwoorden in zyne vertalinge moet uitdrukken, die in de zuivere Volkstale niet te vinden zyn, gelijk menigwerf gebeurd. Insgelyks mag men, en zelfs is men verplicht, de Hofstale te bezigen, als men 'er woorden en spreekmanieren uit vreemde talen ontleendt, in aantreft, die te pas kunnen komen, om de cierlykheid, kracht, nadruk en beteekenrykheid der grondtaal beter uit te drukken; als met woorden en spreekmanieren uit de eigene Volkstale, die het allernaast by de kracht en nadruk der Grondstale komen, zou kunnen geschieden. Een Uitlegger der H. Schriften mag niets altoos verzuimen, dat zyn werk zou kunnen verstaanbaar maken.

§. 46.

Eene *Enkelvoudige Vertalinge*, word gezegt te zyn, zoo eene, waar in de oorspronkelyke taal, woord voor woord, word overgezet.

§. 47.

§. 47.

Zoo zyn meest alle hedendaagsche vertalingen der H. Schriften gesteld. By voorbeeld, zoo is in onze Nederduitsche Bybels, het oorspronkelyke Grieks van woord tot woord gevolgt, *Openb X: 7. Maar in de dagen der stemme des Zevenden Engels, wanneer hy bazuinen zal, zoo zal de verborgentheid Gods vervult worden, gelyk hy zyne dienstknechten den Propheten verkondigt heeft.*

§. 48.

Zoo eene Enkelvoudige Vertalinge regt zal zyn, moet de kragt en nadruk van ieder Grondwoord door eene gelyke kragt en nadruk in de vertalinge gebruikt, ten vollen worden uitgedrukt. Dat is: elk woord in de vertalinge moet van die kragt en beteekenisfe zyn, als dat Grondwoord, tot welker Vertalinge het gebezigt word.

'T B E W Y S.

Eene regte vertalinge is eene overzettinge

26 PROEVE VAN TAALKUNDE

tinge van de kracht en nadruk der woorden &c. (§. 36.) Maar in de Enkelvoudige Vertalinge word de grondtaal woord voor woord overgezet (§. 46.) Bygevolg moet ook woord voor woord van die kracht en nadruk wezen in de Vertalinge, als dat grondwoord, tot welkers overzettinge ieder afzonderlyk gebruikt word.
Q. E. D.

§. 49.

Uit deeze Grondles volgt ook onmiddelyk dat, zal *eene Enkelvoudige Vertalinge* regt zyn, de Taal, waar in men overzet, woorden moet hebben, van dien-zelfen nadruk, en dezelve kracht, als de Taal uit welken men overzet, en evenveel of meerder woorden, om de oorspronkelyke gezegdens onderscheidentlyk te kunnen uitdrukken.

§. 50.

De Etymologia of *Woordkunde* is eene Wetenschap van de ware beteekenis en kracht der woorden, op zig zelve genomen.

§. 51.

§. 51.

Wy hebben te voren deeze Wetenschap reeds als eene gedeeltelyke wetenschap van de Taalkunde opgegeven. (§. 1. 2.) En daarom hebben wy eerst die zaken afgehandelt, die tot de Taalkunde in het algemeen betrekkelyk waren, tot dat wy nu van zelfs in het onderzoeken naar de natuur en ware eigenschappen van eene Enkelvoudige Vertalinge, tot eene verhandelinge over de *Woordkunde* gebragt worden.

§. 52.

Het is al te bekend, dan dat wy zulks hier zouden waarfchouwen, dat het woord *Etymologia* by de oude Letterkundigen alleenlyk gebeezeit is, om uit te drukken de kunst, door welke men het eene woord uit het ander afleid, gelyk *Quintilianus* en andere getuigen. Latere Letterkundige, als *Vossius*, noemen zoo hunne verhandelinge over de verscheidene hoedanigheden en veranderingen van de woorden op zig zelve genomen. Maar om dat het dog alles in de *Etymologia* hier

28 PROEVE VAN TAALKUNDE.

hier op aan komt , dat men de ware beteekenisfe der woorden op zig zelve genomen , stiptelyk bepaalt ; het mag dan op zoo eene manier geschieden , als het wil : zoo hebben wy ook geene de minste zwaarigheid gemaakt , om dat woord alhier in zoo eene beteekenisfe op te vatten , als boven (§. 50.) is bepaalt geworden.

§. 53.

Eer wy hier van afscheiden is nodig aan te merken , dat de Woordkunde , waar van wy thans handelen , alleenlyk op de zuivere Volkstale betrekkelek is , en op de Stadhuys en Hofstale , voor zoo verre dezelve tot vervulling der gebreken van de zuivere Volkstale worden gebezigt , en verder niet. Zoo dat de Straattale geenzints in aanmerkinge kan komen , by onze Woordkunde : nademaal de woorden aldaar zelden in hunne eigentlyke kragt en beteekenisfe worden gebruikt ; gelykerwys uit veele voorbeelden , zoo het nodig was , zou kunnen betoogt worden.

§. 54.

Een *Wortelwoord* , is zoo een woord ,
waar

PROEVE VAN TAALKUNDE. 29

waar van' andere woorden afstammen, die daarom *Afstammende Woorden* geheeten worden.

§. 55.

De *Afstammende Woorden* zyn *Enkelvoudige* die van een *Wortelwoord* afstammen, en *Zamengestelde* die van twee of meer *Wortelwoorden* afstammen.

§. 56.

Een ieder weet, dat *Wortelwoord* en *Afstammen*, oneigentlyke en zinnebeeldige benamingen zyn, die daarom gebruikt moeten worden, om dat het ons ontbreekt aan zulke benamingen, die deze zaak eigentlyk zouden te kennen geven. Dog van deze manier van doen, zullen wy breedspakiger handelen, als wy te zyner tyd de *Rhetorika* of *Redenrykkunde* op de leest van eene *Wetenschap* zullen schoeien.

§. 57.

De *Oorspronkelyke Beteekenisfe* van een *Wortelwoord* is die *beteekenisfe*, waar in het zelve allereerst is gebruikt geworden.

§. 58.

Hoe ouder Schriften men dan heeft van eene Volkstale , hoe meer de oorspronkelyke beteekenisse van derzelve Wortelwoorden kan ontdekt worden. Trouwens, hoe ouder Schriften men heeft, hoe nader men komt by het eerste gebruik der Wortelwoorden.

Zoo zyn by voorbeeld, de Vyf Boeken van Moses, ouder schriften als de voorzeggingen van Zacharias en Maleachi, zoo dat men, volgens het geen zoo even gezegt is geworden, de oorspronkelyke beteekenisse der Hebreuwfche Wortelwoorden beter uit de Schriften van Moses, dan uit die der laatste Propheten zou kunnen ontdekken. Zoo zou men de oorspronkelyke beteekenisse van onze Nederduitsche Wortelwoorden beter uit de werken van MELIS STOKER en KLAAS KOLYN, als uit die van den Ridder CATS en van VONDEL kunnen opmaken, indien men niet kon aantoonen, dat die oudere Schryvers, of geene gelegenheid, of geene genegenheid en lust gehad hebben om in de zuivere Volkstale te schry-

PROEVE VAN TAALKUNDE. 31

schryven: want als dan spreekt het van zelf, dat de waaragtige beteekenis der Wortelwoorden eerder in latere Schryvers, die met een ernstig oogmerk, om zuiver te schryven, de pen op het papier gezet hebben, te vinden zy.

§. 60.

Men mag hier ook tot nader verstand dezer dingen wel dégelyk aanmerken, dat de Volkstalen niet altoos dezelve zuiverheid behouden, maar den eenen tyd verbeteren, den anderen tyd verslimmeren moeten, naar mate dat 'er van Letterkundige, openbare Redenaars en Schryvers, min of meer zorgte voor derzelver zuiverheid en sierlykheid gedragen word. Zoo was de Latynsche Taal ten tyde van M. TULLIUS CICERO in hare volmaakte zuiverheid en oneindig zuiverder in zyne Schriften en die van OVIDIUS, VIRGILIUS, en andere te vinden, als in die van ENNIUS, en andere, die in vroeger tyden hunne gedagten in de Latynsche Taal hadden te boek gestelt.

§. 61.

De Afstammende Woorden, 't zy zy Enkelvouw-

32 PROEVE VAN TAALKUNDE.

kelvoudig zyn of zamengestelde, moeten alle eene beteekenisfe hebben, die in een zeker derde met de oorspronkelyke en eigentlyke beteekenisfe van het Wortelwoord, van het welke zy afstammen, over een koomt.

't B E W Y S.

De Aftammende Woorden komen met het Wortelwoord over een, en wel alle, uitgenomen in eenige veranderingen, die dezelve van het wortelwoord en van hunne mede aftammelingen onderscheiden. Dit is een (*Axioma*) grondregel in de Taalkunde, dien men niet behoeft te bewyzen, om dat dezelve eene algemeene Kundigheid is, die met den aard van alle Talen over een stemt. Maar deeze veranderingen kunnen geen ander oogmerk hebben, dan insgelyks de veranderinge van beteekenisse dier Aftammelingen aan te duiden, zoo nogtans dat de gelykheid aan het wortelwoord en onder elkanderen blykbaar blyft. Anderzints zou 'er geene reden wezen, waarom er altyd de hoofdletters en Lettergrepen of Syllaben van het wortelwoord in bewaart wierden. Nu, om dat eene bepaalde zamenvoeging en schikkinge van Letteren en Syllaben een
woord

PROEVE VBN TAALKUNDE. 33

woord uitlevert; en een bepaald woord een teeken is van eene bepaalde gedagte; zoo moet ook volgen, dat de veranderingen der Aftammelingen, die het zelve Wortelwoord behouden, ook, ten opzigte van dat Wortelwoord, eene gelyke beteekenisse hebben, en alleenlyk volgens het oogmerk hunner veranderingen van elkanderen verschelen moeten. En uit dien hoofde moeten alle Aftammende woorden eene beteekenisse hebben, die in een zeker derde met de oorspronkelijke en eigentlyke beteekenisse van hun Wortelwoord over een stemt. Q. E. D.

§. 62.

Dit is eene Grondles van de uiterste aangelegenheid: en om, op vaste en onwrikbare grondbezingelen, de Taalkunde als eene wetenschap te behandelen, en om in eenen korten tyd eene woordenrykheid in de eene of andere Taal te verkrygen. Want, offchoon het wel waar is, dat zommige Aftammelingen by verloop van tyd door een averechts gebruik ten eenemaal de beteekenisse van hun Wortelwoord verliezen; zoo is het evenwel ook waaragtig, dat deze fouten het al-

C ler-

34 PROEVE VAN TAALKUNDE.

lermeest in de *Straattale* doorbreken; terwijl de Volkstaal, zoo lang dezelve zuiver blyft, de beteekenisse der Wortelwoorden in derzelve Afstammelingen bewaart. En ofschoon deze Grondles niet altoos word in agt genomen, zoo moet men nogtans zig zelve niet inbeelden, dat zy van weinig nuttigheid zy, voor al eer men zonder vooroordeel daar van eene proef heeft genomen.

§. 63.

Hier uit is af te nemen, dat, zoo drama de eigentlyke beteekenisse van het Wortelwoord weet, men ook weet dat derde, waar in alle de afstammelingen met het-zelve en met elkanderen moeten gelyk wezen, ten opzichte van derzelve beteekenisse.

§. 64.

By voorbeeld wanneer my eerst bekend is, wat de eigentlyke beteekenisse is van het Wortelwoord *Spreken*; zoo weet ik ook, waar in het derde van vergelijk in de beteekenisse van deszelfs Afstammelingen, *gesprek, spraak, spreker, spreek-*

spreekmanier, afspreken, toespreken, naspreken, welsprekendheid, spraakeloosheid, spreuk, sprookje, enz. geleegen zy. En daarom is het noodzakelyk, een middel uit te vinden, om altoos de eigentyke beteekenisse van de Wortelwoorden te bepalen.

§. 65.

Het is derhalven zeker, dat, wanneer men die beteekenisse gevonden heeft, waar in veelvuldige Afstammelingen, ja dat meer is, alle over een komen onder elkanderen en met het Wortelwoord, men dan ook de ware eigentyke beteekenisse van het Wortelwoord heeft aangetroffen. Zoo dat wy, om tot eene zakelyke bepalinge te komen, met grond van zekerheid zeggen mogen, dat

§. 66.

De Eigentyke beteekenisse van een Wortelwoord is die, waar in het zelve met alle zyne Afstammelingen gelykvormig is.

§. 67.

Om de eigentlyke beteekenisse van een Wortelwoord te vinden.

DE O P L O S S I N G.

Vergadert alle Afstammelingen, zoo veel als 'er zyn, by malkanderen, die tot een wortelwoord behoren. Zoekt dan uit de beteekenisse van alle die woorden zoo eene beteekenisse, waar aan zy alle, eenig deel hebben, zoo dat het verschil tusschen hen alle alleenlyk van hunne vormen gedaante of oneigentlyk gebruik afhangt. En zoo hebt gy dat derde gevonden, waar in alle Afstammelingen met elkanderen over een stemmen. Maar dit is de *eigentlyke beteekenisse van het Wortelwoord* (§. 66.) Bygevolg kan men op deze wyze de eigentlyke beteekenisse van een Wortelwoord vinden. Q. E. F. & D.

§. 68.

Men moet wel aanmerken, dat hoe meer Afstammelingen 'er van een Wortelwoord kunnen by een verzamelt worden,

PROEVE VAN TAALKUNDE. 37

den , hoe zekerder men de *eigentlyke beteekenisfe* van het Wortelwoord kan bepalen. En daarom doet men zeer wel, als men in het onderzoek naar deeze beteekenisfe , de *Sustertalen* en de *Afstammelingen*, uit de eige Taal ontleend, te zamen voegt. *Sustertalen* zyn zulke, die in het voornaamfte met elkanderen gelyk zyn , maar alleen in iets , als by voorbeeld in de uitspraak verschelen. Zoo zyn de Hoogduitsche en Nederduitsche *Talen Sustertalen*, insgelyks de Italiaansche , Spaansche en Portugeesche. Zoo waren oudtyds alle Oosterfche *Talen* gestelt , de Arabische , Syrische , Chaldeeusche , Hebreeusche , Samaritaansche en zoo voorts. En waarlyk in het onderzoek naar de eigentlyke beteekenisfe der Hebreeusche Wortelwoorden , zou men weinig kunnen vorderen , indien men dit hulpmiddel niet by de hand vattede , aangezien in de Hebreeusche niet anders voor ons bewaart is , als de boeken van het Oude Testament ; waar in zeker niet alle *Afstammelingen* der Wortelwoorden , ja zelf niet eens alle Wortelwoorden kunnen zyn te pas gebragt.

Hier koomt voornamentlyk de Arabische Taal te stade gelyk de Heer A. SCHULTENS

38 PROEVE VAN TAALKUNDE:

ten overvloedige bewezen heeft, om dat in deze Taal verscheidene Schriften in wesen zyn, die ons van de Wortelwoorden, welke in de Bybel voorkomen, zeer veel Aftammelingen doen kennen, welke wy anders, om dat wy 'er niets van wisten, tot dat oogmerk zoo even opgegeven, niet zouden kunnen gebruiken.

§. 69.

Om hier gemakkelyk in te slagen en niet te veel moeite te hebben, om de beteekenis te vinden, waar in zy alle met malkanderen over een komen, moet men dus te werk gaan. Eerst moet men zoo eene beteekenis ter neder stellen, waar in de meeste der Aftammelingen volgens derzelve bekende beteekenis oogenschynelyk eenige gelykheid hebben. Vervolgens zal men dan behooren te letten op de andere, die oogenschynelyk van het grootste gros in hunne beteekenis verschillen. Kan men dan de eene beteekenis als een zinnebeeld van de andere aanmerken, dan is de zaak gevonden; en men mag verzeekert zyn, dat die beteekenis, welke het zinnebeeldige voorstelt, de *eigentlyke*, en de andere de *oneigentlyke*

lyke zy, gelyk wy uit veele voorbeelden zouden kunnen betogen.

Moeyelyker is het wanneer 'er meer als twee beteekenissen, die oogenschynelyk verscheelen, in de Aftammelingen voorkomen. Maar evenwel is het zeker, dat een van drie of vier of meer beteekenissen de eigentyke zy, en de andere zinnebeeldige, om eenige overeenkomst, welke die zaak, welke door de oneigentyke beteekenisse word uitgedrukt, met de andere heeft, die door de *eigentyke* word te kennen gegeven. En zoo men 'er maar eene aantreft, waar van, men bewyzen kan dat zy een Zinnebeeld zy van eene andere, die door een Aftammeling van denzelven wortel word aangeduid, dan moet men zyne schranderheid gebruiken, om een vergelyk te maken tusschen de overige, en zoo de eigentyke beteekenisse van het Wortelwoord, dat is die, waar in alle Aftammelingen over een komen, te vinden. En dit bewyft men, wanneer men de volmaaktheid van het Zinnebeeldige, waar door die Zaak is afgebankent, welke onder die zinnebeeldige beteekenisse voorgesteld word, uit de gelykheid nadruk en cierlykheid van het Zinnebeeld bewyzen kan.

§. 70.

Ik wil gaarne erkennen, dat 'er al eenige moeite vast is aan deze manier van doen; egter dit weet ik ook, dat zy, die tegen moeite en arbeid op zien, als tegen eenen steilen berg, nimmermeer moeten hopen, dat zy op eenen vasten grond, zonder daar over eenige twyffelingen over te laten, de ware uitlegginge van Gods H. Woord zullen kunnen geeven. En dan moeten deze het niet euvel opnemen, als hunne verklaringen loutere gissingen van verstandige en oordeelkundige Christenen geheeten worden. Daarenboven moet men wel begrypen, dat men zoo door eene moeite alle andere moeiten affnyd, die men anderzints moet aanwenden, om de kragt en nadruk van ieder Afstammeling in het byzonder naar te sporen. Ook ware het te wenschen, dat alle Woordenboekschryvers op deze wyze te werk gingen: dan zouden hunne Schriften niet slegts voor woordlysten gehouden worden, maar voor redenkundige verhandelingen, over de ware betekenis van alle woorden, die in zoo eene Tale voorkomen, waar van zy een Woorden-

PROEVE VAN TAALKUNDE. 41

denboek maken. Ook zou men dan ligtelyk met een opslag van het oog reden kunnen geven, waarom menigwerf aan een en het zelve woord, Wortel of Afstammeling, twee, drie en meer beteekenissen gegeven worden.

§. 71.

Op dat niemand ons verdenke, als of wy eene zaak voorstelden, die in het bespiegelende zig alleen fraay opdeed, maar in het (*practicale*) werkstellige volkomen ondoenelyk ware; zullen wy hier in ons kort bestek wel eenen kleinen uitstap met oorlof van den Lezer willen doen, om van ons voorstel en de oplossing van het zelve eene proeve te geven. By voorbeeld JOANNES BUXTORF geeft in zyn Hebreuwsch woordenboek twee en twintig beteekenissen aan het wortelwoord **נזן**, gelyk dit soort van doen gemeen is aan de meeste Woordenboek-Schryvers. Dog zoo dit stand kan grypen en goed word gekeurd: zoo kan men op geenerleye wyze vast weten, in welke beteekenisse een woord op een zekere plaats genomen en niet genomen word; en bygevolg ook in de uitlegging.

42 PROEVE VAN TAALKUNDE

ginge der H. Schriften geenen gewisfen voortgang maken. En of men al zeit, dat veele van deeze beteekenissen weinig van elkander verschelen, en dat de woorden, dewelke gebruikt worden, om deze beteekenissen voor te stellen, als *Synonyma* of woorden van eenerley zin mogen worden aangemerkt; zoo zullen evenwel diergelyke uitvlugten weinig vrugt doen, tot overredinge van zulke, die uit een naauwkeurig onderzoek naar de cierlykheid der Tale geleert hebben, dat 'er, om de regte waarheid te zeggen, geene volkomene *Synonyma* of woorden van eenerley zin, zonder dat 'er eenig het minste onderscheid in zy, onder de Sonne gevonden worden; welke Grondles veel te wydloopig is, om door een onderzoek naar alle zoo genaamde *Synonyma* en derzelve eigentlyken en vollen nadruk hier te kunnen beoogt worden. En iemand, die in de welsprekendheid der Redenaars en Digtters eenige ervarentheid heeft bekomen, weet overvloediglyk, zonder dat ik het hem behoeve te herinneren, dat 'er een naauwkeurig oordeel vereischt word, om deze zoo genaamde gelyk beetekenende woorden wel en deugdelyk te gebruiken: en dat het in geenen-deele onverschillig is, wel.

welke van deze in eene bepaalde omstandigheid gebezigt word. En daarom is het voor af noodzakelyk, de eigentlyke en vervolgens de oneigentlyke beteekenis in derzelver regtmätig gebruik onderscheidentlyk te kennen. Laten wy met het woord **נשן** eens een begin maken, en dus een voorschrift geven, waar naar men in het vervolg zig in diergelyk onderzoek zal kunnen schikken.

§. 72.

Zeven aftammelingen van dat wortelwoord vind ik in de H. Schrift gebruikt; maar onder dezelve ontmoet ik 'er maar twee, die eene eenige beteekenis hebben. De andere ses worden in verschillende beteekenissen overgezet. Wy willen dezelve hier ter neder stellen, om te gemakkelyker onze oplossing te doen begrypen.

נשן Hoogheid, *Job XX: 6.*

נשן Overste, *Jof. XXII: 14.* Damp of Nevel, *Jerem. X: 13.*

נשן Geschenk, of Schattinge, *II Sam. XIX: 43.*

נשן

44 PROEVE VAN TAALKUNDE.

שָׂאת Verhooginge, *Genes. IV: 7.* Ge-
swel *Lev. XIII: 2.*

בָּשָׂא Last (op de schouders) *II Chron.*
XXXV: 3. opheffinge der stemme
in het zingen, *I Chron. XV: 22,*
27. Strengte voorzegging *Zach.*
IX: 1. *Jes. XIII, XV, XVII,*
XIX, XXI. &c. Ernstige verma-
ninge *Spreuk. XXXI: 1.* Verhef-
finge (der ziele, dat is Hoogmoed)
Ezech. XXIV: 25. Vragt, of La-
dinge, *II Kon. V: 17.*

בִּשְׂאָה en **בִּשְׂאת** Tafelgerigt, *Genes.*
XLIII: 34. opheffinge (der han-
den) *Pf. CXXI: 2.* Vuurbaken
Jerem. VI: 1. Cynsheffinge, schat-
tinge, *II Chron. XXIV: 6, 9.* van
de tiendens voor de Leviten. Uit-
trekkinge der Wortelen *Ezech.*
XVII: 9.

בִּשְׂאָ פְּנִים Aanneming van personen,
II Chron. XIX: 7.

Wanneer ik nu volgens het gene te
voren (§. 69.) gezegt is, zoo eene be-
teekenis zal nederstellen, waar in de
meeste Aftammelingen oogenschynlyk,
eenige gelykheid hebben; zoo vind ik
eindelyk de beteekenis van *verheffen*, en
om

PROEVE VAN TAALKUNDE. 45

om *hoog heffen* van dien aard te zyn. Inmers daar in komen 'er vier van de zeven over een, **שׂוּ** *hoogheid*, dat eene uitwerkinge is van het om hoog heffen, **שׂוּ** verhooginge, verheffinge, **שׂוּ** opheffinge der stemme in het zingen, **שׂוּ**, Opheffinge der handen. En dit is het eerste gedeelte van de oplossing. Maar de proeve, dat de oplossing regt is, bestaat hier in, dat men de overige beteekenissen van deze eigentlyke beteekenis van het Wortelwoord kan afleiden zonder eenige gedwongendheid. Een Overste, die boven anderen in Hoogheid en aanzien verheven is, en een Damp of Nevel, die in de Lugt om hoog word opgeheven. worden zeer cierlyk door het woord **שׂוּ** te kennen gegeven. Een Gefwel verheft zig boven het gezonde vleesch als een heuveltje, en daarom kan die beteekenis in het woord **שׂוּ** van deszelfs wortel gemaklyk ontleend worden. En om dat een vragt of ladinge moet opgetilt, en van den grond op de schouders of op de Lastdiereu geheven worden, vind men het woord **שׂוּ** ook in dien zin gebezigt,

46 PROEVE VAN TAALKUNDE.

zoo als dat met de eigentlyke beduidenisse van het Wortelwoord over een koomt. Dat het woord **נִשְׂאת** van een vuurbaken genomen word, is om die reden, dat zoo een Lantaaren in de hoogte moet geheven zyn, om van ver te kunnen gezien worden. Zoo vind ik het zelve van het uittrekken van een boom met zyne wortels uit den grond, om dat dit geschied, door een om hoog heffen van den boom zelfs. Een Tafelgerigt, dat voor geschenk wierd omgezonden of toegedient, wierd van de tafel zelf opgeheven en dus aangeboden: waarom dat ook onder die zelve benaminge voorkomt. En wat aanbetreft de çynsheffinge tot onderhoud van het Heiligdom en van het Land, om welke te beduiden **נִשְׂאת** en **נִשְׂאת** in de H. Schriftuur gebruikt zyn; men weet, dat dit eene geldsomme is, die uit een ieders goed geligt of geheft word, als het ware tot een hoger en verhevener gebruik, gelyk dan ook in onze Nederduitsche Taale de woorden *ligten* en *heffen* in dien zin voorkomen; zoo als ook het Hebreuw-sche woord **תְּרוּבָה** *Het offer van הוֹם* *hooger*, *verhevener worden* afkomstig is. Eene strenge voorzegginge en eene ernstige ver-

PROEVE VAN TAALKUNDE. 47

vermaninge worden **נְזַר** geheeten, om dat dezelve met eene verheffinge van stemme worden uitgesproken; gelyk dit woord in eenen Musicalen zin aldus gebezigt word, zoo als wy hier boven hebben aangemerkt. Eindelyk schiet 'er over het Aflammend woord **נִשַׁר** met **פְּנִים** te zamen gevoegt, het welke dus van onze Taalsmannen door *aanneminghe des Perzoons* word overgezet. II Chron : XIX : 7. Te weten Koning Josaphat spreekt hier tot de Rigteren, Land- en Stee voogden, welke hy in zyne heerschappyyen had aangestelt, hen aanmanende tot stipte regtveerdigheid in hunne rigtsplegingen en vonnissen, en voor oogen houdende, dat voor de rigtsbank van Gods Alwetendheid geen onregt gedult wierdt; en dat ook by hem het Regt op geenerleye wyze kon verdrayt worden, of door omkopinge met geld, of door *aanneminghe der perzoonen*.

Ik vertale dit, door verheffinge der aangezigten. Want *Deut. X: 17*, waar uit Josaphat deze zyne zinspreuken gehaald heeft, lees ik, dat God als regtveerdig Rigter de Aangezigten **נִשַׁר** **נִשַׁר** niet verheft: dat is te zeggen, dat hy het aangezicht van den eenen niet hooger en verhe-

48 PROEVE VAN TAALKUNDE.

hevener oordeelt als dat van den anderen, om hem, als hy strafbare feiten bedreven heeft, ongestraft te laten, gelyk dit in de Menschelyke vierscharen wel plaats heeft, zoo dat de verhevendheid van hunnen staat de onderhoorige Land- en Steevogden van Jofaphat niet zou redden, als de Heere over hun bedryf oordeelen zou. Uit dit alles ziet men duidelyk, dat waarlyk de eigentlyke beduidenisfe van het Wortelwoord *נָשָׂא* is *verheffen, om hoog heffen*. Ook word men hier uit gewaar, op wat wyze men in de oplossing van ons opgegeven Voorstel (§. 67.) zig gedragen moet.

§. 73.

In de Chaldeeuwfche en Griekfche Woordkunde moet men op dezelfde manier te werk gaan, waar van wy, de korthed betrachtende, voor tegenwoordig geene voorbeelden willen geven.

§. 74.

Eene Levendige Volkstale, is zoo eene, die gemeenzaam van een bepaalde menigte van menschen nog heden gesproken word, als derzelve Moedertaal.

§. 75.

50. PROEVE VAN TAALKUNDE.

deze Wetenschap gemeen met alle andere Wetenschappen. In de *Physica* of Natuurkunde, zal men in zyne Waar- en Proefnemingen (*Observaties* en *Experimenten*) wel slagen, moet men eene nauwe opmerkzaamheid te werk stellen. En nogtans kan de proefnemende Natuurkunde, *Physica Experimentalis*, nimmer falen, voor zoo ver dezelve alleen by de Proefnemingen blyft, en zig niet in al te vergezogte Gevolgtrekkingen inlaat. Maar in dezen opzigte verliest de zelve de benaminge wederom van eene Proefnemende Natuurkunde.

§. 77.

Uit het bewys van de voorgaande Grondles, word men oogenschynelyk gewaar, dat zekerlyk, om van de gebruikelijke beteekenissen der Aftammelingen in eene levendige Volkstale eene zekere wetenschap te bekomen, het beste middel is, onder zoo een volk te verkeeren, daardie Volkstale in zwang gaat, waar van men de Aftammelingen in derzelve gebruikelijke beteekenisfe, met grond van zekerheid, zoekt te weten.

§. 78.

§. 78.

En dat is zekerlyk het allerbeste en zekerste middel. Maar evenwel weet men uit de Ervarenisse, dat men ook zonder diergelyk verkeer onder een volk, onder het welke de bepaalde Volkstaale levendig is, tot de kennisse van de gebruikelyke beteekenisse der Aftammelingen kan gefaken. En op zoo eene wyze leert men hier te lande de Fransche, Engelsche en andere levendige Volkstalen. Dog het is heel wat anders, eene taal te leeren, en eene kennisse van de gebruikelyke beteekenisse der Aftammelingen te hebben; en wederom wat anders, eene Taal en Woordkunde als eene wetenschap te behandelen, en de gebruikelyke beteekenisse der Aftammelingen met Grond van zekerheid te weten. En om deze reden schatten wy het wel de moeite waardig, omstandig te onderzoeken, op wat wyze men met gronden van zekerheid de gebruikelyke beteekenisse der Aftammelingen van eene levendige Volkstale zal weten, buiten de verkeeringe onder die Menschen, by welke dezelve levendig is.

§. 79.

De gebruikelyke beteekenisfe der Afstammelingen in eene vreemde Volkstale word anders geleert door middel van het onderwys der Spraakmeesters, en door het gebruik van Woordenboeken, en Vertalingen, die de gebruikelyke beteekenisfen der Afstammelingen van de vreemde levendige Volkstale, in de gebruikelyke beteekenisfe der woorden van de eigene Volkstale, tragten uit te drukken. Diergelyke waarnemingen, welke niemant kan tegenspreken, hebben de kracht van *Axiomata* of grondregels, gelyk in de (*Logica*) Redeneerkunde bewezen wordt.

§. 80.

De Spraakmeesters kunnen een ander tot geene zekere kennisfe van de gebruikelyke beteekenisfe &c. brengen, ten zy zelf zoo eene zekere wetenschap van de gebruikelyke &c. bezitten. Of het geene het zelfde is:

§. 81.

Niemant, kan door het onderwys van
ee-

eenen Spraakmeester, tot eene zekere kennis van de gebruikelyke beteekenissen &c. geraken, ten zy hy het onderwys gebruike van zulken Taalmeester, die deze zekere kennis &c. zelfs bezit.

§. 82.

Niemand, en by gevolg ook geen Spraakmeester, kan eene zekere wetenschap van de gebruikelyke beteekenis &c bezitten, ten zy hy dezelve op de eene of andere wyze verkregen heeft.

§. 83.

Niemand, en by gevolg ook geen Spraakmeester, kan op andere wyze eene zekere wetenschap van de gebruikelyke beteekenissen &c. bekomen; als door verkeer onder zoo een volk, daar de bepaalde taal levendig is, of door een vernuftig en oordeelkundig gebruik van goede Woordenboeken en Vertalingen, of door beide te zamen.

'T B E W Y S.

Andere middelen zyn 'er niet, en zelfs niet mogelyk, om tot zoo eene zekere

54 PROEVE VAN TAALKUNDE.

wetenschap &c. te geraken; nademaal men van de beteekenisfe der woorden, die men niet verstaat, of zelfs moet oordelen: en dat geschied door het verkeer &c. (§ 78.) of het oordeel, dat andere daar over geveld hebben gelyk dit door Woordenboeken, en Vertalingen geschied, noodzakelyk volgen moet. En daarom kan geen spraakmeester, of iemand anders tot zood een zekere wetenschap geraken; als door een van beide deze middelen; of door beide te gelyk. Q. E. D

§ 84.

Om dat wy hier willen onderzoeken, op wat wyze men buiten het gezegde verkeer, deze, zekere wetenschap kan magtig worden (§. 78.) zoo moeten wy hier ook van dat eerste middel niet spreken; maar alleenlyk naarspeuren; wat men voor goede en deugdelyke Woordenboeken en Vertalingen te houden hebbe, en op wat wyze men dezelve, om het gemikte doelwit te treffen, vernuftig en oordeelkundig gebruiken moet.

§. 85.

Een *Woordenboek* is eene slipte aanwyzing

zing van de gebruikelyke beteekenissen van alle woorden in eene Volkstale, naar de volgorde van het A, B, C, voorgesteld.

§. 86.

En onder deze algemeene bepaalinge behooren dan zo wel, die Woordenboeken, waar in de gebruikelyke beteekenisse der woorden, door woorden in eene andere Volkstale, worden te kennen gegeven; als die, waar in dezelve door Omschryvingen in dezelve tale worden uitgedrukt. Men zou de eerste soort tot onderscheidinge. *Vertalende* en de andere *Omschryvende Woordenboeken* kunnen heeten.

§. 87.

Eene *Omschryvinge* is eene aanwyzing van de beteekenisse eenes woords, door behulp van veele woorden, die, tezamen genomen, deeze beteekenisse aanduiden.

§. 88.

Dit laatste soort van Woordenboeken is goed voor zulke, die de ware beteekenisse van veele woorden reeds begrepen

56 PROEVE VAN TAALKUNDE.

pen hebben; om door het verstand van bekende, door omschryvinge, tot het verstand van de ware beteekenisfe der onbekende woorden te geraken. Maar zal men deze Woordenboeken tot dat oogmerk kunnen gebruiken, om met grond van zekerheid de gebruikelyke beteekenisfe van die woorden, welke omschreeven worden, te weten; zoo moet men voor af reeds met grond van zekerheid weten, welke de ware gebruikelyke beteekenisfe zy van die woorden, welke in de Omschryvinge van andere woorden gebruikt worden. En daar toe heeft men wederom het eerste soort van Woordenboeken nodig.

§. 89.

Opeen OmschryvendWoordenboek kan men vasten staat maken, als men volkomen overtuigt is, dat de ware gebruikelyke beteekenissen der woorden, door netgepaste en onduubbelzinnige Omschryvingen in dezelve zyn te kennen gegeven.

't B E W Y S.

Eene volkomene overtuiginge is niet
an-

PROEVE VAN TAALKUNDE. 57

anders dan eene volkomene kennisfe van de onloochenbare waarheid eener voorftellinge, welke door onwribare bewysredenen in het gemoed word voortgebracht. Maar op zoo eene volkomene kennisfe &c. kan men in het voortzetten zyner redeneeringen, vasten staat maken: Dat is die onloochenbare waarheden kunnen als zoo veele (*Axiomata*) Grondregels worden aangemerkt. En dat in het algemeen waar is, kan ook niet anders als waar zyn, ten opzigte van een Omschryvend Woordenboek. Zoo dat men op het zelve vasten staat kan maken, wanneer men volkomen overtuigt is. &c Q. E. D.

§. 90.

Het geene hier van een Omschryvend Woordenboek in eenen volkomenen zin genomen, gelyk wy te voren een Woordenboek in het algemeen beschreven hebben, (§ 87) is bewezen geworden; moet men ook toepasfen, op alle Omschryvingen van woorden (§. 87.) die men in de *fcho-*
lia, Aanteekeningen, en alle andere (*Ety-*
mologifche) Woordkundige Werken der

Taalkenners (*Philologi*) gewoon is aan te treffen.

Immers in deze, word het zelve verrigt, dat in de Omschryvende Woordenboeken moet verrigt worden; alleenlyk met dat onderscheid, dat juist op deze wyze de gebruikelijke beteekenisse niet van alle woorden, maar slegts van eenige, niet naar de volgorde van het A, B, C, maar gelyk dezelve voor de hand komen, worden aangewezen.

§. 91.

Om volkomen overtuigt te worden, dat de ware beteekenissen der woorden, door netgepaste en ondubbelzinnige Omschryvingen in een Omschryvend Woordenboek zyn te kennen gegeven.

O P L O S S I N G E.

By een onderzoek naar ieder woord in zoo een Omschryvend Woordenboek voorkomende, moet men het Wortelwoord en alle andere Afftammelingen te zamen nemen, en onderzoeken, of dezelve in alle hunne beteekenissen eenige gelykheid hebben; zoo in dien zin, waar in zy alle met

el-

elkanderen over een komen, als in die beteekenissen, die van dezen algemeenen zin zonder gedwongendheid ontleend zijn geworden, en om deeze reden van de eigentlyke en algemeene beteekenisse afgaan. Zoo men by slot van rekeninge dit zoo vind, in een Omschryvend Woordenboek zonder dubbelzinnigheid te kennen gegeven, zoo word men volkomen overtuigt, dat de ware gebruikelyke beteekenisse der woorden, door welgepaste en ondubbelzinnige Omschryvingen aldaar zijn te kennen gegeven. Want het steund op het beginzel van den Genoegzamen Grond, dat het Wortelwoord en de Afstammelingen, gelykheid van beteekenisse moeten behouden, en alleenlyk in beteekenisse van elkanderen verscheelen, voor zoo ver zy in *Terminatics* Uitgangen en andere spellingveranderingen onderscheiden zijn; of in eene oneigentlyken en zinnebeeldigen zijn, welke wederom in de gelykheid met de eigentlyke beteekenisse gegrondvest is. (§ 6.) Indien dan maar een woord, tot eenen Wortel behoorende, voorondersteld word met deszelven ware gebruikelyke beteekenisse in een omschryvend Woordenboek gevonden te worden, zoo is het zeker, als alle de beteekenissen, aldaar opge-

60 PROEVE VAN TAALKUNDE.

gegeven, op de bovengezegde manier overeenstemmen, dat alle de beteekenissen ten opzichte van zoo eenen Wortel, de ware gebruikelyke beteekenissen zyn. Maar deze voor onderstellinge is niet roekeloos, maar mag veel eer voor een (*Axioma*) Grondregel gehouden worden; om dat het zonder opzet niet mogelyk is, dat alle woorden tot eenen wortel behoorende in eenen verkeerden zin, en dat van eene levendige Volkstale, zoo zouden omschreeven worden, dat zy egter alle met elkanderen op de voorgezegde manier over een kwamen. Q. E. F. & D.

§. 92.

En bygevolg word men met meer gemak ten vollen overtuigt, dat de ware gebruikelyke &c. als 'er een of meer woorden onder eenen Wortel gevonden worden, waar van men reeds te voren de waare beteekenisse begrepen heeft, en zoo in het vervolg onder alle andere Wortels; gelyk diergelyk begrip vereischt word, om een Omschryvend Woordenboek met vrugt te kunnen gebruiken, zoo als hier boven (§. 88.) betoogt is en aangetoont.

§. 93.

§ 93.

Het zou zomwylen kunnen gebeuren, dat iemand zig inbeelden zoude, even of wy eenen keerkring (*Circulus*) in onze Betoginge (*Demonstratie*) gemaakt hadden, wanneer hy de oplossing van het eerste Voorstel (*Problema*) (§ 67.) met die van het tweede (§ 91.) vergeleek. Dog dat dit onwaaragtig zy, blykt hier uit, dat wy in het eerste geval uit de meestgemeene beteekenis der Aftammelingen geredeneert hebben, om den eigentlyken zin van een Wortelwoord te bepalen; maar in het tweede, uit de algemeene overeenkomst van alle Aftammelingen en derzelve Wortelwoord, om overtuigt te zyn van de waarheid en deugzaamheid van een Omschryvend Woordenboek, of van andere Schriften, die van een diergelyk gebruik zyn. (§ 91.)

94.

En zoo word een ieder gewaar, dat een Omschryvend Woordenboek gedeeltelyk goed en gedeeltelyk ondeugend kan wezen: goed, voor zoo ver het zelve de ware gebruikelyke beteekenissen van van Wortelwoorden en Aftammelingen aanduid, ondeugend, voor zoo ver het zelve

ve

82 PROEVE VAN TAALKUNDE.

ve de ware gebruikelijke beteekenissen niet opgeeft. Maar evenwel kan men op geenerley Omschryvinge, in het zelve voortkomende, staat maken, als op de manier, hier boven (§ 91.) aangewezen. En daarom kunnen deeze Woordenboeken van geen nut zyn in de Woordkunde, als eene wetenschap aangemerkt, (§. 50.) als alleen in de gedeelten, daar alle de Aftammelingen, eigentlyk of on-eigentlyk, dat is zinnebeeldig, met elkanderen en met hun Wortelwoord overeenkomen en gelyk zyn (§. 91. en 61.)

§. 95.

Ik kan niet voorby, hier ter loopsaan te merken, dat het niet ongemakkelyk op deze gegeve gronden zyn zou, eene nieuwe Taal te maken, waar van wy mischien by andere gelegenheid wel eens een ontwerp (*Project*) zullen op het papier brengen; niet zoo zeer; om dat daar in op zig zelf eenig wezentlyk nut zou te vinden zyn; maar alleen om enigzints een begrip van de Spraakverwering by Babels Torenbouw te geven, welke wy op goede gronden, die wy voor als nog voor ons behouden, vermoeden door

PROEVE VAN TAALKUNDE. 63

door Javan, Heber, en andere Eerstvaders, (*Patriarchen*) om de onverdragelyke heerschezugt van Nimrod te verydelen, op eene diergelyke wyze, volgens het bestel van het Goddelyk Albestuur, te zyn veroorzaakt.

§. 96.

Op een Vertalend Woordenboek kan men vasten staat maken, wanneer men overtuigt is, dat de ware gebruikelijke beteekenisser der woorden, in eene zekere Volkstale, door volkomen gelyk beteekenende woorden uit eene andere Volkstale naauwkeuriglyk zyn te kennen gegeven.

't B E W Y S

Is het zelfde met de voorgaande Grondles, (§. 89.) uitgenomen, dat de Algemeene Waarheid aldaar op een Omfchryvend Woordenboek t'huis gebragt, hier ter plaats op een Vertalend Woordenboek moet worden toegepast. Q. E. D.

§. 97.

Zoo dat dan de beteekenisse der woorden

64. PROEVE VAN TAALKUNDE.

den in die Volkstaal, waar in woorden uit eene andere Volkstale overgezet worden, in derzelve beteekenis ten vollen moeten over een komen, met de beteekenis van die woorden, om welke aan te duiden, ieder van dezelve is gebruikt geworden.

§. 98.

Ook spreekt het van zelfs, dat, zullen alle woorden in een vertalend Woordenboek enkelvoudig vertaald worden, (§ 48) alle woorden, die men daar toe gebruikt, van dezelve kragt en nadruk moeten zyn, als de woorden welke men overzet; gelyk al te voren ten opzichte van eene Enkelvoudige Vertalinge is aangemerkt. (§. 49)

§. 99.

Daar en boven is het ook noodzakelyk, dat de Taal, waar in men een Vertalend Woordenboek overzet, door eene eenvoudige Vertalinge, even woordenryk moet zyn, als de Tale, welke in het zelve word overgezet.

§. 100.

Om ten vollen verzekert te zyn, dat de Enkelvoudige Vertalinge van alle woorden, in een Vertalend Woordenboek volmaakt zy getroffen.

DE OPLOSSING.

Befchouwt alle woorderi, 't zy Wortels of Aftammelingen naar de volgorde van het A. B. C. Zoo de Aftammelingen onder derzelver Wörtels niet geschikt zyn, moet het eerste werk wezen, dit gebruik te vervullen, en alle de Aftammelingen onder derzelver Wortelwoorden te verzamelen. Neemt dan eerst ieder Wortelwoord op zig zelve, en ziet, of derzelven eigentlyke beteekenisse, by de Enkelvoudige Vertalinge wel getroffen zy: (§. 67.) dat is, of daar by is uitgedrukt zoo eene beteekenisse, die met eenige weinig veranderinge aan de meeste Aftammelingen eigen is. En dat word men ten klaarsten daar uit gewaar, wanneer men in de Vertalinge der meeste Aftammelingen woorden vind, die in *Wortelklank* over een komen met dat woord het geen gebruikt is, om het wortelwoord te vertalen; zynde een Wortelklank eenige

E

Let-

66 PROEVE VAN TAALKUNDE.

Letters of (*Syllaben*) Lettergrepen, waar in verscheide woorden over een komen, die alleen in (*Terminaties*) uitgangen of (*Suffixa & Præfixa*) Voor- en Agterzetfels van elkanderen verschelen. Dit gedaan hebbende, moet men tot de Aftammelingen overstappen, en zien, of de eigentlyke beteekenisse derzelve (§ 66) wel door woorden, van een en denzelfden Wortelklank met de eigentlyke beteekenisse van het Wortelwoord, zy vertaald geworden; en of de vertalinge der oneigentlyke beteekenisse met zulke woorden geschied zy, die, ten opzigte van dezelve, van dien aard bevonden worden, dat derzelve gebruikelijke beteekenisse in een zeker derde gemakkelyk over een te brengen zy, met de gebruikelijke beteekenisse van dat woord, waar door de eigentlyke beteekenisse van het Wortelwoord was vertaald geworden, gelyk wy daar van te voren eene proeve gegeven hebben. (§. 72.) Dit zoo bevindende by alle Wortels en Aftammelingen in een Vertalend Woordenboek; kan men ten vollen verzekert zyn, dat de Enkelvoudige Vertalinge van alle Woorden in het zelve volmaakt getroffen zy. Want dan hebben de woorden in de Vertalinge denzelfen eigentlyken en on-

PROEVE VAN TAALKUNDE. 67

oneigentlyken zin, als de woorden, die vertaald zyn geworden: 't geen wy niet nodig agten omstandiger te bewyzen. Q. E. F. & D.

§. 101.

Men heeft juist niet nodig, eer men een Vertalend Woordenboek met grond van zekerheid kan gebruiken, het gantsche Woordenboek op deze wyze te toetzen: als men alleen maar de moeite neemt, om zoo een Wortel met deszelfs Afstammelingen in dier voegen te onderzoeken, van welke men, tot een zeker oogmerk, de waaragtige beteekenisse in zulk Woordenboek met volmaakte zekerheid begeerd te vinden, en daar op, als opeen onwrikbaren grond, andere waarheden te bouwen, en daar uyt met goede gevolgtrekkingen te redeneren. Maar dan kan men alleenlyk over de deugdzaamheid van een zekere gedeelte uit dit Vertalend Woordenboek regtveerdig vonnis stryken, en slegts van dat gedeelte, het geen men op deeze wyze beproefd heeft.

§. 102.

Gelyk de *Geometrische Figuren* veel toe
E 2 bren-

brenge tot de verstaanbaarheid der Oplossingen en Bewyzen, zoo oordeelen wy het ook, tot de duidelykheid van onze Voorstellen, nuttig en dienstig te zyn, door iets diergelyks de Toepassing van dezelve gemakkelyk te maken. JOANNES SCAPULA heeft in zyn Grieksch Woordenboek zorge gedragen, dat alle Afstammelingen onder hare Wortelwoorden gebragt wierden: zoo dat wy in het toetzen van dit en soortgelyke Vertalende Woordenboeken, niet behoeven, in het vergaderen en schikken der Afstammelingen, vele moeite te besteden en aan te wenden. Het eerste dat hier onze opmerkinge verdient, naar de volgreeks van het A, B, C. is het Woord $\alpha\beta\rho\varsigma$ met deszelfs onderhorige Afstammelingen. Want wat $\alpha\alpha\zeta\omega$, $\alpha\beta\alpha\lambda\iota$, $\alpha\beta\alpha\zeta$ aanbetreft, deze zyn Woorden van minder belang, die of geene, of weinige Afstammelingen hebben; van welk soort wy in het vervolg moeten spreken, eer wy van onze Verhandeling over de Vertalende Woordenboeken gevoegelyk afscheiden kunnen. De geleerde Schryver heeft den bal misgeslagen, als hy het voorgaande woord $\alpha\beta\alpha$, als of het eene gantsch andere Wortel ware, of tot eenen gantsch anderen Wortel behoorde

PROEVE VAN TAALKUNDE. 69

de, van ons Woord **ΑΒΡΟΣ** afzondert. Want, om dat men hier niet anders kan bespeuren, als de veranderinge van Geslagt, zynde **ἄβρος** Mannelyk en **ἄβρα** Vrouwelyk; zoo spreekt het ook van zelfs, dat men geen genoezamen grond heeft, om eene andere veranderinge in de beteekenisse te zoeken, als even zoo eene, die van de verscheidenheid der Geslachten haren oorsprong hebben kan. Trouwens, dat het woord **ΑΒΡΑ** zomtyds zonder *Aspiratie* of h gelezen word, *Abra* in plaats van *Habra*, weet een ieder die in de *Taalziftery* onderwezen is, dat dikwils door de Onoplettendheid der Uitschryvers gewoon is te gebeuren. Nu zeggen wy juist wel niet, dat dit *Adjectivum*, Bygevoegd Naamwoord **ΑΒΡΟC, Α**, waar van het Onzydige in onbruik geraakt is, waarlyk het Wortelwoord zy, waar uit alle overige Aftammelingen gemaakt zouden wezen. Neen! wy vermoeden liever, dat een veroudert en onbruikbaar Werkwoord **ἄβρα** daar voor gehouden moet worden, welk vermoeden wy hier ter plaatze met genoegzaame redenen niet behoeven te regtveerdigen. Evenwel geloven, wy dat **SCAPULA** vernuftig handelt, wanneer hy het allereenvoudigste der Af-

70 PROEVE VAN TAALKUNDE.

stammelingen in deszelfs plaatse stelt, als een woord, dat nog gebruikelijk is. Dog daar komt het hier eigentlijk niet op aan. Het eerste woord dat hy gebruikt, om de beteekenisse van **ΑΒΡΟΣ** te kennen te geven, is het Latynsche woord *mollis*, dat het allernaast met ons Nederduitsch *zagt* of *mollig* over eenkomt; en dat, naar het opgeeven van dien Woordenboekschryver, de eigentlyke beteekenisse van den Wortel aanwyft, om dat dezelve met eenige weinige veranderinge aan de meeste Aftammelingen eigen is (§. 67.) Want wanneer men **ΑΒΡΟC** mede onder de Aftammelingen rekt, vind men een getal van negen Aftammelingen, waar van 'er ses in beteekenisse over een komen, naar het volgende Tafeltje:

'A B P Ω.'

Eigentlyke beteekenisse

1	'ΑΒΡΟΣ, A.	<i>mollis</i> ,	zagt.
2	'Αβρωc,	<i>molliter</i> ,	zagtjes.
3	'Αβρωτιc,	<i>mollities</i> ,	zagtheid.
4	'Αβρωτιν,	<i>mollities</i> ,	zagtheid.
5	Παραβρωc,	<i>omnino mollis</i> ,	zagt ten uitersten.
6	Ποδαβρωc,	<i>pedibus mollis</i> ,	zagt aan de voeten.

On-

Oneigentlyke Beteekenisfe.

- 1 ἄβρω, orno, *ik ciere*, ἄβρωμαι, Paf. & Med.
 2 ἄβριζομαι, } *ornor, ik worde ver-* van ἄβριζω
 } *cierd* } Act. niet
 } *orno me ipsum, ik* } meer in
 } *vercier my zelven.* } gebruik.
 3 ἐναβρω orno, *ik ciere*, ἐναβρωμαι, Paf. & Med.

SCAPULA, geeft door zyne stilzwygentheid te kennen, dat de vyf laafte Aftammelingen, die in de eigentlyke beteekenisfe voorkomen, zyns wetens, in geenen anderen zin by de Grieken gebruikt worden. Maar van het eerste ἄβρω, dat hy als een Wortelwoord aanmerkt, geeft hy ettelyke oneigentlyke beteekenissen op. Wy hebben aangetoond, dat hy de ware Eigentlyke beteekenisfe met eene gepaste vertalinge heeft te kennen gegeven, volgens onze Oplosfinge. (§. 100.) Laten wy nu tot de Oneigentlyke beteekenisfe en derzelve Vertalinge met ons onderzoek voortvaren.

§ 103.

De meestgemene Oneigentlyke beteek.
 E 4 ke.

72 PROEVE VAN TAALKUNDE.

kenisse, welke aan de Aftammelingen van denzelven Wortel gegeven word, is volgens onzen Schryver die van *ornare gieren, toyen, opschikken*. Men moet aanmerken, dat de Zyde Stoffen, die doorgaans zagt zyn in het betasten, van oude tyden af, den voornaamste opschik der beminnyke Sexe hebben uitgemaakt: en dat voornaamlyk de Grieken zeer veel met zulken soort van opschik gediend waren, En waarlyk Vrouwe Klederen van de beste smaak zyn van oudtyts zulke gerekent, die de tederheid en Zagtheid van hare leden nog meerder poezelheid en molligheid schenen by te zetten. Zoo dat, om dat de Vrouwen zig voornamentlyk opschikken, in het algemeen, opschikken en vericren, onder dit denkbeeld van zagt en teder maken, wel kon en moest gebragt worden. En zoo moet men in zulke oneigentlyke beduidenissen altoos den eigentlyken zinder woorden in het oog behouden. Een ieder ziet, hoe gemakkelyk het denkbeeld van verwyftheid *effeminatus*, dat SCAPULA aan het woord *Αβρος* geeft, daar van afkomstig zv. En dat eene Staat Dame en Kamer Juffer onder de benaminge van *ΑΒΡΑ* voorkomt, kan men van derzelve fraijen op

opfchik, in tegen overfelling van Slavinnen en Dienftmaagden, die ruwer naar haar werk gekleed zyn, afleiden. En om dat diergelyke zagte kleedy aardigheid bevalligheid en vrolyke houdinge aan de meysjes byzet, word het wel eens in dien zin gebezigt van *Lepidus*, *Festivus*, aardig bevallig blygeestig. En als iemand zulke zagte en kostelyke klederen draagt, boven zynen staat, word hy gezegt hovaardig en trots te zyn, gelyk in dien zin *Αἰσρος* en *Αἰσρος* door *elatus* en *magnificus* hovaardig en groots word vertaald, in het Vertalend Woordenboek, dat wy hier onder handen hebben. Zoo dat by flot van rekeninge, als men alles naauwkeuriglyk overweegt volgens onze gegevene Oploffinge (§. 100.) het Vertalend Woordenboek van SCAPULA ten opzichte van dit Woord en deszelfs Afftammelingen van dien aard is, dat men daar op gerustelyk in het algemeen, en bygevolg ook in het verklaren der H. Schriften, volkomen staat kan maken; en deze Vertalingen als (*axiomata*) grondregels, waar op men zyne Letterlyke Verklaringe vestigen kan, wel degelyk mag aanmerken. Dit voorbeeld hebben wy hier willen geven, om de Oploffinge van ons Voorstef

74 PROEVE VAN TAALKUNDE.

(§. 100.) verstaanbaar, en deszelfs gebruik gemakkelyk te maken. Mischien zullen onze Lesfen wel zoo veel ingang vinden, dat iemand in het toekomende de moeite zal nemen, om op dezen voet, de fouten in de tegenwoordige Woordenboeken te verbeteren, en nieuwe Vertalende Woordenboeken te maken. Dog de waarheid moet zig zelve aanpryzen.

§. 104.

Schoon het gebeuren mogte, dat iemand op deze wyze slegts eenige gedeeltens uit een Vertalend Woordenboek, die in zyn kraam te pas komen, onderzocht: raden wy hem evenwel, dit onderzoek op het papier te stellen, en lieft naar de order van het A. B. C. of op wit papier, waar mede zyn Vertalend Woordenboek is doorschoten, ter plaatse daar het wortelwoord te vinden is; om naderhand niet nodig te hebben, dit onderzoek te vernieuwen; alzoohy dan gevoegelyk zyn werk bekorten kan, en in weinigen tyd tot de grondige kennisfe van die Volkstale, die in zulke Woordenboeken vertaalt word, geraken zal. Een wys Man moet altvd den kortsten weg inslaan, om tot zyn oogmerk te
ko-

komen, en weinig omslag maken, als'er maar weinig omslag noodig is.

§. 105.

In een Vertalend Woordenboek heeft men door gepaste bewoordingen de ware gebruikelyke beteekenissen der woorden, te kennen gegeven; als de ware gebruikelyke betekenisfe der vertaalde woorden, met de eigentlyke beteekenisse der woorden die vertaalt worden, ten vollen, of in een zeker derde over een koont.

't B E W Y S.

Het eerste gedeelte is eene zaak, die van zelfs spreekt, als de eigentlyke beteekenisse der vertaalde woorden met de eigentlyke beteekenisse der woorden, die vertaalt worden, volkomentlyk over een stemt *En dat is Een.*

En als dezelve, ten opzigte der beteekenisse, in een zeker derde over een komen met de eigentlyke beteekenisse, dan volgt deze Vertalinge den aard van het Zinnebeeldig gebruik der Woorden, Nu is uit de Ondervindinge blykbaar, dat alle gevoegelyke Zinnebeeldige en oneigentlyke beteekenissen der woorden, ook in eene

eene zuivere Levendige Volkstale waarlyk gebruikt worden; welke ondervindinge niemant, die daar immer op gelet heeft, met genoegzame redenen kan in twyffel trekken. En dierhalven heeft men ook door gepaste bewoordingen, de ware gebruikelyke beteekenissen der woorden, in eene Volkstaal voorkomende, te kennen gegeven, als de ware gebruikelyke betekenisfe der vertaalde Woorden, met de eigentlyke betekenisfe der Woorden die vertaeld worden, in een zeker derde over een stemmen. *En dit was het Tweede. Q. E. D.*

§. 106.

Men moet wel aanmerken, dat wy hier den grond leggen, om eene Volkstaal in derzelver volmaaktheid op goede gronden te kennen, en om dus alle Schriften, van wat natuur zy wezen mogen, die in die Tale zyn geschreeven, te verstaan; zoo wel zulke, die met eene Digtkundige Vryheid zyn opgesteld, als zulke, die in de meest gebruikelyke Tale, dat is in eene gezuiverde Straattale zyn te boek geslagen. Trouwens het is al te bekend, dan dat wy zulks hier ter plaatse zorgvuldig zouden waarschuwen, dat de Poëten zig eene

eene loffelyke vryheid aanmatigen, om in hunne Verfen de woorden in eene gantsch andere beduidenisse te bezigen, als zy doorgaans gebezigt worden. De Regels, die zy in dit bestaan naar de leidinge der Kunst moeten waarnemen, zyn niet anders als zodanige, die aanwyzyn, hoe ver zig het derde van vergelyk tuffchen de eigentlyke en oneigentlyke beteekenisse moet uittrekken, zal de laaste verstaanbaar en duidelyk blyven; gelyk wy in het vervolg, by het openleggen vande (*Rhetorika*) Redenryk-kunde omftandiger zullen toonen.

§. 107.

Ondertuffchen kan het wel eens gebeuren, dat 'er in een Vertalend Woordenboek minder Oneigentlyke beteekenissen aan een woord gegeven worden, als 'er in der daad aan het zelve door het gebruik gegeven zyn. En hier van daan komt het, dat men menigmaal door het gebruik van zulke Woordenboeken, tot het verftand van Poëtifche fchriften niet kan geraken. Dog dit gebrek is men verpligt zelfs aan te vullen, als men, by het lezen van diergelyke werken, dusdanige Oneigentlyke beteekenissen aantreft,
die

78. PROEVE VAN TAALKUNDE.

die niet te verre getrokken en dus onvertaanbaar worden, om dat men het derde van vergelyk niet oogenschynelyk genoeg merken kan: maar die binnen de palen van eene vernuftige Redenrykkunde worden gehouden. Zoo men andere en meerdere beteekenissen daar aan gegeven heeft in sommige en byzonderlyk in Poetische Schriften, dan het derde van vergelyk en de verstaanbaarheid lyden kan; dan is dit een zeker bewys, dat diergelyk doen een misbruik is, en derhalven, dat die Schryvers, dewelke die fout begaan hebben, de Taal waar in zy schryven, of niet verstaan, of uit onverstand en agteloosheid hebben verbasterd. Dog diergelyk wangebruik der woorden, behoeft men niet op te tekenen, 't en zy men begeerig zy, een oordeelkundig onderzoek te doen naar de Agtbaarheid (*auctoritas*) van zulke Boeken, waar uit men de kennisse van eenne Zuivere Volkstale zal halen. Dog, om dat het hier niet te pas komt, omtrent dit onderwerp meerder lessen te geven, willen wy den draad van onze verhandelinge hervatten.

§. 108.

In een vertalend Woordenboek moeten de Vertaalde Woorden in hunne eigentlyke of immers Meestgebruikelyke beteekenisse gebezigt worden; zal men 'er staat op maken.

'T B E W Y S.

Zal men staat kunnen maken op een Vertalend Woordenboek, dan moet men uit de Vertalinge der woorden, die daar in gevonden word, met zekerheid weten, welke de ware Eigentlyke en Oneigentlyke beteekenisse der woorden zy, die vertaald worden. (§. 96.) Maar wanneer de Eigentlyke, of Meestgebruikelyke beteekenisse niet gebruikt word, om dit te kunnen te geven, dan kan men dit niet met zekerheid weten. Immers is het niet gewis, 't en ware die vertaalde woorden wederom door eene Omschryvinge verklaart wierden, welke van de Oneigentlyke beteekenisse der vertaalde woorden, by de Vertalinge, is gebruikt geworden. En bygevolg moeten dezelve in hunne eigentlyke, of immers Meestgebruikelyke beteekenisse gebezigt worden.

§ 109.

§. 109

Eene *Vertalende Omschryvinge*, of *Omschryvende Vertalinge* is eene aanwyzinge van de beteekenisse eenes woords, door behulp van veele woorden in de *Vertalinge*, die te zamen genomen deeze beteekenisse aanduiden. (§. 87.)

§. 110.

In een Vertalend Woordenboek moeten Vertalende Omschryvingen gebruikt worden, als'er geene Enkelvoudige Vertalingen (§ 46. 47.) stand kunnen krygen: dat is, als'er geene woorden in de Taal, waar in men overzet, voor handen zyn, door welke de waare gebrukelyke beteekenisse der woorden, welke men vertalen zal, kan worden uitgedrukt.

't B E W Y S.

Alzoo 'er maar twee middelen zyn buiten de *Verkeeringe*, (§. 65. 67. 68. 73.) waar door men eene zekere kennisse van de waare beteekenisse der woorden iemand beschikken kan; namentlyk *Omschryvinge* en *Vertalinge*: en egter *Omschry-*

PROEVE VAN TAALKUNDE. 8F

Ichryvinge met woorden uyt dezelfde Taal genomen, welke verstaan moet worden, in een Vertalend Woordenboek niet te pas komen; zoo moet volgen, dat, wanneer Enkelvoudige Vertalingen onmogelyk zyn, Omschryvende Vertalingen of Vertalende Omschryvingen in een Vertalend Woordenboek moeten gebruikt worden.

Q. E. D.

§. III.

Deze *Vertalende Omschryvingen*, of *Omschryvende Vertalingen* kan men gemakkelyk opstellen, als men Omschryvende Woordenboeken heeft, welker omschryvingen enkelvoudig kunnen vertaald worden. Dog dan moet men wederom te voren zoo een Omschryvend Woordenboek, (§. 86.) of de Aanteekennigen der Taalkenners, die van het zelfde gebruik zyn, (§. 90) op zoo eene wyze getoetst hebben, als te voren (§. 96) is aangewezen: zal men volkommene zekerheid in zyne Vertalende Omschryvingen hebben.

§. III2.

Om volkomentlyk verzekert te zyn, dat de Omschryvende Vertalingen wel zyn getroffen;

F

fen;

fen; als men geene Omschryvende Woordenboeken heeft, uit welker recht gebruik men deze verzekering kan verkrijgen.

DE OPLOSSINGE.

Men moet eerst onderzoeken, of de woorden, welker beteekenis door eene omschryvende Vertalinge word aan gegeven, Wortelwoorden, of Aftammelingen zyn. En dan, zoo het Wortelwoorden zyn, alle derzelver Aftammelingen, en zoo het Aftammelingen zyn, alle Medeaftammelingen, mitsgaders het Wortelwoord, in hunne gebruikelijke beteekenis, die het Vertalend Woordenboek opgeeft, met elkanderen vergelyken. (§. 100.) Indien nu de beteekenis, die door de Omschryvende Vertalinge is te kennen gegeven, door eene Enkelvoudige Vertalinge niet kan uitgedrukt worden, (§. 110.) en egter met de eigentlike of oneigentlike beteekenis der Medeaftammelingen &c. over een stemt, dan kan men volkomentlyk verzekert zyn, dat de Omschryvende Vertalingen wel zyn getroffen. Immers dan kunnen dusdanige Omschryvende Vertalingen dezelfde proef met de Enkelvoudige Vertalingen in

in een Vertalend Woordenboek uitstaan.
(§. 100, 102, 103) Q. E. F. & D.

§ 113.

Om wederom een voorbeeld te geven van deze oploffinge, hebben wy lieft wilken eene Aanteekeninge van een Taalkenner te berde brengen, die, schoon zy zig maar tot een of ander woord fomwylen bepaakt, egter ten opzichte van het wesen der zake met een Woordenboek over een koomt, gelyk wy hier boven (§ 90.) ons herinneren aangemerkt te hebben; dog by eene andere gelegenheit. De Heer ALBERTUS SCHULTENS, zaliger gedagtenisse, heeft in zyne doongeleerde Aanteekeningen over het Boek van Job onder anderen aangewezen, dat de regte en volkomene beteekenisse van het Hebreewws Wortelwoord *וַיִּשְׂקֵהוּ* de volgende zy: *haurire aquam, commovere aut hinc illinc jactata uina*; dat is te zeggen, water putten met eepen gints en weder gessingenden Aker. Een ieder word ligtelyk gewaar, dat dit eene noodzakelyke Omschryvende Vertalinge zy, nademaal deze beteekenisse nog in het Latyn, nog in het Nederduitsch enkelvoudig met een woord kan worden

84 PROEVE VAN TAALKUNDE.

te kennen gegeven. Evenwel zou men het korter kunnen uitdrukken, als de kragt van het woord *Water slaan* by ons scheepsvolk gebruikelyk, om het putten van Zee of Rivier water buiten boord te beteekenen, dewyl dit als met eenen slag van de putse in het water geschieden moet, genoegzaam aan een ieder bekend ware. Schoon men de Onderstellingen van dien geleerden Taalkundigen, omtrend de nuttigheid en het gebruik van de Arabische Tale, die men juist zoo gemakkelyk niet kan aanleeren, aan een zyde stelde, kan men evenwel ligtelyk gewaar worden, dat de zoo even opgegevene Omschryvende Vertalinge wel getroffen zy. Want de zin, die aan dat Wortelwoord en zelfstandig naamwoord כָּחַץ, 't geen daar van afstamt, in de H. Schriften gegeven worden, komen altemaal in deze beteekenisse over een. Het wortelwoord zelf word gebruikt van het *slabben der Honden Ps. LXVIII: 21.*

לִבְעֵן תִּסְחַץ רִגְלֶךָ בְּדָם לִשׁוֹן קִלְבֶּךָ, 't geen dus ongetwyffeld vertaald moet worden wegens de Accenten (*Toonstippen*) en meer andere redenen, hier niet te melden, *op dat gy voor uwen voet de tonge uwer honden van het bloed uwer vyanden laat slabben.*

PROEVE VAN TAALKUNDE. 85

ben. Trouwens de gemeene Nederduit-
sche Vertalinge heeft al te flauwen zin.
Nu weet men dat de honden in het slab-
ben met hunne tongen eveneens slinger-
en, als de bootsgezellen in het water slaan ;
waar uyt men dan de cierlykheid van dit
oneigentlyk gebruik kan afmeten. Van
het toebrengen eener dood-wonde word
het gebezigt *Ps: CX. 5, 6.* en op andere
plaatsen. Wantj wanneer een Kortelas
of Sabel met eenen slinger in de ingewan-
den geduwt word, op de wyze dat men
eene putze in het water slaat, zal 'er bui-
ten allen twyffel eene doodwonde zyn toe-
gebracht. En in dien zin leest men *Jesaij.*
XXX: 26. בַּחֵץ בְּכֶתֶוֹ de *wonde van eenen*
slag, of liever de inslingeringe van eenen
houw. En dat van Israëls pylen dit woord
door Bileam gebruikt word, *Num: XXIV: 8.*
geeft de drillingen der flitsen levendig te
kennen, wanneer dezelve in de ingewan-
den der Heidenen geschoten wierden.
Overheerlyk drukt dit het Arabisch vers
van *Harith* uit, dat de Heer SCHULTIENS
uit *Moallekat* heeft aangehaalt tot stavinge
van zyne Omschryvende Vertalinge; 't
welk wy om deszelfs hoogdravendheid dus
overzetten:

F 3

Wy

86 PROEVE VAN TAALKUNDE.

*Wy boorden 't bekkeneel met eenou hooft-
slag door.*

*Als of wy water uit een diepen woelprut
floegen.*

Eene voortgelyke plaats uit een ander
Poeët komt hier op uit, spreekende van
het handgemeen worden in eenen geschaar-
den Veldslag.

*Men zag 'er pieken, die zoo wierden aan-
gedreven,*

*Als of het oogmerk was, elkand'rens ziel
en leven*

*Naar zig te putten, en daar toe wel diep
en styf*

*Pathabels met een' zwier, te sling'ren in
het lyf.*

Uit dit proefftuk kan men zien, hoe
men zig van de waarheid eener Omschry-
vende Vertalinge in een Vertalend Woor-
denboek kan overtuigen en verzekeren,
zelf wanneer 'er weinige Aftammelingen
van een Wortelwoord bekend zyn. Dog
hiervan moet straks breeder geredeneerd
worden.

§. 114.

De eenigste uitvlugt, welke men, myns
bedunkens, met eenigen schyn van reden te-
gen

gen onze oplossinge zou kunnen uitdenken, moet hier op uit komen. Dat het wel mogelijk is, eene andere Omschryvende Vertalinge van een zeker woord in een Vertalend Woordenboek te geven, waar uit deze algemeene beteekenisfe, in welke de eigentlyke en oneigentlyke zamen lopen, zou kunnen gehaald worden; en dat bygevolg onze gegevene oplossinge niet van die kracht is, om het opgeworpen voorstel (§. 112) goed te maken; dat is te zeggen, om ten vollen verzekerd te zyn, dat de Omschryvende Vertalingen wel zyn getroffen. Maar hier omtrend is aan te merken, dat men daar van voorbeelden zou moeten hebben, om van de mogelykheid hier zake verzekert te worden, en dat een ieder gehouden is, by de bepalinge van eene Omschryvende Vertalinge, alle andere, die van andere zoude mogen gegeven worden, te wederleggen. 't Geen geschieden moet, of door aan te toonen, dat in zoo eene Algemeente Beteekenisfe, door deze Omschryvende Vertalinge te kennen gegeven, de eigentlyke en alle de oneigentlyke beteekenissen van het Wortelwoord en alle deszelfs Afstammelingen zonder gewrongendheid niet kunnen over een gebragt worden; of door te bewyzen, dat,

88 PROEVE VAN TAALKUNDE.

dien dit eerste al door den beugel kan, nogtans veel meer nadruk en sierlykheid aan de eigentlyke en oneigentlyke beteekenissen door de Omschryvende Vertalinge van de Algemeene Beteekenisse, welke wy om die reden voor de waaragtige houden, kan worden toegedeeld, als door die geene, welke van andere daar voor gerekend word. En deze Aanmerkinge mag men dus voor een noodzakelyk ahangzel aan de uitbreydinge over de voorgaande oplossing (§. 112 , 113.) aanzien.

§. 115.

Wanneer op de voorverhaalde wyze (§67, 100.) de deugdzaamheid van een Vertalend Woordenboek onderzocht word, en men de Aftammelingen en Wortelwoorden naar derzelve Wortelklanken geschikt heeft, neemt men waar, dat 'er ettelyke woorden zyn, die eenen byzonderen Wortelklank hebben, waar in geenerley ander woord met hem overeenstemt.

§. 116.

Dit soort (§. 115.) zullen wy in het vervolg *Eenzame Woorden* heeten: terwyl de
ove-

PROEVE VAN TAALKUNDE. 89

overige, die van meer woorden van denzelfden Wortelklank verzeld gaan, *Gezellige* kunnen gebynaamt worden. En hoe minder gezelschap de *Gezellige* hebben, hoe meer zy naderen aan de natuur der *Eenzame Woorden*. Om welke reden men de *Gezellige*, die weinig *Gezelschap* hebben, en hoe minder zy hebben, hoe meer, op dezelve wyze, als de *Eenzame* zal moeten behandelen.

§. 117.

De Eenzame Woorden zyn of Wortelwoorden of Afstammelingen.

'T B E W Y S.

Een derde soort van *Woorden*, buiten deze twee, is in geene *Volkstale* te vinden, 't en ware men zulke woorden, waar van geene *Afstammelingen* in gebruik zyn, en zulke *Afstammelingen*, waar van de *Wortelwoorden* zyn verloren, tot dezelve *brenge* wilde.

Edog, dat zulks niet aangaat, is daar uit ligtelyk op te maken, dat onze onkunde ten opzichte van meerder woorden, met denzelfden *Wortelklank* begaaft, die misschien door den tyd, waar door alles verandert, in onbruyk geraakt zyn, voor geene ge-

90 PROEVE VAN TAALKUNDE.

noegzame reden kan gegroet worden; 't en ware men konde aantoonen, dat het volstrekt onmogelyk is, dat een zeker woord van een ander zou ontleend zyn; of andere woorden van zig zelfs zou kunnen laten ontleenen. En om dat niemand in staat is, om dit te doen, houden wy het voor bewezen, dat de Eenzame woorden Wortelwoorden zyn of Aftammelingen. Q.E.D.

§ 118.

Tot deze Eenzame Woorden zou men kunnen brengen alle zulke woord delen, die in de Woordkunde met Latynsche namen van *Propositiones*, *Pronomina* *Interjectiones* *Conjunctiones* enz: bestempeld worden. Het zal niet ondienstig zyn, van ieder soort een voorbeeld te geven. Het woordeken ik is een Eenzaam woord, en behoort tot de zoo genaamde *Pronomina*. Van dien aard zyn ook de *propositiones* van, tot, en diergelyke, die in de zamenstellinge van andere woorden niet worden begrepen. Maar allermeest de *Conjunctiones* en, ook, dog, eget, want en diergelyke; mitsgaders de *Interjectiones* o, och, ha, he en zoo voorts. In andere en in alle talen vind men soortgelyke Eenzame woorden, want van

PROEVE VAN TAALKUNDE 91

van wy niet nodig agten, meerder voorbeelden alhier te berde te brengen.

§. 119.

Om volkomenlyk verzekerd te zyn, dat de ware beteekenissen der Eenzame woorden in een Vertalend Woordenboek wel zyn getroffen.

DE OPLOSSINGE.

Ider Eenzaam woord moet men afzonderlyk beproeven, van wat vorm het ook wezen mag, en in die beteekenisse, welke het zelve in het Vertalend Woordenboek heeft; welke beteekenisse bepaald word door dat woord van de bekende Volkstale, waar in het zelve is overgezet. Indien aan het zelve maar eene beteekenisse gegeven word, zoo moet men met den Zamenhang raadplegen, waar in het voorkomt met de Gezellige woorden, of het zoo altoos en over al deze beteekenisse kan behouden, wanneer men dit onverschillig op eene plaats vier of vyf gedaan heeft, zal men zig zelden niet misgissen. Ook kan men vervolgens by de Sustertalen hulpe zoeken; en vatten Vertalende Omschryvende Woordenboeken van dezelve by de hand, en zien, of die Eenzame woorden met eenige veranderingen aldaar niet als Gezellige voorkomen.

Zoo

92 PROEVE VAN TAALKUNDE.

Zoo ja, of de beteekenissen met elkanderen in het wezen der zake over een komen, en of de beteekenissen aan die Gezellige gegeven, de proef kunnen uitstaan; welke wy te voren aan de hand gegeven hebben. (§. 91. 100.) Zoo neen: en zyn in de Sustertalen deze ook Eenzame Woorden, moet men zien, of de opgegevene beteekenisse dezelfde is. Is dat zoo, dan behoeft men geenzints te twyffelen, of de opgegevene beteekenisse is de waaragtige. Is het zoo niet, en worden Eenzame woorden van denzelfden Wortelklank in een anderen zin genomen en anders vertaald of omschreven in de Sustertalen; dan moet men ten eersten onderzoeken, of die verschillende beduidenissen in een zeker der de over een komen, met de beteekenisse in het Vertalend Woordenboek opgegeven; zoo dat het eene de eigentlyke, en de andere beteekenissen zoo oneigentlyk zyn, dat zy van de eigentlyke kunnen afgeleid worden; of anders dat de eene, zoo wel als de andere beteekenisse oneigentlyk is, die evenwel zoo gestelt zyn, dat zy beide, of zoo veel als'er zyn, van eene en dezelfde eigentlyke beteekenisse, die door de schranderheid op redenkundige gronden moet bepaalt worden en uitgevon-

PROEVE VAN TAALKUNDE. 93

vonden, kunnen ontleend worden. En eindelyk zyn 'er geene woorden in de Sufertalen van denzelfden wortelklank als onze Eenzame woorden, die of als Eenzame of als gezellige Gebruikt worden; dat zeer zelden gebeuren zal: en kan men uit den samenhang met de Gezellige woorden in dezelfde Volkstale voorkommende, geene volkomene zekerheid bekomen, dat de ware beteekenisse der Eenzame woorden in een Vertalend Woordenboek wel zy getroffen; welk geval byna onmogelyk is: dan moet men onderzoeken, of de Woordenboekschryvers op goede gronden deze vertalinge van die Eenzame woorden gebouwt hebben; dat is, of zy genoegzaam verkeer onder dat volk gehad hebben, by het welke deze Volkstale gebruikelyk is; dan of zy andere hebben uitgeschreven. Door het eene of andere van deze middelen, of door alle te zamen kan men volkomentlyk verzekerd worden, dat de ware beteekenisse der Eenzame woorden in een Vertalend Woordenboek wel zy getroffen: om dat het volftrekt onwaarfchynelyk, ja byna onmogelyk is, dat (1) eene valsche beteekenisse van Eenzame woorden in den samenhang met Gezellige, welker ware bete-

94 PROEVE VAN TAALKUNDE.

teekenisse op andere manier bepaald word, eene goede zin of redeneeringe zou uitleveren; en dat op vier of vyf verscheidene plaatsen, daar toe onverschillig aangegrepen: en dat (2) deze valsche beteekenisse aan woorden van denzelfden Wortelstam zoo Gezellige als Eenzame in de Sustertalen insgelyks door andere Woordenboek schryvers zou toegepast worden; En dat (3) de Woordenboek schryvers die genoegzaam verkeer onder zoo een volk gehad hebben, by welke die spraak eigen was, juist omtrent deze Eenzame woorden zouden gedwaald hebben.

Q. E. F. & D.

§. 120.

Tot nader verstand van deze onze gegevene oplossing, zullen wy zoo een Eenzaam woord eens onder handen nemen, en zien, of derzelver beteekenisse in het Vertalend Woordenboek, dat wy zonder onderscheid open slaan, wel zy getroffen. En hier zullen wy de verscheidene deelen van onze oplossing afzonderlyk te pas brengen. En op dat wy niet verdagt zouden worden, als of wy de gemakkelijkste woorden uytkosen, zoude wy gaerne wenschen, dat van eenen anderen, wie hy wezen mag, zulke Een-

za-

PROEVE VAN TAALKUNDE. 93

zame woorden ons wierden opgegeven, als hy oordeelde de moeilykfte te wezen, op dat wy door diergelyke Proefftukken de algemeene nuttigheid van onze oplofing mogte aantoonen. Maar om dat dit niet gefchieden kan, voor dat wy deze oplofing hebben gemeen gemaakt, zullen wy flegts het eerfte Eenzaam woord, dat in het Hebreeuwfch Vertalend Woordenboek van den Heer J. Coccejus, lofwaardiger gedagteniffe, voorkomt, aanvatten en onderzoeken, of hy het regt vertaald heeft, om volkomentlyk verzekerd te zyn, dat hy de ware beteekeniffe daar van heeft getroffen. En terwyl wy dit fchryven, zyn wy nog niet verzekerd, wat de uitkoomfte en het befluit onzer beproevinge wezen zal.

אִשָּׁה

Is naar dezelfs vorm een Vrouwlyk Naamwoord en zelfftandig, om dat het in den *Status Constructus* de gewoone veranderinge in אִשָּׁה ondergaat, gelyk men elders leeren kan. Men ziet duidelyk, dat deze geleerde Woordenboek fchryver verlegen is, om de beteekeniffe van dit Eenzaam woord te bepaken. Onderfuffchen word men

96 PROEVE VAN TAALKUNDE.

men ook gewaar, dat hy allermeeft overhelt naar de gedagten van *Rabbi SALOMON*, volgens wien het door *Klank* zou moeten worden overgezet; om het welke te staven, hy een woord van den zelfden Wortelklank uit de Arabische Suster-tale aanvoert, zoo als het zelve van *GOLIUS* in zyn Woordenboek door *bekyven*, *bestraffen*, 't geen een geklank en geraas maakt, is vertaalt geworden. En om die reden zullen wy deze beteekenisfe houden voor die, welke van den Heer *COCCEJUS* is goedgekeurd.

§. 121.

In de zuivere Hebreeuwſche Tale heeft men geene andere ſchriften, als de boeken van het O. Testament. En *JOANNES BUXTORF* geeft in zyne *Concordantie* van die boeken maar eene plaats, met name *Ezech: XXII: 15*, waar in dit Eenzaam woord te lezen is. Zoo dat het ten opzichte van het eerste Deel onzer beproevinge mager zal uitkomen. Evenwel zullen wy roeien met de riemen die wy hebben.

De Text in zynen zamenhang luid aldus:
 לִמְעַן לְמוֹג לֵב וְהִרְבָּה הַמְּבָשִׁלִים עַל־כָּל
 שְׁעָרֵיהֶם נָתַתִּי אֶבְחַת־חֲדָרַי
 onze Nederduitsche Taalsmannen dus is
 ver-

verduitsen: *Ik hebbe den punt des sweerds gezet tegen alle hare poorten, op dat het herte versmelte, en de aanstooten vermenigvuldigen*: en zoo voorts. Uit vergelykinge van vs. 7. en Pf CVII: 26. is het onwedersprekelyk, dat het versmelten van het hert eene zinnebeeldige en kragtige bewoordinge zy, om den alleruitersten angst en kleinhartigheid te kennen te geven, die dan onstaat, wanneer men tot de allerwanhopigste benaauwdheid gebragt is. En dat deze, volgens het oogmerk der H. Schrift, in eene naauw belegerde Stad te zoeken is, te weten in Jerufalem, als die door Nebucadnezar stond ingenomen te worden, kan een ieder die oogen in zyn voorhóofd heeft, al was het allcen uit vs. 22. opmaken. En ingevolge van deze Aanmerkinge is het onloochenbaar, dat men door de **מְשֻׁלִּים**

Aanstooten of *Aanstootigheden*, zulke beletzelen moet verstaan, die de overgeschotene kragten en moed der belegerden nog hinderlyk zouden zyn in het verdedigen van hunne Vestingwerken: indien dit woord in een oneigentlyke zin hier gebezigt word. Dan dat dit woord hier eigentlyk van het aanbouwen der Stormrammen, te dier tyd gebruikelijk

G

om

om bres te maken, gebezigd is, schynt uit het boven aangehaalde *vers 22.* te kunnen opgemaakt worden; alzoo van dezelve aldaar ook gezegd word, dat zy **על שערים** tegen of op de poorten gestelt zouden worden. En daar en boven **על כל שערים הנכשלים** levert eenen goede zin uit; maar geenzints **אנחת חרב על כל שעריהם נתתי**

De Vertalinge moet dan dus luyden: *op dat het herte versmelten en de rammey stooten vermenigvuldigen mogen, heb ik den klank des zwaards gegeven.* Dat hier door **חרב** waarlyk een Zwaard verstaan word, zullen alle menschen voor bewezen houden, die aanmerken, in wat zamenhang het zelve voorkomt *vs. 3, 4, 5, 9, 11, 14, 19, 20,* en op andere plaatsen. De Heere HEERE *vs. 13.* zegt dezen klank des sweerts tot dat oogmerk gegeven te hebben, als boven gezegd is. En daarom moet men deze klank des sweerts, naar Heer Coccejus overzettinge, groeten voor de oorzaak der verslagenheid van de belegerden, dat hun de herten zouden smelten, en voor de oorzaak van het vermenigvuldigen der rammey stooten op de poorten door de belegeraars.

In-

Indien 'er stond: *het geklank der swarden*, אֲבִתָּהּ תְּרָבִים dan zou men op eenen na-deeligen uitval denken kunnen, waar in de belegerden de belegeraars meenden te overrompelen, maar die hun met het sward in de vuist en in goede order ont-fangen zouden, waar op eene hevige sfermutzeling zou moeten volgen, by welke de belegerde met groote slagtinge de neerlaag krygen zouden: 't welk van dat gevolg zou wezen, dat de belegerde den moed zouden verloren geven, de belegeraars daar en tegen met meef yver aan hunne storm gevaartens zou den arbeiden. En dit geklank der zwaarden op elkanderen in een gevegt pleegt JOOST VAN VONDEL 't geklikklak te heeten. En dan zou de vertalinge van den Heer COCCIJUS in dezen zamenhang goed kunnen wezen.

Maar nu 'er in het enkelvoudige alleen geschreven is אֲבִתָּהּ תְּרָבִים, beginnen wy hertelyk te twyffelen, of die Vertalinge wel getroffen zy. Onze Woordenboekschryver berigt ons, dat een Zwaard klinkt als 'er iemand mede gehouwen word. Maar die klank kan zo helder niet wezen, dat op het gehoor van denzel-

ven , den belegerden den moed zou ontzinken , en de belegeraars daar door met een dubbel geweld aan 't muur beuken zouden vallen. Dat krygsgeschrey daar vs. 22. van word gewag gemaakt , zou daar beter toe in staat zyn. Daar en boven is dat *Zwaard nog meer toegemaakt , op dat het glinstere , en ingewonden om te slagten* , volgens den zamenhang met het vervolg van dit vers ; gelyk het Krygsgebruik medebragt , om by het stormerhand innemen van Jerusaleem , vreeselyke moordenaryen aan te regten. Immers , volgens het voorgaande vers , is *dit het Zwaard der Grooten die verslagen zouden worden* ; 't geen eerst geschied is na de inneming van de Stad , wanneer de Koning van Babel de Zonen van Zedekias en alle de Vorsten van Juda voor Zedekias oogen deed slagten te Ribla. *Jerem. XXXIX: 6. LII: 10. 2 Kon. XX: 18-21.* Men zou kunnen zeggen , om Heer Coccejus Vertalinge eenigzints te regtveerdigen , dat door *den klank des Zweerts* , in eenen oneigentlyken zin , *het gerugt des oorlogs* kan verstaan worden. Dog het zoude zeer slegte Soldaten moeten wesen , die door het gerugt des Oorlogs alleen , zoo vervaard zouden worden , dat hun

PROEVE VAN TAALKUNDE. 101

hun het herte zou smelten : ook weten wy niet wat invloed dit gerugt op den yver der belegeraars zou kunnen hebben. Zoo dat wy dan tot besluit met veel vrymoedigheid zeggen kunnen, dat de beteeknisse van *klank* aan het woord אִנְחָה, ten minsten in dezen samenhang, niet kan gegeven zyn ; en dat by gevolg de ware beteeknisse van dit Eenzaam Woord in het Vertalend Woordenboek van Heer Coccejus niet wel getroffen is.

§ 122.

Evenwel moeten wy niet verzuimen te melden , dat de Heer Coccejus zelfs de Gebruikers van zyn Woordenboek naar de Arabische en Æthiopische Sustertalen heen wyft; of zy daar uit eenig zekerder bescheid mogten bekomen. Trouwens in de Syrische en Chaldeeuwfche Sustertalen zyn geene Eenzame of Gezellige woorden van dien Wortelklank te vinden Immers in de Woordenboeken van de Heeren SCHAAF en BUXTORF treft men niets diergelyks aan. Ook is het genoeg , eene Sustertale te gebruiken , als men in dezelve kan te regt raken. Want wat behoeft men overtolligen arbeid en

moeiten aan te wenden ? Wy zeiden te voren, (§. 120.) dat de Heer Coccejus een woord van denzelfen Wortelklank uit het Arabifch Woordenboek van den Heer GOLIUS heeft aangeroerd, dat de beteekeniſſe heeft van *bekyven*, *beſtraffen*, *bedreigen*. En ingevolge van deze beteekeniſſe zou men ons woord **אנהה** vertalen moeten door *bedreiging*; en dus te zamen gevoegdt met **חרב** *de bedreiging des Zwerds*. Want *bekyven* en *beſtraffen* komt in een derde ongedwongen over een met *bedreigen*, om dat *bekyven* en *beſtraffen* doorgaans, en genoegzaam altyd met *dreigementen* gepaard gaat. Indien de Heer Coccejus, en de Heer LODEWYK DE DIEU in zyne *Critica Sacra* * over deze plaats de Spreekwyze dus hadden overgezet, naar de eenvoudige leidinge van het Arabifch, twyffelen wy geenzints, of zy zouden voldaan zyn geweest. Immers deze *bedreiging van het Zwaard* vinden wy door dit gantsche XXI Hoofdstuk van Ezechiël van den Heere HEERE *gegeven*; om nu niet te ſpreken van de heftige bedreigingen door Jeremias te dezen opzigte gedaan. Ook word de-

* Pag. 257.

PROEVE VAN TAALKUNDE. 103

deze bedreiginge nader omschreven in het laatste gedeelte van dit zelfde vers: *Ach? het is toegemaakt op dat het glinstere; het is ingewonden om te slagten.*

Ook ontzong den beleegerden daar door de moed, en die der beleegeraars zwol om hunne stormen te verdubbelen; gelijk uit de geschiedenis van Jerusalems belegeringe door de Babyloniers, als zynde de vervulling dezer godtsprake, kan worden opgemaakt. En wat het eerste betreft, de Vorsten van Juda voorzagen dit, dat door de bedreiginge van het Zwaard de handen der Krygslieden, die in de Stad waren overgebleven, en de handen van het gantsche volk slap zouden worden. *Jerem. XXXVIII: 2-4.* En het spreekt van zelfs, dat op de kleinhartigheid der beleegerden, de moed der beleegeraars moest vermeerderen. Uit al het welke wy besluiten, dat de ware beteekenisse van het Eenzaam woord **אִחַז** wel zy getroffen, als het door *bedreiginge* werd overgezet. En om dat wy dus door de twee eerste middelen, in onze oplossing (§. 119.) opgegeven, ons bepaald Voorstel hebben opgelost, behoeven wy ons over het derde niet te bekommeren. Uit het tot nu toe gezegde

104 PROEVE VAN TAALKUNDE.

kan men gewaar worden , hoe men in het onderzoek naar de ware beteekenisse van andere Eenzame woorden , om verzekert te zyn , dat dezelve wel is getroffen , zig zal moeten gedragen.

§. 123.

Wyders is aan te merken , dat de beteekenisse dier Woorddeelen , welke als Eenzame woorden moeten aangezien worden , en waar van wy boven (§. 118) de Kunstbenamingen opgaven , daarom des te gemakkelyker te bepalen is ; om dat dezelve dikwerf gebruikt worden , en het onmogelyk is , dat men zig zou kunnen bedriegen , omtrent de waarheid van derzelve beteekenisse in een Vertalend Woordenboek opgegeven ; als men by nader onderzoek gewaar word , dat die opgegevene beteekenisse over al zonder gedwongendheid kan worden te pas gebracht. Evenwel moeten de verscheidene beteekenissen , die dikwyls en meest altyd in de Vertalende Woordenboeken aan diergelyke Woorddeelen , en inzonderheid aan de *Propositiones* en *Conjunctiones* gegeven worden , op die maniere toetsen , als wy boven (§. 100. 102, 103.)
by

by het onderzoek naar de waaragtige beteekenisse der Gezellige woorden gedaan hebben ; voor zoo ver alle de beteekenissen in een zeker derde moeten overeenkomen. Want waarlyk de Woordenboekschryvers geven zig meer als te veel vryheid in het vermenigvuldigen en op een-stapelen van derzelve beteekenissen. Wy vertrouwen den Lezer geen ondiensft te zullen doen , hier van een staaltje te geven.

§. 124.

SCAPULA geeft aan het Griekfche Woord deel A , buiten deszelfs afzonderlyke beteekenisse , gelyk het als een Letter van het Alphabeth , of als een *Adverbium* , *Conjunctio* of *Interjectio* gebezigt word , zevenderhande beteekenissen in de famenvoeginge met andere woorden. De eerste van al is eene *ontkennende* beteekenisse , en het zal van agteren blyken , dat dit ook de eenige waaragtige zy. Zoo word het gebezigt in *οοφος* *ονω* wys tegen *οοφος* *ονω* wys over gesteld , en in ontelbare andere woorden. Het spreekt van zelfs , dat deze beteekenisse afhangt van de willekeur des genen , die deze

G 5

Griek.

106 PROEVE VAN TAALKUNDE

Grieksche Taal eerst verzonnen heeft ; gelyk van alle Wortelwoorden en diergelyke Eenzame of Wortelwoord-deelen , dat is te zeggen , die van geen en anderen wortel afstammen , eens voor al moet worden ondersteld.

Egter hangt het van zyne willekeur niet af , wilt hy zyne Taal verstaanbaar maken , niet slegts verschillende , maar zelfs tegenstrydige beteekenissen aan een en het zelve woord deel te geven ; gelyk nochtans moet geschied zyn , geloven wy SCAPULA , die voor de tweede beteekenisse van het Woord-deel A , dat men voor eene *Præpositie* houden moet , eene gantsch tegenstrydige met de eerste opgeeft ; te weten die van *vergroten* en *kragt aan de beteekenisse toe te voegen*. En om deze vreemde meninge te staven , brengt hy tot voorbeelden by , de woorden *αχαιες*, *αβιος*, *αχιλος*, *αξυλος*, &c. Wy agten het de moeite wel waard , twee of drie van deze woorden , en derzelve ware beteekenisse te onderzoeken. Onder *χαινω* , en de zamengevoegde Afstammelingen van dezen Wortel , vind men het eerste woord *αχαιες* in het bovengemeld Woordenboek ; alwaar de Schryver zelfs getuigt , dat by HESYCHIUS en
SUI-

SUIDAS, twee oude Griekſche Woordenboekſchryvers het Woord-deeltje A, in deze ſamenſtellinge deſelfs ontkennende kragt behoud, zoo dat het beteekene *niet gapende*. Maar by ATHENÆUS en PHILO den Jood zou het de beteekeniffe van *wydgapende* hebben.

Maar een van beide is waar; of dat het in die plaatsē, waar het zoo voorkomt, door verzuym der Uitschryvers voor *αειχνης* by uitlatinge van de Letter-greep (ſyllabe) *η* is geſchreven; welk onderzoek wy voor de Letterzifters (Critici) overlaten: of lachender wyze, (Ironice) wanneer iets gezegt word, waar van het tegendeel word gemeend: van welken ſpreektrant, in de Redenrykkunde gebruikelijk, wy in het vervolg zullen ſpreken, wanneer wy tot de verhandelingē van deze wetenſchap zullen zyn overgegaan. Onder BIA en BIOC brengt hy *αβιος*, dat *onmagtig*, en te gelyk *zeer magtig*, *arm* en te gelyk *ryk* zou beteekenen. De ontkennende beteekeniffe lyd geen tegenſpraak, maar de andere moet valsch wezen, zoo de Taal redenkundig is: en daarom geloven wy, dat dit woord in den tweden zin by foute van oplettendheid op de Verkortings-letters der

der Oude door de Uitschryvers, als anderzints, voor *ευβιος* geschreven is, te meer, om dat dit woord, 't welk evenwel van eene nadrukkelyke beteekenisse is, niet onder de afftammelingen van *BIA* en *BIOC* gerekend word. Onder *χιλος* voeder vind men *αχιλος* en *ευχιλος* geplaatst, welke in de beteekenisse van *voederryk* ten vollen overeenkomen, terwyl *αχιλος* in deszelfs aard, wat men 'er ook van zeggen mag, *voederloos* beteekent. En dit bevestigt my te meer in myn gevoelen, dat *αβιος* voor *ευβιος* en *αχιλος* voor *ευχιλος* gelezen is. Dog ons oogmerk is hier niet de Letterziftery (*Critica*) op de wyze van eene Wetenschap te behandelen, en daarom gaan wy voort, met aan ons bestek te voldoen.

De derde beteekenisse behaagt het *SCAPULA* eene *vergaderende* te noemen, als in *ἀπας ἀλλεις*. Maar *ἀ* *ha* is eene gantsch ander Woorddeel, en volgens *SUIDAS* gebruikelijk, als men ergens over verwonderd is, zoo dat het in *ἀπας* eene *verwonderinge over de menigte* kan te kennen geven. En *ΑΟΔΔΗΣ* geeft *SCAPULA* voor een Wortelwoord op; zoo dat men niet nodig heeft, zig over de *A* in het begin te bekommeren. Ook mag men *αδιλφες*
en

en ακολουθες, wegens de weinig-gegronde gevoelens over derzelve afleidinge, wel op deze wyze beschouwen. De overige beteekenissen, welke SCAPULA opgeeft, zyn gemakkelyk van de eerste af te leiden, waarom wy, de korthed betragtende, den Lezer naar het Woordenboek zelf wyzen, zullende hy aldaar met een opslag van het oog ons ontwerp zelf kunnen voortzetten; zonder dat wy nodig hebben eene kaars op den helderen middag aan te steken.

§. 125.

Tot nu toe hebben wy gesproken van de wyze, op welke men zekere wetenschap van de waaragtige beteekenisse der woorden in eene Volkstale voorkomende, kan verkrygen. En offchoon ons ontwerp wel was alleenlyk van eene Levendige Volkstale te spreken, die heden nog in gebruik is, (§. 74.) en hoe men tot de onfeilbare kennisse van de gebruykelyke beteekenisse der woorden, daar in te vinden, kan geraken, (§. 75, 76, 77.) zoo hebben wy evenwel onderzocht, op wat wyze men, zonder verkeer onder een volk, aan welk die taale eigen is.

tot

116 PROEVE VAN TAALKUNDE.

tot eene zekere wetenschap van de be-
teekenisse der woorden in dezelve kan
vorderen. (§. 78. enz.) Evenwel is het
ontegenzeggelyk , dat men ten opzichte
der Levendige Volkstalen , door het ver-
keer onder die menschen , aan welke de-
zelve eigen zyn , beproeven kan , of het
opstel van de Woordkunde , door ons
buiten dat verkeer gemaakt , waaragtig
zy , en door de uitkomst worde bewaar-
heid : zullende dusdanige Proefnemingen
alle twyffelingen , rakende de onfeilbaar-
heid onzer Woordkunde uit den weg
ruimen.

§. 126.

Door eene *Doodde Volkstale* verstaan wy
zoo eene , die van geen Volk in de wae-
reld meer , als derzelve Moedertale ge-
sproken word. (§. 74.)

§. 127.

Om nu alle doode Volkstalen hier niet
op te tellen , merken wy alleen aan , die-
nende zulks tot ons tegenwoordig oog-
merk , dat de Hebreeuwische , Chaldeeuw-
sche , en Grieksche Talen waar in de H.
Schrif-

PROEVE VAN TAALKUNDE. In
Schriften, geschreven zyn , tot dat soort
moeten gebragt worden ; nadien dezelve
van geene Volkeren in de wereld , zoo
veel wy weten , als derzelve moederta-
len, gesproken worden. Het is hier de
plaats niet, om een bericht te geven van
de gelegendheid en wyze , by en op
welke , deze Volkstalen gestorven, of,
dat het zelfde is, in onbruik geraakt zyn.

§. 128.

*Van de gebruikelyke beteekenissen der
woorden in Doode Volkstalen voorkomende,
kan men door het verkeer met menschen, aan
welke die Tale als hunne Moedertaal eigen
is, geene wetenschap bekomen.*

'T B E W Y S.

Uit de bepalinge (§. 126.) blykt het,
dat 'er geen Volkeren meer in de Wae-
reld zyn, by dewelke de doode Volksta-
len, als derzelve moedertalen in gebruik
zyn. En bygevolg kan men geen ver-
keer onder zulke menschen hebben ; zoo
dat het onmogelyk is , door dat middel
eene zekere wetenschap van de gebrui-
kelyke beteekenisse der woorden, in Doo-
de

112 PROEVE VAN TAALKUNDE.
de Volkstalen voorkomende, te verkry-
gen. Q. E. D.

§. 129.

Soo dat men door het verkeer insge-
lyks geene zekere wetenschap van de ge-
bruikelyke beteekenisse der Woorden in
de Hebreuwsche, Chaldeeusche en
Grieksche Volkstalen, kan bekomen.
(§. 127.)

§. 130.

*Om van de ware beteekenisse der woorden,
in Doode Volkstalen voorkomende, eene zekere
wetenschap te erlangen.*

DE OPLOSSINGE.

Hier toe moet men dezelfde middelen
by de hand vatten, als men gebruikt
moet, om tot eene zekere wetenschap
van de ware beteekenissen der woorden
in een levendige Volkstale voorkomende,
buiten het verkeer, te geraken; welke
van ons boven (§. 84.) zyn opgegeven:
namentlyk een vernuftig en oordeelkundig
gebruik van goede Woorden-
boe-

boeken en Vertalingen , of beide te zamen. (§. 83.) Want eene *Levendige Volkstale* is nergens in onderscheiden van eene *Doode* ; als daar in , dat men de eerste door verkeer kan magtig worden , gelyk dan dezelve nog gemeenzaam als eene Moedertale gesproken word , (§. 74.) maar de laatste geenzints. En by gevolg , zal men eene zekere wetenschap der woorden , in doode Volkstalen (§. 126.) voorkomende , dat is van derzelve beteekenisse verkrygen , zoo moet men dezelfde middelen by de hand vatten , welke men gebruiken moet , om tot eene zekere wetenschap der woorden in eene *Levendige Volkstale* , voorkomende , buiten het verkeer (§. 76. 77.) te geraken. Q. E. F en D.

§. 131.

Te vooren (§. 55.) hebben wy een onderscheid gemaakt tusschen *Enkelvoudige* en *Zamengestelde* Afstammelingen. En om dat wy van de eerste soort en van de Wortelwoorden tot nog toe geredeneerd hebben , blyft 'er , om tot de volkomenheid der Woordkunde te geraken , nog over , dat wy een onderzoek doen naar

H de

114. PROEVE VAN TAALKUNDE.

de beste manier , om met zekerheid de beteekenisse van de *Zamengestelde Afstammelingen* te bepalen. Wy spreken met opzet van *Zamengestelde Afstammelingen* alleen , om dat 'er geene *Zamengestelde Wortelwoorden* kunnen wezen. Immers zoo zy *Wortelwoorden* waren , zou geen van beide , of van meer , een *Wortelwoord* moeten zyn , om dat zy anders geene *Wortelwoorden* , maar *zamenstellingen* van *Wortelwoorden* zouden weezen. En zyn geen van de byzondere woorden , uit welke een *zamengesteld woord* is *zamengesteld* , *Wortelwoorden* , maar *Afstammelingen* , zoo kan veel minder het *zamengestelde een Wortelwoord* , maar moet noodzakelyk een *Afstammeling* wezen. En dit zelve is waar , wanneer 'er maar een der woorden , uit welke het is *zamengesteld* , een *Afstammeling* is , gelyk een ieder ligtelyk begrypen kan.

§. 132.

Van de ware gebruijkelyke beteekenisse der zamengestelde Afstammelingen; in eens Levendige en Dooden Volkstale; kan men zeker wetenschap bekomen.

PROEVE VAN TAALKUNDE. 115

'T B E W Y S.

Van de gebruikelyke beteekenisse van alle Afstammelingen, in Levendige Volkstalen voorkomende kan men zekere wetenschap bekomen. (§. 75.) Bygevolg ook van de Zamengestelde Afstammelingen. En dat is een. En zulks kan ook geschieden in Dood Volkstalen (§. 130.) op dezelve wyze, als in eene Levendige Volkstale buiten het verkeer gedaan word, (§. 78, 79.) met alle Afstammelingen, ja zelf met alle woorden. Bygevolg ook met deze Zamengestelde Afstammelingen. En dat is het tweede, Q. E. D.

§. 133.

Daar is egter een onderscheid in de oplossing van het onderzoek naar de ware beteekenisse der Zamengestelde, en in het onderzoek naar de ware beteekenisse van Enkelvoudige Afstammelingen. Want in het eerste geval heeft men meer dan eene wortel op te speuren, en derzelve beteekenisse, ieder afzonderlyk volgens de opgenoemde gronden te bepalen: daar men zig in het laatste geval

maar met eenen wortel behoeft te be-
mocien.

§. 134.

Om de ware beteekenisse der Zamengestelde Afstammelingen met zekerheid te bepalen.

DE OPLOSSINGE.

Deelt den Zamengestelden Afstammeling in alle de deelen, uit welke hy is zamengevoegd: en onderzoekt dan ieder deel afzonderlyk, of het een Wortelwoord of Afstammeling is, en wat beteekenisse het heeft. Dit gedaan zynde, voegt deze beteekenissen te zamen, en smeedt'er eene beteekenisse uit, die teffens de kragt van alle de zamengestelde deelen, en den vorm van den Zamengestelden Afstammeling uitdrukt; 't zy hy een Zelfstandig, (*Substantivum*) of Bygevoegt (*Adjectivum*) Naamwoord, of ook wel een Werkwoord vertoone; zoo egter, dat de grootste kragt van beteekenisse valle, op dat gedeelte, 't geen den vorm van den zamengestelden Afstammeling uitdrukt. En op zoo eene wyze zal men in het bepalen van de beteekenisse der zamengestelde Afstammelingen met zekerheid te werk gaan:

gaan: waar van wy reeds eenigzints een voorbeeld gegeven hebben in het onderzoek naar de beteekenisse der Grieksche Zamengestelde Afftammelingen *αχανε, αβιος, αχιλος, αξυλος*, (§. 124.) zullende 'er thans, om de korthed te betragten geen meerder voorbeelden van byvoegen. Q. E. F.

§. 135.

Het zou zomwylen kunnen gebeuren, dat men zig ligtelyk vergiste in zyn oordeel, of de voorgestelde Woorden enkelvoudige of zamengestelde waren; om welke reden men verpligt is in dezen omzigtigheid te gebruiken. Voor al zou men zig kunnen misgiffen ten opzichte van de Veelleterige Werkwoorden der Hebreuwen en Oosterlingen, * waar van men 'er zommige voor Enkelvoudige Wortelwoorden zou aanzien, ook ten opzichte van de verdubbelinge der Wortelletters in verscheidene vormveranderingen van andere Werkwoorden, en in ettelyke andere gevallen meer; die wy de Letter-

H 3

zif-

* SCHULTENS Inst. Ling. Hébr. pag. 311. ALTING Fund. Punct. §. 122. p. 274. DANZIG Adversus Syriac p. 50. &c.

118 PROEVE VAN TAALKUNDE.

zifters (*Critici*) en Spraakmeesters (*Grammatici*) laten uitvorschen.

§. 136.

Uit dit alles besluiten wy dat men tot de Woordkunde (§. 50.) der Hebreuwsche; Chaldeeusche, Grieksche en andere doode Volkstalen niet anders, dan door middel van een vernuftig en oordeelkundig gebruik van goede Woordenboeken en Vertalingen, of door beide tezamen (§. 83. 130.) kan geraken.

§. 137.

Wat het vernuftig en oordeelkundig gebruik van goede Woordenboeken aangaat, daar omtrent vertrouwen wy alles gezegd te hebben, (§. 86-124.) dat tot ons bepaald oogmerk dienstig is. Wy hebben daar voorbedagtelyk bygebragt voorbeelden van Hebreuwsche en Grieksche Woordenboeken; schoon wy anderszints, terwyl wy van Levendige Volkstalen schreven, Engelsche, Fransche, Hoogduitsche of andere soortgelyke Woordenboeken van levendige Volkstalen hadden moeten op den toetsteen brengen;

EROEVE VAN TAALKUNDE. 119

gen ; op dat wy hier wederom niet nodig zouden hebben , voorbeelden van doode Volkstalen te geven.

Ondertusschen zy de Lezer gewaar-schriwd, dat wy onze Verhandeling over de Vertalingen , zoo als dezelve in de Woordkunde van dienst zyn , hebben moeten verschuiven , tot dat wy aan onze Verhandeling over de (*Syntaxis*) Spreekmanierkunde zullen gekomen zyn : om dat in de Vertalingen de lessen der Woordkunde en die der Spreekmanierkunde tef-sens te pas komen.

§. 138.

De (*Syntaxis*) Spreekmanierkunde is eenne Wetenschap van de ware beteekenisse der Spreekmanieren. (§. 2, 3, 4.) Men kan dezelve ook Spreekwyskunde heeten.

§. 139.

Eene (*Phrasis*) Spreekmanier of Spreekwyze is eenne vergaderinge van twee of meer woorden , die op elkanderen eenne betrekkinge hebben.

§. 140.

Gelyk de *Woorden* zyn teekenen der enkelvoudige, zoo zyn de *Spreekmanieren* teekenen der zamengestelde gedagten. En zamengestelde gedagten zyn niet anders aan te zien, als vonnissen over den aard der zaken, welke door de woorden beteekend worden; of die Woorden, welke in de Spreekmanieren by andere gevoegt worden, ten opzichte van derzelve beteekenisse, met dezelve overeenkomen, ja of neen? Dog of dit oordeel wel getroffen zy, behoeven wy in de Spreekmanierkunde niet te onderzoeken: aangezien dit het werk is van de (*Logica*) Redeneerkunde in't byzonder. Wy bemoeien ons alleen in deze wetenschap met te zoeken naar de ware beteekenisse welke de Spreekmanieren, die ons voorkomen, hebben: en wat het oordeel van die gene geweest zy, welke dezelve gebruikt hebben; of, het geen het zelfde is, wat hun oogmerk geweest zy, om daar mede te kennen te geven.

Evenwel word men uit deze Aanmerkinge gemakkelyk gewaar, wat het zeggen wilt, als wy in onze bepalinge (§. 139.) sprac-

fpraken van eene *betrekkinge* die de woorden in eene spreekmanier voorkomende op elkanderen hebben. Een enkel voorbeeld zal de zaake ophelderen. Bileam propheteert aldus : *Eene Ster zal voortgaan uit Jacob &c. Num. XXIV: 17.* In de Grondtaal lees ik **דָּרָךְ כּוֹכַב מֵיַעֲקֹב**. Hier heeft men op twee Spreekmanieren te letten : **כּוֹכַב דָּרָךְ** *Eene Ster is voortgegaan* en **דָּרָךְ מֵיַעֲקֹב** *is voortgegaan uit Jacob*. Trouwens **כוֹכַב** *de Ster* heeft zyne *betrekkinge* op het Werkwoord **דָּרָךְ** *is voortgegaan*; en geenzints, woord als woord aangemerkt, op het volgende: *uit Jacob*. Want dan zou **כוֹכַב מֵיַעֲקֹב** *Eene Ster uit Jacob* eenen zin moeten uitleveren; 't welk niet wezen kan, of daar zou een Werkwoord (*per Ellypsen*) by uitlatinge onder verstaan moeten worden; en wel zoo een Werkwoord, dat (de *Præpositie*) het Voorzetzel **מֵ** *uit* of in de samenstelling **מֵ** met een *Dagesch Forte*; na zig zou nodig hebben, om eenen volkomenen zin uit te maken. Maar om dat het zeker is, dat het Werkwoord **דָּרָךְ** eene beweginge naar eene plaats, en by gevolg ook uit eene plaats beteekent,

zoo is het ontegenzeggelyk, dat de reden, waarom het Voorzetel *nit* met *Jacob* word zamengekoppeld in de beteekenisse van het Werkwoord *UIT* voortgaan grond zy: om nu niet te zeggen, dat diergelyke uitlatinge niet kan strooken met de zettingen der (*Rhetorica*) Redenrykkunde, gelykerwys ter zyner plaatse staat bewezen te worden.

§. 141.

In alle Spreekmanieren vind men ten minsten twee woorden en een Teeken van de betrekkinge, die dezelve op elkanderen hebben.

T B E W Y S.

Uit onze opgegevene Bepalinge (§. 139.) is het blykbaar, dat'er ten minsten twee woorden in eene Spreekmaniere te vinden zyn moeten; en om dat dezelve op elkanderen betrekkinge moeten hebben, (§. 140.) daar en boven de Spreekmanieren niet anders als teekenen van zamengestelde gedagten zyn, (*ibid*) zoo moet volgen, dat, zullen dezelve verstaanbare Tekenen zyn, insgelyks een Teeken moeten hebben, van de betrekkinge, wel-

welke, die twee woorden op elkanderen hebben. Q. E. D.

§. 142.

Dit Teeken van Betrekkinge is *boorbaar*, wanneer de Spreekmanier word uitgesproken, *zigtbaar*, wanneer dezelve geschreeven word.

§. 143.

Om dat het gehoor van gesproken woorden niet wel zoo nauwkeurig is, als het gezigt van geschriften, mag men het Zigtbaar Teeken van betrekkinge der woorden op elkanderen wel voor het zekerste en onfeilbaarste houden. Want het Zigtbaar Teeken kan, zoo dikwyls als men begeert, naargezien worden.

§. 144.

Om den Lezeren een denkbeeld te geven van de Zigtbare *Betrekkingsteekenen*, gelyk wy dezelve in het toekomende willen heeten, zullen wy de verscheidene Spreekmanieren van de even aangehaalde plaats afzonderlyk voorstellen; en daar

daar na het Betrekkingsteeken van ieder aanwyzen. Zoo luid de geheele voorzegginge , na de groote zinsnydinge, door den Toonstip (*Accentus*) Atnach te kennen gegeven וְקָרָר דָּרָךְ כּוֹכַב מִיַּעֲקֹב וְקָם שֵׁבֶט מִיִּשְׂרָאֵל וּבָחַע פְּאֵתֵי בּוֹאֵב כָּל־בְּנֵי שֵׁת dat is naar de volg order der woorden: *Daar is voortgegaan [eene Ster] uit Jacob, [en daar is opgekomen] een Scepter [uit Israel,] en heeft ver슬agen [de palen] [van Moab,] en heeft verstoord alle [kinderen van Seth.]* De Spreekmanieren in deze Prophetie voorkomende zyn als volgt.

- 1 דָּרָךְ כּוֹכַב 'Er is voortgegaan (eene Ster)
- 2 דָּרָךְ מִיַּעֲקֹב Is voortgegaan (uit Jacob)
- 3 דָּרָךְ וְקָם Is voortgegaan (en 'er is opgekomen,
- 4 קָם שֵׁבֶט 'Er is opgekomen (een Scepter)
- 5 קָם מִיִּשְׂרָאֵל 'Er is opgekomen (uit Israel)
- 6 קָם וּבָחַע 'Er is opgekomen (en heeft ver슬agen)
- 7 שֵׁבֶט מָחַע by uitlatinge (Ellipsen) de

Scep-

PROEVE VAN TAALKUNDE. 125

*Scepter heeft verslagen ; ge-
lyk diergelyke Spreekmanie-
re voorkomt Ps. II: 9.*

- 8 *מַחַע פְּאַתֵי* heeft verslagen (de palen)
 9 *פְּאַתֵי בּוֹאֵב* de palen (van Moab)
 10 *וּמַחַע וְקִרְקַר* en heeft verslagen (en heeft
 verstoord)
 11 *שֶׁבֶט קִרְקַר* by Uitlatinge als boven)
 de Scepter heeft verstoord.
 12 *וְקִרְקַר כָּל* heeft verstoord (alle of lie-
 ver het geheel)
 13 *כָּל־בְּנֵי* alle (de Kinderen) of liever,
 het geheele gros (der Kin-
 deren)
 14 *בְּנֵי־שֵׁט* Kinderen (van Seth.)

Alle veertien deze Spreekmanieren hebben juist geene verschillende Betrekkingsteeken.

De 1, 4, 7, en 11. hebben alle vier het zelfde Betrekkingsteeken, nam: de uitgedrukte of onder-verstaan-wordende zamenvoeging van een Zelfstandig Naamwoord met een Werkwoord van dezelfde persoon en het zelfde getal. Trouwens dit is een zeker Betrekkingsteeken, wanneer

neer'er geen ander Zelfftandig Naamwoord by een Werkwoord uytgedrukt wordt, of 'er geen ander onder het zelve kan verftaan worden.

De 2 en 5de hebben wederom het zelfde Betrekkingsteeken, te weten de letter **D** met een *Dagesch Forte*, ontleend van het Voorzetsel **D**. En de natuur van deze betrekkinge moet uit de beteekeniffe van dit Voorzetsel, als zoo een Betrekkingsteeken aangemerkt, worden afgeleid.

De 3, 6de en 10de hebben de Koppelletter **ן** gemeen als hun Betrekkingsteeken, uit welke by gevolg de kragt van de betrekkinge dier woorden op elkanderen moet verftaan worden.

De 8ste en 12de Spreekmanieren zyn beide op dezelfde leeft gefchoeid, alzo de agteraan-voeginge van een Zelfftandig Naamwoord agter een Dadelyk Werkwoord, dat te voren al een Zelfftandig Naamwoord had, waar mede het zelve in perfoon en getal over een ftemde, een zeker Betrekkingsteeken is; dat de dadelykheid van dat Werkwoord op het zelfde toegepast word.

De 9, 13, en 14de zyn ook ten opzichte van hun Betrekkingsteeken eender; 't geen

't geen hier door den *Status Constructus* in het voorgaand Zelfstandige Naamwoord, dog in andere Westersche talen door den *Genitivus* van den volgenden *Casus*, of Woorddeeltjes, die dezelve betrekking van twee Zelfstandige Naamwoorden aanduiden, word te kernen gegeven.

§. 145.

Om dat men nooit te verstaanbaar in zaken van dat gewigt, als deze zyn, die op het rechte verstand van alle H. Schriften in het algemeen eenen verbazenden invloed hebben, wezen kan, lust het ons nog een voorbeeld daar van uit de Grieksche Schriften te geven. Des Zaligthakers voorzegginge van de teekenen, die zyne gloryryke toekoomste zouden voor af gaan, luid van woord tot woord aldus: *Ευθιως δε μετα των ημερων αυτων ο ηλιος σκοτεινησεται, και η σεληνη εδρασε το φλογος αυτης, και οι αστεις πεσονται απο του ουρανου, και αι δυναμεις των ουρανων καταλειθησονται.* En terstond na de verdrukkinge dier dagen, zal de Zonne verduisterd worden, en de Mane zal haar schynzel niet geven, en de Sterren zullen van den Hemel vallen, en de krag-

128 PROEVE VAN TAALKUNDE.

kragten der Hemelen zullen beweegd worden. Matth. XXIV: 29. De Spreekmanieren kunnen op de volgende wyze onderscheidentlyk beschouwt worden.

- 1 ὁ ἥλιος de (Zon)
- 2 ἡλιος σκοτισθησεται de (Zon) zal verduistert worden
- 3 ἡ σεληη de (Maan)
- 4 σεληη ε̄ δωσει de (Maan) zal niet geven
- 5 δωσει φειγγος zal geven (schynzel)
- 6 το φειγγος het (schynzel)
- 7 φειγγος ᾱυτης schynzel (van haar zelven) of haar eigen,
- 8 ὁ ἥλιος σκοτισθησεται, καὶ ἡ σεληη &c. de Zon zal verduistert worden (en) de Maan &c.
- 9 οἱ ἀστεις de (Sterren)
- 10 ἀστεις πισηνται (de Sterren) zullen vallen
- 11 πισηνται ἀπο οὐρανω̄ zullen vallen (van een hemel)
- 12 τῆ οὐρανω̄ van den (hemel)
- 13 ἡ σεληη οῡ δωσει, &c. (καὶ) οἱ ἀστεις &c. de Maan zal niet geven (en) de Sterren &c.
- 14 αἱ δυναμεις de (kragten)
- 15 δυναμεις οὐρανω̄ kragten (van hemelen)
- 16 τῶν οὐρανω̄ der (hemelen)

- 17 *δυναμεις σαλευθησονται* (de) kragten zullen beweegd worden
- 18 *οι αστρις πιπυνται (και) αι δυναμεις &c.* de Sterren zullen vallen (en) de kragten &c.
- 19 *ο ηλιος σκοτισται &c , μετα θλιψιν*, de Zon zal verduisterd worden &c. (na eene verdrukkinge)
- 20 *την θλιψιν*, de (verdrukkinge)
- 21 *θλιψιν ημερων*, verdrukkinge (van dagen)
- 22 *των ημερων*, van de (dagen)
- 23 *ημερων εκεινων*, van die (dagen) van de dagen, waar van te voren gesproken is. Want dat is de kragt van *εκεινος* in dezen Zusammenhang
- 24 *ευθως μετα* terstond (na)
- 25 *συναχθησονται οι αστροι. Ευθως δε μετα &c.* de *Arenden* zullen vergaderd worden; (Maar) *terstond* &c.

Deze 25 Spreekmanieren moeten volgens derzelvev Betrekkingsteekenen ontleed en verklaard worden.

De 1, 3, 6, 9, 12, 14, 16, 20, en 22, en dus 9 Spreekmanieren te zamen, komen daar in over een, dat zy het zelfde Betrekkingsteeken hebben, het zelfde *genus*, *numerus* en *casus*, van den

I

arti-

130 PROEVE VAN TAALKUNDE.

Articulus praepositivus, die met een zelfstandig naamwoord telkens in verband geplaatst is. Waar by men de 23, wel zou kunnen voegen, in welke het zelfde betrekkingsteeken het Pronomen *ex quoque*, als een *Adjectivum*, bygevoegd Naamwoord aangemerkt, met het zelfstandige *in quoque* te zamen gehegt word.

Het 2, 4, 10, 17, hebben insgelijks eender betrekkingsteeken; namentlyk, de zamenvoeging van het zelfstandig naamwoord in den *Nominativus Casus* met een werkwoord in dezelfde persoon en het zelfde getal: uitgenomen, dat in de 4de Spreekmaniere het ontkenkend woorddeel *na* aanwyft, dat men de beteekenisse van het werkwoord geenzints aan moet zien, als eene werkzaamheid of daad van het zelfstandig naamwoord, daar by vermeld. (§. 140.)

De 5de heeft een betrekkingsteeken op zig zelve, waar van wy reeds over *Num.* 8, en 12. (§. 144.) gesproken hebben.

De 7, 15, en 21 hebben den *Genitivus Casus* van het tweede zelfstandig naamwoord tot hun betrekkingsteeken, waar van wy te voren ook al iets gezegt hebben, over *Num.* 9, 13, 14. (§. 144.)

De 8, 13, en 18, zyn daar omtrend ook

PROEVE VAN TAALKUNDE. 131

ook weer gelyk, dat hun gemeen betrekkingsteeken in de *Conjunctio* *καί* gelegen is.

Het betrekkingsteeken van de 11, is in de *Præpositie* *ἀπο* gelegen.

En dat van de 19de in de *Præpositie* *μετά*.

Dat van de 24 in de tydsbeteekenisfe van het *adverbium* *ἰσθῆως*, welke ook de ware reden is, waarom het met *μετά* is zamengevoegd.

Het betrekkingsteeken van de 25ste en laaste is te vinden in de kragt van de *Conjunctio* *δε*, die de verbintenisse aanduid, welke deeze Voorzegginge heeft met de voorgaande in het 28ste vers, en opwaards, aangeteekend.

§. 146.

Enkelvoudige Spreekmanieren noemen wy zulke, die uit twee woorden en een betrekkingsteeken; *Zamengestelde*, die uit drie of meer woorden en een betrekkingsteeken bestaan.

§. 147.

In dien zin zyn de 8, 13, 18, en
I 2 25ste

25ste Spreekmanieren (§. 145) *Zamenge-
stelde* : maar de overige alle *Enkelvoudi-
ge* , gelyk ook alle veertien (§. 144.)
voorgesteld.

§. 148.

*Ied're Spreekmaniere , op zig zelven
aangemerkt , kan maar een betrekkingsteek-
ken hebben.*

't B E W Y S.

Indien 'er meer als een betrekkingsteeken in ied're Spreekmanier te vinden ware, zouden die verscheidene betrekkingsteeken en verscheidene betrekkingen der woorden op elkanderen, of slegts eene en dezelfde moeten beduiden. Zoo maar eene, dan zyn de overige betrekkingsteeken ydel en vruchteloos; welk gebrek in eene Redenkundige zuivere Volkstaal geene plaats kan hebben ; en ook , zoo men de onderzindinge raadpleegt, geene plaats heeft. Dog zoo die verscheidene betrekkingsteeken en verscheidene betrekkingen der woorden op elkanderen zouden te kennen geven, dan zouden 'er meer als eene

ne

PROEVE VAN TAALKUNDE. 133

ne Spreekmanier ingewikkeld door verstaan worden ; welke men , zoo dit geschieden kon , naar de verscheidene betrekkingsteekenen zou moeten opgeven , als onderscheidene Spreekmanieren ; van welke derhalven ieder in het byzonder wederom waar was , dat zy maar een betrekkingsteeken had. En hier uit kan men gemakkelyk afmeten , dat iedere Spreekmanier op zig zelve aangemerkt , maar een eenig betrekkingsteeken kan hebben. Q. E. D.

§. 149.

Zoo dat derhalven om deze redenen het getal der Spreekmanieren , met het getal der Betrekkingsteekenen moet gelyk wezen.

§. 150.

Wanneer men de verscheidene Spreekmanieren in eene Volkstaal voorkomende naarspeurt , vind men eenige Betrekkingsteekenen , die door bepaalde Woorden of Woord-deelen worden uitgedrukt ; en ook andere , die slegts in de uitgangen en spellingen der woorden gezogt moeten worden.

§. 151.

Zoo vind men onder anderen het betrekkingsteeken, door een bepaald Woord of Woorddeel uitgedrukt, *πισμνται απο ουρανου, σκοτιαθηται μετα θλιψιν*, (§. 145.) en in soortgelyke Spreekmanieren meer. Maar in den Uitgang en Spellinge der woorden in de volgende: *ο ηλιος, ηλιος σκοτιαθηται, δασει φεγγος*, (ibid) en diergelyke.

§. 152.

Als men de bepaalde woorden en woord-delen beschouwd, die gebezigt worden om betrekkingsteeken te kennen te geven, vind men 'er zommige aan andere woorden zamengehegt, andere afzonderlyk en op hun zelve geschreven.

§. 153.

Zoo is het bepaald Woord-deel, dat een Betrekkingsteeken is, in de Spreekmanier *כִּי־עֲקֹב, דָּרַךְ, ב* met een Chirek en Dagesch Forte zamengehegt aan het
woord

PROEVE VAN TAALKUNDE. 135

woord *שָׁמַיִם* (§. 144.) terwijl *שָׁמַיִם* en *אֲרָצָה* afzonderlyk geschreven word in de Spreekmanieren, even boven (§. 151.) aangehaald.

§. 154.

Deze *Betrekkingsteeken*en, die wy tot nog toe onder deze algemeene bevattinge voorgesteld hebben, kunnen voor een gedeelte *Betrekkingswoordekens* genaamt worden, voor zoo ver dezelve bepaalde woordekens uitmaken. (§. 150. 151.)

§. 155.

*Betrekkingsteeken*en, voor zoo ver dezelve niet in byzondere woordekens, maar alleenlyk in de uitgangen en spelingen der woorden te vinden zyn. (§. 150. 151.)

§. 156.

De *Betrekkingswoordekens* kunnen gevoegelyk in *volkomene* en *afgezonderde*, en in *verminkte* en *verknogtene* onderscheiden worden. Tot de verminkte en

136 PROEVE VAN TAALKUNDE.

verknogtene mag men met regt de *Præfixa*, in de Hebreuwfche en andere Oosterfche Talen gebruikelyk, wel brengen, en wat diergelyke in andere Talen meer zyn. Evenwel zyn de *Suffixa*, die voor het grootte gedeelte niet anders zyn, als verminkte en agteraan gevoegde *Pronomina*, van dien aard, dat zy voor woorden moeten gehouden worden, die met de voorgaande woorden, waar aan zy verknogt zyn, zoo eene betrekkinge hebben, als twee Zelfftandige Naamwoorden agter elkanderen gevoegd. ¶ *Paragogicum*, als het de beweginge naar eene plaats beduid, kan men voor een betrekkingsteeken houden, en wat diergelyke meer zyn. De Schriften der Taalmeesters (*Grammatici*) moeten op dit stuk naargezien worden.

§. 157.

Wanneer men alle de woorden in eene Spreekmanier voorkomende volkomentlyk verstaat, dat is te zeggen, de ware beteeknisse derzelve weet, en daar benevens de kracht en nadruk van het Betrekkingsteeken, (dit woord in eenen algemeene zin verstaan zynde) duidelyk bevat, kend men ook
de

PROEVE VAN TAALKUNDE. 137

de beteekenisse en kragt dier Spreekmaniere volkomentlyk.

't B E W Y S.

In eene Spreekmaniere is niet anders te vinden , als de woorden , en het betrekkingsteeken , dat de betrekkinge dier woorden aantoont ; en waarom deze Vergaderinge van woorden eene Spreekmanier geheeten word. (§. 139. 140.) En daarom deze beide Hoofddeelen der Spreekmaniere volkomentlyk verstaan zynde ; kent men ook de ware beteekenisse en kragt der gantsche Spreekmaniere volkomentlyk. Q. E. D.

§. 158.

Het eenige werk van de Spreekmanierkunde (§. 138.) afzonderlyk buiten de Woordkunde (§. 50.) als eene byzondere Wetenschap schouwt (§. 1. 2.) bestaat hier in , dat dezelve de ware kragt en beteekenisse der Betrekkingsteeken en op goede en onwrikbare gronden bepalen moet.

't B E W Y S.

Nademåal de Woordkunde de ware beteekenisse van alle woorden in alle Volkstalen bepaald, welke bepalinge op onwrikbare bewysredenen word gevestigd, gelyk hier boven (§. 50. 137.) getoond is ; zoo schiet 'er niets over voor de Spreekmanierkunde , als op goede en onwrikbare gronden de ware kragt en beteekenisse der Betrekkingsteeken en te bepalen. Q. E. D.

§. 159.

Om de ware kragt en beteekenisse der volkomene en afgezonderde Betrekkingswoordekens (§. 154. 156.) te bepalen, zoo als dezelve in eene Spreekmanier voorkomen.

D E O P L O S S I N G E.

Eerst moet men alle de ware beteekenissen dezer Betrekkingswoordekens, welke, het zy zy Gezellige of Eenzame woorden zyn, door de Woordkunde betogender wyze worden bepaald, ieder afzonderlyk
zig

PROEVE VAN TAALKUNDE. 139

zig zelven voorstellen; of, het geen zekerder gaat, op het papier zetten. Vervolgens moet men uit de ware beteekenisse der woorden, die door dit Betrekkings- teeken verbonden zyn, opmaken; waar in de nauwkeurigste en natuurlykste betrekkinge van de woorden op elkanderen bestaat. Vind men dan, dat die nauwkeurige en natuurlyke betrekkinge der woorden door eene der beteekenissen van dit Betrekkings-teeken ongewrongen en nadrukkelyk word te kennen gegeven, dan kan men staat maken, dat deze de ware kragt en beteekenisse van het volkomen en afgezonderd Betrekkingswoordeken is, zoo als het zelve in de bepaalde Spreekmanier voorkomt. En op dien voet mag men dezelve vryelyk bepalen.

Q. E. F.

§. 160.

Het zal niet qualyk voegen, verstaanbaarheidshalven hier wederom eene proef van deze onze Oplossinge te nemen. De elfde Spreekmanier in de plaats door ons ontleed (§. 145.) is deze volgende: *πισυυται ἀπο οὐρανῶν*. SCAPULA heeft de verscheidene beteekenissen van het Betrekkingswoordeken *ἀπο* alleenlyk door enkel-

kelvoudige Overzettingen in Latynsche Betrekkingswoordekens te kennen geven, zonder door Omschryvingen van den aard der verscheidene beteekenissen, gelyk hy het Woorddeel A behandelt had (§. 124.) het stuk verstaanbaarder te maken. Dog dat is het gemeene noodlot van diergelyke Schriften, dat 'er in het begin meer nauwkeurigheid als in het vervolg gebruikt word. Wy zullen, zoo veel ons doenlyk is, dit gebrek pogen te vervullen.

1. Ἄπο word van den tyd gebruikt, en beteekend den lopenden tyd, van een bepaald tydstip afgereekent: Ἄπ' ἰκίονα τῶ χρόνῳ, ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους. In plaats van den tyd gebruikt men wel eens iets, dat op eenen bepaalden tyd gebeurt, en daarom houd het Betrekkingswoordeken ἀπο dezelve kragt in de volgende spreekwyzen ἀπο δειπνῆ, ἀπο τῶν ἐρασιωτικῶν ἐργῶν.

Men moet dus overzetten door *na*, *Na de Maaltyd*, *Na het krygswerk verrigt te hebben*. Maar de volkomene nadruk bestaat in het volgende denkbeeld: *van dien tyd af*: schoon het wel eens in eene flauwer beteekenisse gebezigd word.

2. Het zelve word ook van eene plaats gebruikt, waar van daan iets elders heen
op

PROEVE VAN TAALKUNDE. 141.

op de eene of andere wyze bewogen is, of bewogen word. *Απο τειχειος μαχισθαι* *pylen en ander tuyg van den muur afschieten, om den vyand afbreuk te doen.* In dien zin word het van andere zaken gebruikt, die evenwel in eenig opzigte met eene plaats over een komen. *Απο των σων διικνω.* *Ik eete van het uwe.* *Απο πολεμς βιοτευειν,* *van den kryg leven.*

Want *Απο των σων διικνειν,* beteekent eeten van dat geene dat uit het uwe genomen is, zinspelende op de plaats daar uwe mondkost in is opgelegd. *Απο πολεμς βιοτευειν,* van dat geene leven, dat in den oorlog verdient of geroofd word, zinspelende op die plaats, waar de krygsfoldy ontvangen word, of waar den buyt gemaakt word.

3 De derde beteekenisse is van den perzoon, door wiens werk of toedoen iets gedaan word: *χαρις υμων και ειρηνη απο Ιησυ χρισυ:* genade zy u en vrede van Jesus Christus. *Openb. I: 4, 5.* PETRUS MIN-
TERT in zyn Grieksch Woordenboek over het Nieuwe Testament, drukt de ware beteekenissen van het Betrekkingswoorden aldus uit: *notat terminum. a quo, tam loci quam temporis. ; item causam efficientem, vel instrumentalem vel materialem, vel etiam meritoriam, quandoque partem,*
spe-

142 PROEVE VAN TAALKUNDE.

speciem & individuum, prout toto, genere & numero comprehenduntur : Het beteekent, eene scheidingspaal, waar van daan zooten opzigte van plaats als tyd iets gereekend word, ook eene werkende oorzaak, of werktuigelyke of stoffelyke, uit welke iets gemaakt word, of ook wel eene verdienende oorzaak : somtyds ook een gedeelte, soort of eenheid, zoo als dezelve in het geheel, in het geslagt, of in 't geral vervat zyn. En alle deze beteekenissen komen in den grond over een, zomen met SCHREVELIUS toestemt, dat *אב* van het Hebreeuwsch woord *אב* *Vader*, *oorzaak*, en *beginzel* van eene zaak, ontleend zy ; gelyk men dit nader van beteekenisse tot beteekenisse gaande kan onderzoeken. En uit dien hoofde zyn wy verzekerd, dat de beteekenissen door ons opgegeven, gelyk zy met het gebruik, zoo ook met den aard der Grieksche Tale overeen komen : waarom wy volflagen regt meenen te hebben, om deze alle voor de ware beteekenissen van dit Betrekkingswoordeken *אב* aan te zien en op te vatten.

Dit alles nu naar order gedaan zynde, ziet men gemakkelyk, dat 'er geene beteek-

teekenisse van dit Betrekkingswoord in staat is, om de eigene en natuurlyke betrekkinge, welke de woorden *κρυπται* en *σπαι* op elkanderen hebben, aan te duiden, als de tweede beteekenisse boven opgegeven. *Πικροδαι* beteekent *vallen*, dat is van eené hooge plaats naar eene lage beweegt worden. En *ουραναι* beteekent den hemel, eene hooge plaats. Daarom is het zeker, dat het Betrekkingswoordeken *απα*, 't welk door zamenvoeging van deze twee woorden eene Spreekmaniere vormt, in de beteekenisse van eene plaats, waar van daan iets bewogen word, hier moet worden opgevat; en daarom is de zin der Spreekmaniere: *zy zullen van den hemel vallen.* Q. E. F & D.

§. 161.

Mogelyk zullen 'er eenige gevonden worden, die dit ons doen voor al te verdrietig, talmagtig en langdradig zullen aanzien; en mischien wel zoo verre zullen gaan, dat zy deeze onze pogingen voor onnodigen en overtolligen arbeid zullen groeten. Want het zal hun toeschynen, dat zy veel eerder tot zoo een be-

144 PROEVE VAN TAALKUNDE.

besluit zouden komen kunnen , en egter een en het zelfde besluit zouden maken , om de beteekenissen van eene Spreekmaniere te bepalen. Want , dat het van zelfs spreekt , dat de beteekenisse van een Betrekkingswoordeken moet geschikt zyn naar de natuurlyke betrekkinge , welke de woorden der spreekmanieren hebben , welke het zelve zamenkoppelt. Edog deze Aanmerkingen , schoon zy eenigen schyn hebben , zyn wel ver van ons van de onnoodigheit en weinige nuttigheit onzer aangewende moeite te overtuigen , nademaal zy in 't tegendeel ons ten vollen bewyzen , dat wy ons doel getroffen hebben.

Het beurd wel eens , dat men een goed oordeel velt , zonder de zaken in derzelve zamenhang en natuur beschouwd te hebben ; maar evenwel is het ook ontwyffelbaar , dat men door diergelyke schielyke en onbedaarde manier van doen in groote dwalingen onvoorziens kan vervallen. En al is het , dat men al goed geoordeeld heeft , zal men evenwel van de zekerheit van het zelve niet ten eene maal en volkomentlyk verzekerd wezen , 't en zy men , de waarheden naar den beoogtrant der Wiskunstenaren , uit derzel-

zelve onbetwiftbare Grondregels (*Axiomata*) heeft afgeleid. Daar en boven kan men op geehe andere wyze nieuwe waarheden uitvinden, van welker onfeilbaarheid men anderen kan overtuigen; maar al is het, dat men dezelve heeft uitgedagt, zal men evenwel dezelve voor gee- ne betere ware, als van schrandere bedenkingen, aan onpartydige kunnen verkoopen, ten zy men in zyn vermogen heeft, door goede bewysredenen, de zekerheid derzelve tegen alle Tegensprekers en Twyffelgezinde, waar van de weereld huden ten dage krielt en grim- melt, staande te houden. En daarom be- haagt het ons deze langwylige manier van redeneren, dewyl 'er tot ons oog- merk geen korter weg te vinden is, by de hand te vatten; als wy de Taalkunde en in het byzonder hier ter plaatze de Spreekmanierkunde, als eene Weten- schap, willen behandelen.

Wy hebben eene Spreekmanier verko- ren, waar in twee woorden te lezen zyn *πρωτερον* en *ουρανο*, over welker beteeke- nisse geenzints is te twiften; op dat wy niet nodig hadden, onze lessen van de Woordkunde wederom te herhalen. On- dertusfchen kan de Lezer, zoo 't hem

K goed

146 PROEVE VAN TAALKUNDE.

goed dunkt , zig deze Aanmerkinge , in het voortlezen en beoordeelen van dit ons werkje , geduriglyk te binnen brengen.

§. 162.

Om de ware kragt en beteekenisse der Verminkte en Verknogtene Betrekkingswoordekens (§. 156.) zoo als dezelve in eene Spreekmaniere voorkomen , te bepalen.

DE OPLOSSINGE.

Men moet eerst onderzoeken , of 'er volkomene en afgezonderde Betrekkingswoordekens in dezelfde Volkstale te vinden zyn , waar van deeze Verminkte en Verknogtene , als gedeeltens kunnen worden afgeleid. Zoo ja , dan moet men eerst de ware kragt en beteekenisse derzelve uitvinden , volgens de Oplossinge even boven (§. 159. 160.) gegeven. Dit gedaan hebbende , moet men de kragt en beteekenisse der Verminkte met de Volkomene gelyk stellen ; en zien , of aldus de natuurlyke betrekkinge der woorden in eene Spreekmaniere voorkomende , daardoor ongewrongen word uitgedrukt. Indien dit gebeurt , behoeft men niet meer te

PROEVE VAN TAALKUNDE. 147

te twyffelen , of dat is de ware kragt en beteekenisse van het Verminkte Betrekkingswoordeken , dat de bepaalde woorden aan elkanderen voegt , en door dat middel eene Spreekmanier (§. 139. 148. 149.) uitlevert.

Maar indien het mogt komen voor te vallen , dat deze gelyke beteekenisse van het Verminkte met het Volkomene Betrekkingswoordeken , min of meer verscheelde van de natuurlyke en ongedrongene betrekkinge , welke de woorden , in eene Spreekmanier voorkomende , volgens derzelve ware beteekenisse , door de Woordkunde uitgevonden , hebben moesten , (dat egter , geloven wy , noit zal gebeuren) dan is men verpligt andere maetregelen by der hand te vatten. Te weten , dan is men verpligt om te zien , of dit Betrekkingswoordeken , volgens de Grondbeteekenisse van het volkomene Betrekkingswoordeken , niet eenige veranderinge van beteekenisse zou kunnen ondergaan , die evenwel in een zeker derde met die Grond- of Wortelbeteekenisse overeen komt , en t'effens de betrekkinge der woorden in de Spreekmanier genoegzaam uitdrukt. Zoo dit aangaat , kan men ook ooyertuigd zyn , dat men de

148 PROEVE VAN TAALKUNDE.

ware kragt en beteekenisse van het Verminkte en Verknogtene Betrekkingswoorden in die Spreekmaniere heeft aange troffen.

Edog indien 'er geene Volkomeete en Afgezonderde kunnen gevonden worden, waar van deze Verminkte, als gedeeltens van hun geheel, kunnen worden afgeleid; dan moet men wederom byna den zelfden weg inslaan, als tot een overtuigend onderzoek naar de ware beteekenisse der Eenzaame woorden (§. 12.) is aangewezen.

Te weten eerte plaats vyf of ses, daar het zelve gevonden word, twee of meer woorden tot eene Spreekmanier zamen te voegen, onverschillig opslaan; en zoeken door de Woordkunde van de ware beteekenisse der woorden, welker betrekkinge op elkanderen daar door word aangewezen, ten vollen verzekerd te zyn; uit welke dan een gevolg van derzelve ware betrekkinge kan worden afgeleid. Indien deze betrekkinge van die verscheidene woorden op verscheidene plaatsen voorkomende, welke door dit Verminkte Betrekkingswoorden zamenkleeven, in iets over een stemmen; dan moet men dat derde van vergelyk af-

afzonderen; en het is zeker dat deze derde beteekenisse, waar in alle die Betrekkingen over een komen, de ware kragt en beteekenisse van het Verminkte en Verknogtene Betrekkingswoorden is, dat tot dien einde gebezigt word. Ook kan men, zoo men dit somwylen oordeelt beter en gemakkelyker te zyn, de Suster-talen raadplegen, en zien, of'er diergelyke Verminkte Betrekkingswoorden in plaats hebben; zoo ja, of dezelve aldaar eene beteekenisse hebben, die met de betrekkingen der woorden, welke door dat zelve Betrekkingswoorden in eene Spreekmanier worden samengekoppelt, overeenstemmen; en dat in 4 of 5 plaatsen, zonder onderscheid tot dien einde opgenomen. En eindelyk zoo dit alles niet lukt, moet men het gezag der Taalmeesters (*Grammatici*) en Taalkenners (*Philologi*), die onder dat volk verkeerd hebben, daar die Betrekkingswoorden gemeenzaam gebruikt zyn of gebruikt worden, geloof geven, wanneer zy in Vertalende of Omschryvende Woordenboeken de beteekenisse daar van te kennen geven. Q. E. F.

§. 163.

Dat laatste middel, van ons opgegeven, mag nooit als in de uiterste noodzakelykheid worden in het werk gesteld, wanneer de zoo menigvuldige andere middelen reeds gemeld, onmogelyk kunnen dienen. Want zekerlyk het gezag van feilbare menschen, hoe verstandig, opregt en vroom zy ook wezen mogen, kan nimmermeer in ons gemoed eene volkomene verzekerdheid voortbrengen. Het kenmerk van Onfeilbaarheid onderscheidt de Goddelyke van de menschelyke Schriften. En alleen het Goddelyk gezag is even zoo zeker, als de beste Grondregel (*Axioma*) in de Wiskunde (*Mathefts*). Nu behaagt het Gode, dat wy ieder in het byzonder zyne Schriften *Joan. V: 39.* en voorn: zyn Prophetisch Woord, *2 Pet. I: 19.* dat insgelyks zeer vast is, zullen onderzoeken. Zouden wy dan door het feilbaar gezag van menschen, die niet redenkundig, maar alleenlyk in het wilde wat heen geschreven hebben, de onfeilbare Godspraken feilbaar maken? Dat zy verre! Zoo lang wy zekere verklaringen van s'Heeren
woord

Woord kunnen bekomen, bezondigen wy ons ten hoogsten, wanneer wy uit luyigheid of ongewoonheid, onze herffens liever met loutere bedenkingen, die geen geloof, geen onwankelbaar geloof in het gemoed kunnen voortbrengen, hardnekkiglyk opvullen en betoveren. En de Goddelyke Voorzienigheid heeft ook zorge gedragen, en zal dezelve in het toekomende altoos dragen, dat men tot zulke uiterstns van onzekerheid en gissingen, in het verklaren van zyn heilig bybelwoordt, niet uit enkele noodzake komen zal moeten.

§. 164.

Zoo een Verminkt en Verknogt Betrekkingswoordeken, by voorbeeld, lees ik *Openb. XVII: 8. βλαπτεται το θυριον ο, τι ην, και ουκ εστι, και ην εστι.* Want hier is de Lettergreep *τις* in *και ην* van dien aard, om dat *και* op zig zelve een Volkomen Betrekkingswoordeken uitmaakt. Dit Volkomen en Verminkt Betrekkingswoordeken te zamen gevoegd, word van onze Nederduitsche Taalsmannen door *hoewel* overgezet, in dezen zin: *ziende het Beest, dat was, ende niet is, hoewel het is.* De

bepaalde spreekwyze , die door middel van dit dubbel Betrekkingswoordeken alhier gemaakt word is deze: οὐκ ἔστι, καὶ πῶς ἔστι, (dat) *niet is, hoewel het is*. Het kan naar deszelfs gedaante van geen ander Volkomen en Afgezontert Betrekkingswoordeken afstammen, als alleen van het Bywoord (*Adverbium*) πῶς, het geen, om dat de Toon in de Uitspraak op de eerste Lettergreep (*Syllabe*) valt, by Agterafkorting (*Apocope*) πῶ kan maken, gelyk zulks den Taalkundigen, die van de Grieksche Toonstippen (*Accenten*) hun werk maken, overvloediglyk bekend is. Immers om dat Πῆρι de kragt van uitspraak op de laatste heeft, kan het zelve niet wel deze Agter-afkortingē velen. Ook is het van Ἰπῆρι niēt afgekomen by wyze van Voorassnydinge, (*Aphæresis*) nademaal de kragt van dat Voorzetzel (*Præpositio*) in de eerste letterklank beruht. Om dat 'er nu geene andere Volkomene Betrekkingswoordekens in de Grieksche Tale bekend zyn, van welke dit Verminkte eenigermaten zou kunnen afstammen, als deze drie πῆρι ἵπῆρι en πῶς, en de twee eerste de afleidinge niet kunnen velen, maar in tegendeel πῶς dezelve met gemak lyden wil, besluiten wy, dat

dat *πίρα* het volkomen Betrekkingswoor-
 deken zy , van het welke *πίρ* moet on-
 derstelt worden ontleend te wezen. De
 talryke Aftammelingen , welke dit woor-
 deken heeft , kunnen ons door middel
 van de Woordkunde brengen , tot eene
 zekere kennisse en bepalinge van de kragt
 en nadruk , welke dit Wortelwoord be-
 zit. (§. 67. 69.) Onze Aanmerkinge zou
 te veel uytdyen , zoo wy hier wederom
 onze Woordkundige Oplosfinge zouden
 te pas brengen. Wanneer men erkent,
 dat de eigentlyke beteekenisse van het
 zelve zy betrekkelijk op eene plaats, die
 aan onze zyde door eene zekere bepaling
 afgescheiden of beperkt is, maar aan de
 overzyde ruimte heeft, en uit dien hoof-
 de in onze Moedertaal overgezet moet
 worden , door *buiten, benevens, aan de
 andere zyde* ; dan zal men bevinden, dat
 men de regte eigentlyke beteekenisse van
 het Wortelwoord gevat heeft , om dat
 in dezelve niet alleen de oneigentlyke
 beteekenissen van het zelve , maar ook
 de eigentlyke en oneigentlyke van alle
 Aftammelingen, die den zelfden wortel-
 klank hebben, te zamen loopen. En in-
 gevolge daar van kan men het verminkte
πίρ op dezelfde wyze vertalen. Dog om

154 PROEVE VAN TAALKUNDE.

dat ΠΕΡΑ niet alleen als een Voorzetsel, (*Præpositie*) maar ook als een Bywoord (*Adverbium*) gebezigd word, zoo mag men het zelve ook daarom wel eene Bywoordische (*Adverbialis*) Beteekenisse toevoegen. Deze is *buiten dat*, *daar benevens*, gelyk het dus by PLATO gebezigd word *μηδεν ετι περα ζητων*, *niets buiten dat of daar benevens* zoeken. En ingevolge daar van, moet men *κατωθεν* overzetten door *En buiten dat*, *En daar benevens*, 't welk wy ook gewoon zyn, door *daar en boven* uittedrukken: zynde hier het Koppelwoordeken *en* in 't midden te vinden. Ik weet wel, dat SCAPULA, en andere Woordenboekschryvers dit, Betrekkingswoordeken door, *quamquam*, *quamvis*, *etsi*, *tametsi* vertalen, beduidende dit, *ofschoon*, *alhoewel*, en wat dies meer is. Maar, dat deze beteekenisse in andere zamenvoeginge niet aangaat, als in *οτι*, *ινα*, en diergelyke, moeten die Heeren zelfs erkennen. En waarom dan niet eene beteekenisse vastgesteld, die algemeen is, terwyl het hier wezen kan? Of deze beteekenisse nu van ons aan het Betrekkingswoordeken *ωσπερ* toegewezen, in de zamenvoeginge met *και*, zoo dat het zy *κατωθεν*, overeenkome met de natuurlyke be-

betrekkinge van de woorden der Spreekmaniere, die wy voor handen hebben, laat zig zeer gemakkelyk beproeven. De Spreekwyze boven opgegeven moet naar ons zeggen vertaald worden: (dat) *niet is*, en daar benevens, (of) *buiten dat is*, 't Is eene loocheninge (*negatie*) en toestemminge, (*affirmatie*) die door ~~word~~ word samengekoppeld. Als men dit naar den gemeenen trant verduitscht (dat) *niet is*, *ofschoon het is*, zal men moeite hebben, om deze Spreekmanier van tegenstrydigheid vry te spreken: want, hoe kan iets zyn, en niet zyn te gelyk in den tegenwoordigen tyd? Het moet zyn op eene andere wyze, als het gezegd word *niet te zyn*, gelyk dit de dubbelzinnigheid der Spreekmanieren, in Prophetische Raedzelen gebruikelijk, mede brengt. En word dit niet netjens door *buiten dat*, te kennen gegeven, in dezen zin: het Beest, dat *was en niet is* in die kragt als het was, maar *buiten dat* egter nog *is*, zoo men die kragt uitneemt, met welke het te voren *is* begaafd geweest, zynde het zelve niet ten eenemaal vernietigd? Evenwel is het zeker, dat *ofschoon* het naaste woord is, dat overeenkomt met die beteekeninge,

156 PROEVE VAN TAALKUNDE.

nisse , behalven de vertalinge door ons opgegeven.

Immers wie zou gelooven , dat *ωπ* en *καιωπ* even grote kragt hebben , en *και* in de (*Compositie*) zamenzettinge niet met al beduide ? In dien zin komt het voor *Philipp. III: 3-4. ουκ εν σαρκι πεποιθως. Καιωπ εν σαρκι εχων πεποιθωσιν και εν σαρκι. Hebr. V: 8. Καιωπ αν υιος, εμαθεν, dat is: αν υιος, καιωπ εμαθεν αφ' αν, κ. τ. λ. de Zoon zynde, heeft hy buiten dat , dat is te zeggen, buiten die betrekkinge , dat hy de Zoon is, gehoorzaamheid geleerd. Immers als Eeuwige Zoon van den Eeuwigen Vader heeft hy dit niet geleerd , maar buiten dat Eeuwige Zoonſchap in de Menſchelyke Natuur , alzoο hy daar in geleden heeft. Op dezelfde wyze is de opgegevene beteekenisse geſchikter : *Heb. VII: 5. XII: 17.* en *11 Pet. I: 12.* Uit dit Proefftuk kan men gewaar worden , op wat wyze men met zoortgelyke Betrekkingswoordekens moet omſpringen. In de Hebreeuwſche Taal is diergelyke Oploſfinge gemakkeliker ; en daarom ſchaten wy het niet nodig , hier over verder uit te weiden. Eer wy egter hier van afgaan , ſtaat 'er aan te merken , dat 'er zomwylen geene gepaſte woorden te vinden*

den zyn, om de kragt van een woord in andere Tale over te brengen, en dat in dat geval zulke moeten gebruikt worden, die het allernaaste met de kragt en beteekenisse van het zelve over een komen; gelyk in dit geval van ons ook gedaan is.

§. 165.

In de voorgaande Aanmerkinge (§. 164.) schynt het ons toe, dat de Oplossinge der Verminkte Betrekkingswoordekens, die van een Volkomen afstammen, zo duidelyk is verтоond, dat men daar uit te gelyk ligt kan krygen voor de oplossing van die Verminkte Betrekkingswoordekens, welke van geene Volkome-
ne, ten minsten Gebruikelyke, kunnen afgeleid worden. Zulke vind men'er veele als *ḡ*, *ḡ*, en diergelyke in *ḡḡḡḡḡḡ*, *ḡḡḡḡḡḡ*, als anderzints. Dog als men alle de woorden, aan het welke dezelve vastgehegd zyn, op verscheidene plaatsen naarspeurt, zal men zonder uitzonderinge moeten besluiten, dat *ḡ* de beweginge van eene, en *ḡ* de ruste en het verblyf op eene plaats beduide. Zoo dat dan *ḡḡḡḡḡḡ* niet anders beteekenen kan, als
van

158 PROEVE VAN TAALKUNDE.

van den hemel af en opwaarts in den hemel

§. 166.

Om de ware kracht en beteekenis der Betrekkingsteekenen, die alleen in Uitgangen en Spellingen der woorden bestaan, zoo als dezelve in eene Spreekmanier voorkomen, te bepalen.

DE OPLOSSINGE.

De Betrekkingsteekenen van een en dezelfde spellinge moeten by elkanderen verzamelt worden, op dat zig de oplossing niet altoos by ieder Betrekkingsteeken, op zig zelve, hebbe op te houden. Op deze wyze zal men soorten by soorten vergaderen, en niet anders als dezelve moeten onderzoeken; terwyl men alle de Betrekkingsteekenen, welke tot zoo een soort behoren, op gelyke manier moet behandelen. Men neme dan dat soort van Betrekkingsteekenen, en zelfs alle de soorten in dien zin op, als dezelve door de Taalmesters (*Gramatici*) worden opgevat. Zoo deeze aan gelykzortige, ten opzigten der Uitgangen en Spellingen gelyke beteekenissen geven, dan

is

is 'er geen twyffel meer aan , of daar is niets gezondigd tegens dien algemenen regel van Taalkunde: *gelyke teekenen hebben gelyke beteekeniffen*. Vervolgens moet men beproeven , of door die verscheidene foorten van Spellingen en Uitgangen , gelyk derzelve beteekeniffe door de Taalmeesters is opgegeven , alle verscheidene zoorten van woorden in eene redenkundige Tale mogelyk , als *Nomina* , *Pronomina* , met de verscheide Klankvallen (*casus*) en geslagten (*genera*) mitsgaders de (*Verba*) Werkwoorden met de verscheide *Conjugaties* Perfoonsteekenen , *modi* , *tempora* , en wat dies meer is. Want op deze manier is men overtuigd , dat 'er zoo veel teekenen en beteekeniffen , als noodig is , in de Tale zyn voorgesteld. Maar om nu te weten , dat een (*Nomen*) Naamwoord , door een bepaald teeken van de Taalmeesters bestempeld , waarlyk een Naamwoord en geen Werkwoord (*Verbum*) , of iets anders zy ; moet men uit den zamenhang besluiten , waar in het zelve voorkomt. Want zoo het , als een Naamwoord opgevat , in zamenhang met andere woorden , ten minsten op vyf of ses plaatzen , eene gezonde en redenkundige Spreekmanier uytlevert ; dan is men over-

overtuigd, dat het waarlyk zoo een Naamwoord zy ; om dat de betrekkinge van twee woorden by elkanderen gevoegd geenzints onverschillig is , maar uit derzelve ware beteekenisse moet voortvloeien. Wanneer twee Naamwoorden te zamen worden gevoegt , kan men daar uit afnemen , of zy te zamen gevoegelyk gesteld zyn , als men bespeurt , dat zy beide op elkanderen eenige betrekkinge hebben. En op dezelfde wyze moet men te werk gaan met het onderzoek naar die Betrekkingsteeken, welke aan Werkwoorden (*Verba*), Bywoorden (*Adverbia*) en anderen gezegt worden eigen te zyn.

En alwaar het zelfs , dat het ons aan de lessen der Taalmeesters ontbrak , wy waren in staat , om op deze wyze zelve de ware kracht en beteekenisse der Betrekkingsteeken door onzen eigen arbeid uit te vinden. Men behoefde dan slegts , na dat men dezelve tot hare soorten gebragt had , ettelyke Spreekmanieren onverschilliglyk aangrypen ; en by gislingen het eene of ander woord met een bepaald Betrekkingsteeken begaafd , voor een Naamwoord , Bywoord , Werkwoord , of iets diergelyks opvatten , tot zoo lang , dat men de Spreekmaniere , die
tog

PROEVE VAN TAALKUNDE. 161

tog door het Betrekkingsteeken der woorden bepaald word , ingevolge van de beteekenisse des Wortelklanks , gevonden heeft. Dit gevonden hebbende , onderhoud men in het geheugen het Betrekkingsteeken , en gaat tot andere Spreekmanieren over , die door een soortgelyk Betrekkingsteeken bepaald worden. Vind men dan ingevolge van dusdanige vooronderstellinge , deze Spreekmanieren wederom redenkundig , dan kan men staat maken , dat men de kragt en beteekenisse van het Betrekkingsteeken in de vorige Spreekmanier voorkomende wel getroffen heeft. En met dien arbeid voortgaande bepaalt men de ware beteekenisse van alle Betrekkingsteeken , gelyk een ieder gemakkelyk vermoeden kan.
Q. E. F. & D.

§. 167.

't Zal niet ondienstig zyn , hier wederom deze Oplossinge door een Voorbeeld verstaanbaar te maken. Tot dien einde lust het ons , eene ongewoone Spreekmanier te onderzoeken. Zoo lees ik by voorbeeld . *Jes. XVII: 11.* **כִּיּוֹם בְּשַׁעַר**
תְּשֻׁבָה van onze Taalsmannen overgezet:

L

Ten

162 PROEVE VAN TAALKUNDE:

Ten dage als gy ze zult geplant hebben, zult gy (die) doen waschen: alwaar The-
saggezeegi, **שגשג** onzen aandagt ver-
 dient. Om het Betrekkingsteeken te vin-
 den, moet men allereerst de Wortellet-
 ters (*Literas Radicales*) van de Dienstbare
 (*Serviles*) afzonderen. Men kan de bepa-
 linge van deze Kunstwoorden by de Taal-
 meesters (*Grammatici*) aantreffen, en de
 manier, op welke men daar mede moet
 te werk gaan. Op dezen voet word men
 gewaar, dat de voorste Letter **ש** en de
 laatste **ג** Dienstbare Letters zyn, en dat
 ingevolge van deze afzonderinge **שגשג**
Saggezeeg overblyft, 't welke uyt hoofde
 van de *Dagesch Forte* in de eerste **ש** by
 verdubbelinge van deze Letter **ששגשג**
 uitmaakt. De Wortelletters in elk woord
 zyn gemenelyk op zyn uiterste drie in
 getal, 't welk uit de ondervindinge word
 aangenomen: offchoon 'er eenige weini-
 ge woorden, die vier Wortelletters ge-
 zegd worden te hebben, deze Ondervin-
 dinge schynen van derzelve algemeen-
 heid te berooven. * SOLBRIG en LEIB-
 NITZ

* Discours de Maupertuis Bibl. Germ. T. VIII,
 P. I. pag. 13.

NITZ hebben aangetoond, dat hoe minder onregeltheden (*Anomaliae*) in eene Taal voorkomen, hoe meer dezelve overeenkomt met het Ontwerp, 't geen die Heeren gemaakt hadden, om eene Philosophische en Redenkundige Spraak te vormen, die van de gantsche Waereld gemakkelyk kon aangeleerd worden. Een gevolg daar van is, dat die Talen het allervolmaakst zyn, die de minsten onregeltheden (*Anomaliae*) in zig hebben. Het is ons niet geoorloft, wegens onkunde omtrend de Algemeene Regels, eenigerhande Talen in haar zelve met diergelyke onregeltheden te betigten. De Schriften der Taalmeesters (*Grammatici*) zyn alleenlyk opstellen van de bevattings welke zy van diergelyke Algemeene Regelen gehad hebben, en die bevattings kan men voor geene onfeilbare grondregels (*Axiomata*) groeten: gelyk, helaas? meer dan al te veel van de meeste Uitleggers van Gods H. Woord gedaan word.

De Heer VAN MAUPERTUIS, in zyne Redenvoeringe over de pligten van een Lid der Koninglyke Pruifische Academie, merkt onder anderen aan; dat het de nyv're bezigheid van een waar Lettermin-

164 PROEVE VAN TAALKUNDE.

naar (*Philologus*) wezen moet, de onregeltheden, zoo veel als mogelyk is, uit de Talen te bannen, en Algemeene Zetregels uit te vinden, door welke de tot nog toe gewaande onregeltheden uit de redenkundige en cierlyke zamenstellinge der Tale zelf konden ontleend en verklaard worden. Niemand twyffelt, of de eerste Lettergreep (*Syllabe*) **שׁוּ** behoort tot den wortel, zoo dat **שׁ** en **וּ** Wortelletters zyn; te meer, om dat men in de laatste Lettergreep dezelfde Letters, en in dezelfde order wederom ontmoet. En, om dat men geene andere Letters als deze twee hier gesteld vind, om den Wortelklank uit te drukken, moet of een van de beide Letters verdubbeld worden, om den gewonen Wortel te vinden, of de Letter, die uitgelaten is, van geen en scherpen klank zyn, maar van dien aard, dat zy in de uitspraak niet naauwkeurig kan gehoord worden.

In het eerste geval zou men voor de wortel stellen moeten **שׁוּשׁוּ**, **שׁוּשׁוּ**, **שׁוּשׁוּ** of **שׁוּשׁוּ**, in het laatste **שׁוּשׁוּ**, **שׁוּשׁוּ** of **שׁוּשׁוּ**; maar van deze alle kooft 'er geen beter over een met de verdubbelinge der tweede letter door den Dagesch als **שׁוּשׁוּ**, welkers

kers wortelklank nadrukkelyk in dit ons woord gehoord word. Maar zoo dit zoo is, gelyk het is, behoort de Lettergreep **נשׁ** tot den zin van dit woord, zoo als het in deze Spreekmanier voorkomt. In eene Redenkundige Taal moet de veranderinge der teekenen zoortgelyke veranderinge in de beteekenisse voortbrengen. Hier is eene verdubbelinge van het woord, ten minsten voor het grootste gedeelte, en daarom moet de beteekenisse van het woord verdubbeld worden. In andere gevallen, daar alleen een letter uit den wortel verdubbeld word, moet insgelyks de kragt der beteekenisse veranderd zyn. Dit alles van **נשׁנשׁ** *Saggefeeg* zeiden wy, om aan te toonen, dat men alleenlyk de voorste Letter **נ** en de agterste **שׁ** te zamen genomen, zoo als zy by de verdubbelde Wortelletters gevoegd zyn, voor het Betrekkingsteeken van dit woord te houden hebbe. De Taalmeesters (*Grammatici*) geven te kennen, dat dit Betrekkingsteeken onfeilbaar beduidt de tweede perzoon in den toekomenden tyd, en wel van het vrouwelyk geslagt; welk voorgeven waaragtig bevonden word, om dat in allen zamenhang, daar het zel-

ve voorkomt , de betrekkinge der andere woorden op het zelve zoo bevonden word gesteld te zyn ; zoo als ook hier , om dat men in ᲗᲗᲗ een Verminkt Betrekkingswoordeken (§. 156. 162.) aantreft , het welke de tweede perzoon in het Vrouwelyk geslagt aanduid , vereischende dit agter zig een Werkwoord in den zelfden perfoon en het zelfde geslagt.

De tweede manier van Oplosfinge (§. 165.) zonder de Schriften der Taalmeesters te gebruiken , heeft men alleenlyk nodig , om eene (*Grammatica*) Spraakkunst op te stellen , van eene Tale , welker regelen nog nimmer onderzocht zyn geworden. Dog het zou vrugtelozen en zotten arbeid wezen , dat men geen gebruik zou maken van die middelen , welke ons door den arbeid van andere menschen beschikt zyn , om ons werk gemakkelyker te maken , zonder dat daar door de zekerheid onzer Taalkunde eenigen de minsten afbreuk lyd. Zoo 'er in de Spraak der Hottentotten , die aan de Kaap de Goede Hoop in Africa wonen , eenige merkwaardigheden met eene verstaanbare letter geschreven waren ; zou men op deze wyze

wyze te werk moeten gaan ; ondersteld zynde, dat 'er in dezelve eenige Redenkundigheid en geregeldheid te vinden waren ; 't geen wy niet durven loochenen, om dat wy geene vollagene bewyzen voor het tegendeel hebben. (§. 166.) Want van deze Tale weten wy niet dat tot nog toe eene *Grammatica* beschreven zy. En schoon de byzonderę spraken der Dieren , die aan iedere soort byzonderlyk eigen zyn, niet redenkundig kunnen genaamd worden ; zoo is het nochtans zeker, dat 'er eenige standvastige geregeldheid (*Analogia*) in wezen moet ; nademaal zy alle elkanderen in hunne zamenlevinge verstaan , en hunne gedagten onder elkanderen gemakkelyk mededeelen. Edog hier van zullen wy mischien by andere gelegendheid met opzet (*ex professo*) onze gedagten gemeen maken. Trouwens wy behoeven ons hier met deze soort van Taalkunde niet op te houden , alzo wy zulks niet nodig hebben , om tot eene zekere kennisse van de ware beteekenisse der Woorden en Spreekmanieren in beschaefde Volkstalen , waar in de H. Schriften geschreven zyn , voorkomende , te geraken. En daarom willen wy

168 PROEVE VAN TAALKUNDE.

hier, nog van het eene, nog van het andere een Voorbeeld geven.

Ons oogmerk met het maken van dezen uittap, en het opgeven van deze Oplosfinge was alleen, om aan te toonen, hoe ver men het in de Taalkunde van allerhande Talen tot zekerheid zou kunnen brengen, en op wat wyze men in de bevordering van deze Wetenschap ten nutte van het menschelyk geslacht in het vervolg met voordeel zal kunnen en moeten te werk gaan.

§. 168.

Wanneer volgens de overgegevene Lesfen de Woord- en Spreekmanierkunde alle de woorden en Spreekmanieren bevonden worden regt getroffen te zyn door gelyke even sterk be- teekende, en even veele woorden en Spreekmanieren in eene andere Tale, zoo dat men in dier voegen een gantsche reden, ver- toog of geheel geschrift heeft overgezet; kan het niet misfen, of zoo eene Enkelvoudige Ver- talinge, waar van wy boven gesproken heb- ben (§. 46, 47, 48, 49.) moet volkomen we- zen, zeker en onfeilbaar.

'r BE.

'T B E W Y S.

Want de gelykheid en evenveelheid der woorden en Spreekmanieren maakt uit, dat het eene *Enkelvoudige Vertalinge* zy, (§. 46.) en de even sterke beteekenisse levert de volkomenheid en onfeilbaarheid der Vertalinge uit. (§. 36, 37.)
Q. E. D.

§. 169.

Synonyma, dat is gelyk- en even sterk-beteekenende woorden zyn zulke, die schoon zy eenen verscheidenen klank hebben; nochtans eene en'dezelfde beteekenisse zonder e enig verschil te kennen geven. Anders kan men het woord in eenen flauwer en Redenrykkundigen zin opvatten, beduidende verscheidene woorden, door welke dezelve zaak, dog in verschillende betrekkingen en hoedanigheden aangemerkt, cierlykheidshalven word uitgedrukt. De eerste soort noemen wy *Taalkundige*, en de laatste *Redenrykkundige Synonyma*.

§. 170.

De *Taalkundige Synonyma* kunnen op twederleye wyze begrepen worden , en voor zoo ver twee of meer woorden van byzonderen klank in dezelve Volkstaal eene en dezelfde beteekenisse hebben zonder eenig verschil: en voor zoo ver twee of meer woorden van verscheidene Volkstalen op dezelfde wyze overeenkomen. De eerste zouden wy *Eigene Taalkundige Synonyma* , de tweede *Vreemde Taalkundige Synonyma* moeten heeten.

§. 171.

Geene Taal is 'er in de weereld, die Eigene Taalkundige Synonyma heeft.

'T B E W Y S.

De Woorden zyn teekenen der gedagten, zoo dat als de woorden veranderen, of in klank van elkanderen onderscheiden zyn, en dus de teekenen der gedagten veranderen, ook volgens deze veranderinge, de gedagten, die door deze teekene-

kenen uitgedrukt worden , moeten veranderen. Anders immers is 'er geen genoegzame grond , waarom tot uitdrukkinge van een en dezelfde gedagte , het eene woord en niet het ander eerder of liever gebruikt wierde , 't geen ongerymd is. En zoo 'er eene veranderinge in de gedagten , waar van de woorden teekenen zyn , by de verandering of verwisseling van die teekenen voorvalt , zoo moet ook noodzakelyk de beteekenisse der woorden , die van elkanderen in Klank verschillen , onderscheiden zyn. En dit heeft plaats in alle Volkstalen der wereld , om dat deze stelling op den Algemeenen Stokregel van den genoegzamen Grond gebouwt is. Bygevolg is 'er geene Taal in de wereld , die hare *eigene Taalkundige Synonyma* heeft. Q. E. D.

§. 172.

Wel is waar , dat de Poëten en Redenaars in het verwisfelen van *Synonyma* dikwyls meer op de Klanken dan op de Beteekenisse der woorden letten : en dus in dit opzigte de verscheidentheid der Klanken den genoegzamen grond van de
ver-

172 PROEVE VAN TAALKUNDE.

verkiefinge van het eene woord boven het ander uitmaakt. Dan alzoo dit een groot gebrek is by Digtters en Redenaars, die hunne werken meer met fraaye Klanken, als kragtige en gepaste uitdrukkingen zoeken op te fchikken : en zulks alleenlyk bepaaldelyk gefchied in betrekkinge tot de *Redenrykkundige Synonyma*, (§. 169.) doet zulks geen hinder aan de vaftigheid van ons bewys nopens de *Taalkundige Synonyma*. Want in de verwiffelinge van woorden word of de cierlykheid, of de kragt en beteekeniffe der uitdrukkingen in agt genomen, en anders kan 'er niet in agt genomen worden.

§ 113.

Het Leerftuk, dat wy zoo even be-
wezen hebben, word door de fchrander-
heid en het naarftig onderzoek der Taal-
kenners dagelyks meerder en meerder
beveftigt. En wy geloven niet dat ie-
mand in ftaat is, ons, in welke bekende
Taal het wezen mag, flegts twee *Syno-
nyma* aan te toonen, welker onderscheid
van beteekeniffe wy niet oogfchynelyk
zouden kunnen ontdekken en betogen:

200

PROEVE VAN TAALKUNDE. 173

zoo overtuigd zyn wy door de Ervarenisse wegens de waarheid van dit Leerstuk geworden.

§. 174.

Vreemde Taalkundige Synonyma (§. 170.) zyn 'er ook weinig te vinden.

'T B E W Y S.

Om dat elke Taal hare byzondere hoedanigheden, buigingen en vormveranderingen heeft, die zy niet gemeen heeft met andere Talen, en die verscheidene eigenschappen en veranderingen van Klanken teekenen van verscheidene gedagten moeten wezen, (§. 171.) laat het zig ook gemakkelyk begrypen, dat 'er geene *Vreemde Taalkundige Synonyma* kunnen te vinden zyn, als zulke Woorden, die in verscheidene Talen eendere of ten minsten gelykvormige buigingen en vormveranderingen ondergaan: van welk soort men 'er maar zeer weinige en mischien geene, zoo men naauwkeurige agtinge geeft, zal aantreffen. En dit zy gezegd bepaaldelyk van de Aftammelingen (§. 54.), het zy dezelve Enkelvoudige

dige of Zamengestelde wezen mogen, (§. 55.) Van de Wortelwoorden en Afstammelingen te zamen laat zig het zelve Leerstuk nog op eene andere en verstaanbaarder wyze betogen. De ondervindinge van alle Taalkenners leert ontegenzeggelyk, dat 'er byna geen een Wortelwoord of Afstammeling, en mischien waarlyk geen een, in eenige Tale te vinde zy, of het heeft verscheidene beteekenissen, en word van goede Schryvers, welke die Taal magtig waren, in verscheidenen zin en beteekenisse gebruikt. Zoo 'er nu in eenige andere Taal een *vreemd Taalkundig Synonymon* (§. 170.) zal te vinden zyn, moet het zelve ook aldaar alle die verscheidene beduidenissen kunnen te kennen geven, geen meer of minder, als het Woord in de andere Taal, waar van het een *Taalkundig Synonymon* zal wezen, bevonden word te hebben. Trouwens zoo het meerder beduidenissen heeft in zyn gebruik, moet de grond of Wortelbeteekenisse (*Sensus primarius*) sterker en vrugtbaarder wezen; indien minder, moet men staat maken, dat het zoo veel kragt niet heeft. En in beide gevallen mag het geen *Taalkundig Synonymon* heeten, alzoo 'er eenig

nig verschil in gevonden word. (§. 169. 170.)

Nu gebeurt het zeer zelden, en is my nog nooit gebeurd, dat 'er in de Vertalende Woordenboeken, van welker gebruik en zekerheid wy boven (§. 96. 108) gesproken hebben, het een of ander Woord in de Overzettinge gebruikt is, 't geen alle de beteekenissen van het overgezette Woord, geen meer nog minder, zou kunnen te kennen geven. En bygevolg zyn wy overtuigd, dat, zoo 'er al eenige *vreemde Taalkundige Synonyma* mogten zyn, daar wy aan twyffelen, 'er egter maar zeer weinige zullen wezen.

Q. E. D.

§. 175.

Het zal niet ondienstig zyn, dit laatste bewys met een voorbeeld op te helderen. Wy hebben gezien dat de Heer SCAPULA in zyn Grieks Woordenboek met regt aan het Woord ΑΒΡΟΞ de beteekenissen geeft, van *zagt, verwijft, aardig, bevallig, blygeestig, hoovaardig, en trots.* (§. 103.) Maar wie ter waereld zou ons verstaan, indien wy het een of het ander van die verduitschte bewoordingen in alle die ver-

schei-

176 PROEVE VAN TAALKUNDE.

scheidene beteekenissen wilde gebruiken? Wie zou ons verstaan, indien wy eenen *hoovaardigen nar*, een *zagt man*, of iemand, die *verwyft* is, een *blygeestig mensch* wilden heeten? En gelyk het in dit geval is, zal de Lezer, zoo hy het de moeite waard reekent, in genoegzaam alle andere gevallen bevinden.

§. 176.

Eene Enkelvoudige Vertalinge is onmogelyk.

'T B E W Y S.

In eene Enkelvoudige Vertalinge (§. 46.) moet de kracht en nadruk van ieder Grondwoord door eene gelyke kracht en nadruk in de Vertalinge gebruikt, ten vollen worden uitgedrukt. (§. 48.) Dog zulks kan niet geschieden, als door *Vreemde Taalkundige Synonyma* (§. 169. 170.) En deze zyn 'er niet, of ten minsten zeer weinig (§. 174.) daar nogtans eene gantsche reden, vertoog of geheel geschrift in eene Enkelvoudige Vertalinge moet worden overgezet (§. 168), 't geen niet zonder zeer veele *Vreemde Taalkundige Sy-*

PROEVE VAN TAALKUNDE. 177

Synonyma kan geschieden. Dierhalven is eene Enkelvoudige Vertalinge onmogelyk. Q. E. D.

§. 177.

Uit dit alles word men gewaar, dat men geen en staat altoos kan maken, op de zoo genaamde Eenvoudige Vertalingen, gelyk alle de overzettingen der H. Schrift schynen te zyn, om daar uit eene gegronde Wetenschap en kennisse van de kragt en beteekenisse der Woorden en Spreekmanieren te bekomen, die door soortgelyke Vertalingen worden uitgedrukt.

§. 178.

Eindelyk kan als een gevolg van het voorgaande worden aangemerkt, dat die Vertalingen, welke in schyn als Eenvoudige Vertalingen voorkomen zoo veel beter zyn, hoe nader zy met den aard der Eenvoudige Vertalingen (§. 168. 176.) over een stemmen, en zoo veel slimmer, hoe verder zy daar van afwyken.

M

§. 179.

178 PROEVE VAN TAALKUNDE.

§. 179.

Omschryvende Vertalingen (§. 109.) blijven 'er derhalven alleen over , om door dezelve de kracht en nadruk der Woorden en Spreekmanieren van eene Taal in eene andere uit te drukken.

§. 180.

De *Uitlegkunde* (*Hermeneutica*) is eene Wetenschap van de ware kracht en beteeknisse der Woorden en Spreekmanieren, voor zoo ver dezelve uit den samenhang en verband met voorgaande en volgende Woorden, Spreekmanieren en redenen, en uit het oogmerk van den Schryver, redkundiglyk bepaald moet worden.

§. 181.

Van de deugdzaamheid, of ondeugendheid der Omschryvende Vertalingen, en van de manier op welke men dezelve moet verwaardigen, kan men geene zekere wetenschap, als alleen door de Uitlegkunde bekomen.

'T BE.

'T B E W Y S.

In eene Vertalinge , onderscheiden van een Woordenboek , in welk men ieder Woord afzonderlyk vertaald vind , word een gantsche reden , Vertoog , of Geschrift overgezet (§. 168.) , en dus ook in eene Omfchryvende Vertalinge. Nu en kan men niet anders , als uit den zamenhang , en verband met voorgaande en volgende woorden en redenen , en uit het oogmerk van den Schryver , de kragt en nadruk der Woorden en Spreekmanieren , die op zig zelve verschillende beteekenissen hebben , met zekerheid door eene Omfchryvende Vertalinge bepalen. Ook vermag men op geene andere wyze , als door een redenkundig onderzoek naar zoo een verband en oogmerk , van de deugdzaamheid of ondeugendheid der reeds gemaakte Omfchryvende Vertalingen eene zekere wetenschap bekomen. Dog dit alles is het Werk der Uitlegkunde ; (§. 180.) om welke reden het blykbaar is , dat men van de Omfchryvende Vertalingen geene zekere Wetenschap , als alleen door de Uitlegkunde kan bekomen. Q. E. D.

§. 182.

Dus, zullen wy gevoegelyk handelen, zyn wy verplicht het onderzoek naar den aard der ware Omschryvende Vertalingen uit te stellen, tot dat wy alvorens de Uitlegkunde als eene Wetenschap (§. 180.) zullen hebben behandeld; waar van wy, zoo God wil, en deze onze Proef van Taalkunde eenige goedkeuringe van Oordeelkundige en Vernuftige Lezers zal hebben weggedragen, eene diergelyke Proef eerstdaags zullen geven: en dan onze Verhandeling over de Omschryvende Vertalingen vervolgen.

§ 183.

De Verscheidentheid van Uitlegginge der H. Schriften, moet men voorn: wyten aan eene onzekere Taalkunde, die daar toe gebruikt word.

'T B E W Y S.

De H. Schriften hebben maar eenen eenigen bepaalden zin, om welke te vinden, de Taalkunde als eene Wetenschap moet

PROEVE VAN TAALKUNDE. 181

moet behandeld worden. (§. 7.) Bygevolg, als men de Taalkunde als eene Wetenschap behandelt, dat is, als men dezelve op onloochenbare gronden door eene gedurige en aan een geschakelde Redenkundige Afleidinge vestigt, (§. 3.) komt men tot de eenigen waren zin der H. Schriften. En daarom moet men de verscheidenheid van Uitlegginge der H. Schriften, zynde eene bepalinge van derzelve zin, en vervulling, voornamentlyk aan de onzekerheid van de Taalkunde, die daar toe gebruikt word, wyten. Voornamentlyk, zeggén wy, om dat in het vervolg zal worden aangewezen, dat de onzekerheid der Oudheid-Redenryken Redeneerkunde, daar toe gebruikelijk, ook in verscheidene gevallen, de oorzaak van deze verscheidenheid van Uitleggingen der H. Schriften erkent moet worden te zyn. Q. E. D.

§. 184.

Het spreekt dan van zelfs, dat nimmermeer eene volkomene overeenkomste in de Uitlegginge der H. Schriften, by alle Uitleggers kan geboren worden, voor dat de volkomene zekerheid der Taalkun-

182 PROEVE VAN TAALKUNDE.

de daar toe eenpariglyk van alle gebruikt zal worden.

§. 185.

En hoe meer Uitleggers der H. Schriften zig op de zekerheid der Taalkunde toe leggen, en dezelve tot dien einde gebruiken; hoe meer de verscheidenheid van Uitlegginge der H. Schriften zal verdwynen, en hoe nader de Veelvuldige Uitleggingen met de waarheid, en dus ook met elkanderen zullen overeen stemmen.

§. 186.

En zoo kan ook de verscheidenheid der Uitleggingen der H. Schriften in de gemoederen van verstandige geene kleinagtinge voor de H. Schriften, maar wel voor derzelve Uitleggingen voortbrengen, voor zoo ver dezelve de zekerheid der Taalkunde niet tot haren grondslag hebben; maar alleenlyk op eene bedenkeleke Taalkunde, en op gisfingen der Taalkundige (*Philologi*) gebouwt zyn.

§. 187.

§. 187.

De twee voorname redenen, om welke de Uitleggingen der H. Schriften, en voornamentlyk der Prophetien, in veragtinge gekomen zyn, moet men stellen de volgende te wezen. Vooreerst, de wonderige en willekeurige manier van Uitlegginge, die de al te schrandere navolgers van den wydberoemden Heer Coccejus, die bondiger geredeneerd heeft, als de meeste zyner Leerlingen, zoo verre vervoerd heeft, dat zy, in plaats van hunne Uitleggingen onwedersprekelyk met redenen te staven en te regtveerdigen: daar en tegen dezelve niet zelden door verhevene Hersen-Schilderyen en yltuitende Verklaringen, belaggelyk gemaakt hebben; inzonderheid by zulke, die zoo ligtgeloovig niet zyn, dat zy iets voor waarheid aannemen zouden, ten zy het hun volledig bewezen worde. De tweede reden is, buiten allen twyffel, de groote nalatigheid omtrent de Taalkunde en den Letterlyken Zin, welke men maar al te veel in de meeste Uitleggingen van de Schrift ontmoet, terwyl de Taalkunde in ons Nederland vooral, en met

M 4

regt,

184 PROEVE VAN TAALKUNDE.

regt, op den hoogsten prys gesteld is. En hierom zullen de Uitleggingen van HUGO DE GROOT, CAMPEGIUS VITRINGA, en nu onlangs van den Heer JOANNES ERNESTUS JUNGIIUS in zyne *Verborghentheid der Laaste Tyden*, die *aanstaande zyn*, om dat van die Heeren de nauwkeurigheid en zekerheid der Taalkunde is in agt genomen, en zoortgelyke Verklaringen van den Bybel, nimmermeer by Oordeelkundige Christenen in eene algemeene veragtinge geraken.

§. 188.

Om volkomentlyk overtuigd te zyn, dat een Uitlegger der H. Schriften zeker en redenkundig gehandeld heeft, zoo verre zig de Lessen der Taalkunde op zynen arbeid laten toepassen.

DE OPLOSSINGE.

Eerst en vooral moet men onderscheiden, of'er eenige, en welke gedeeltens zyner Uitleggingen tot de Taalkunde behooren? Vervolgens moet men die Taalkundige gedeeltens Schriften in zaken, die tot de *Woord- en Spreekmanierkunde*

kunde afzonderlyk hunne betrekkinge hebben. (§. 1, 2. 50, 51. 138, 139) Betreffende de *Woordkunde*, of 'er behoortlyk onderscheid zy gemaakt tusschen *Wortelwoorden*, (§. 129) en *Afstammelingen*; en by deze laatste, of dezelve wel naar haren aard in *Enkelvoudige* en *Zamengepaste* (§. 55.) zyn verdeeld, en agtervolgens deze verdeeling onderzocht? En wat het *Spreekmanierkundige* aanbetreft, daar omtrent moet gelet worden op den verscheidene aard der *Betrekkingsteekenen*; zoo als dezelve in *Volkomene* en *Verminkte Betrekkingswoordekens* (§. 16.) en in *eigentlyk zoogenaamde Betrekkingsteekenen* worden afgezonderd.

Aldus ieder Taalkundig deel dezer Uitleggingen onder zyn soort gebragt hebbende, moet men voortgaan, om te beoordeelen, of de Uitlegger zig in alle die deelen wel gekweten, en de afzonderlyke Regels der Taalkunde, ieder op hare plaats, in agt genomen hebbe?

1. Of hy de *Eigentlyke beteekenis* der *Wortelwoorden* op zulken wyze heeft uitgevonden, als wy (§. 67-73.) hebben opgegeven? ten minsten, of zyne bepalinge van de *Eigentlyke beteekenis* der *Wortelwoorden*, schoon de

uitvindinge daar van zoo uitvoerig niet beschreven zy , die proeve van oplossinge kan uitstaan ; op dat men met eenige waarschynelykheid vermoeden mag , dat hy op die wyze zy te werk gegaan , hoewel hy deze zyne Oplossingen niet heeft goedgevonden korthedshalven aan den Lezer mede te deelen. In het eerste geval , heeft men zekerheid , dat hy Redenkundiglyk hebbe gehandeld : en in het tweede , dat ten minsten de waarheid , schoon slegts by gissinge , tot zoo verre in zyne Uitlegginge getroffen zy.

2. Den zelfden voet moet men houden , als men de wyze , op welke een Uitlegger de ware beteekenisse der *Afstammelingen* (§. 54) bepaald heeft , zal willen toetzen. Wy hebben aangemerkt , (§. 172.) dat de Hebreuwsche , Chaldeuwsche en Grieksche Volkstalen , waar in de H. Schriften zyn beschreven geworden , thans *Doodde Volkstalen* (§. 126.) zyn : zoo dat men door den ommegang van de ware beteekenisse der *Afstammelingen* , gelyk anders in *Levendige Volkstalen* geschieden kan , (§. 74-77.) geene zekere

PROEVE VAN TAALKUNDE. 187.

kere wetenschap kan bekomen. (§. 128, 129.) By gevolg toonden wy, hoe men daar toe kon geraken (§. 130.) door die zelve middelen, welke wy zeiden, dat men by der hand moest vatten, om tot eene zekere wetenschap van de ware beteekenisse der *Afstammelingen*, in eene *Levendige Volkstaal* buiten het *Verkeer* te geraken. (§. 84-125.) Zoo ten opzigte van *Gezellige Woorden*, door een *Redenkundig* gebruik van *Omschryvende* (§. 86—94.) en *Vertalende Woordenboeken*: (§. 86. 96-114) als ten opzigte van *Eenzame Woorden*. (§. 116-124.)

3. Rakende de *Zamengestelde* moet men op dezelve manier te werk gaan. (§. 131, 132.)
4. En dat zelfde (n. 1) moet men ook doen, om het *Spreekmanierkundige* van eenen *Uitlegginge* der *H. Schriften* te ondertasten. (§. 145-167.)
Q. E. F.

§. 189.

In diergelyke *Wydloopige Oplossingen*, kooft de *Methodus Analytica*, by de

188 PROEVE VAN TAALKUNDE.

de meeste Uitleggers gebruikelyk , zeer wel te stude, om de verwarring te vermyden. Ziet hier eene Afteekeninge van dit ons Voorstel , (§. 188.) dat van een wyd uitgestrekt en algemeen gebruik is , in het beproeven van de Uitleggingen der H. Schriften en van de Verklaringen der Oude Arabische, Grieksche en Latynsche Schryvers , op eene *Analytische* wyze opgelost. Trouwens het Taalkundige in gemelde Uitleggingen en Verklaringen vervat , kan op tweederhande wyze getoetst worden.

I. Vooreerst door een nauwkeurig onderzoek , of de Uitlegger , in het bepalen van de ware beteekenisse der Woorden en Spreekmanieren, op eene Redenkundige wyze hebbe te werk gegaan. En wel

A. Eerst in het Woordkundige ,

α. Rakende de Wortelwoorden , en derzelver

β. Eigentlyke , en

γ. Oneigentlyke Beteekenisse.

δ. Rakende de Afstammelingen ; te weten

ε. De Enkelvoudige

ς. Gezellige ,

* Door

PROEVE VAN 'TAALKUNDE. 189

* Door middel van Om-
schryvende, en

** Vertalende Woorden-
boeken, of

*** Vertalingen:

§§. Rakende de Eenzame.

1. De Zamengestelde.

B. Ten tweeden in het Spreekmanier-
kundige,

a. Rakende de Betrekkingswoorde-
kens

α. Volkomene en Afgezonderde,

β. Verminkte en Verknogtene:

β. Rakende de Betrekkingsteeke-
nen.

§. 190.

II. Maar, indien de Uitleggers op zoo eene Redenkundige wyze niet hebben te werk gegaan; ten minsten deze hunne Redenkundige manier van behandeling niet noodig hebben geagt aan hunne Lezers of Hoorders mede te deelen: is men verplicht, dit gebrek door eigen onderzoek te vervullen, op dezelfde wyze, als de Uitleggers hadden behooren te doen: en daarna de Uitvindinge van ons Redenkundig Onderzoek met de Taalkundige Stel.

Stellingen vergelyken , welke die Uitleggers tot gronden van hunne verder daarop gebouwde Uitleggingen , zonder uitdrukkelijk bewys hebben aangenomen. Zoo zy dan overeenkomen , word men verzekerd , dat zy , ten minsten al giffende , het Taalkundige wel begrepen hebben. Zoo niet , hunne grondvesten zyn wankelbaar , en dus zyn hunne vordere Uitleggingen Kasteelen in de lugt gebouwt , welke men , als zoo vele onwaarheden , in de Verklaringen der H. Schrift , tegen dérzelfer onfeilbaarheid strydig , en derhalven in de Godgeleerdheid ten hoogsten ergerlyk ; welke ook de Vrygeesten stoffe tot Godslasteringe en den Twyffelaars tot ongeloof geven , met veragtinge en verfmadinge moet verwerpen: *dit eerst wetende , dat geene Propheetie der Schrift is van eigene en willekeurige Uitlegginge.* II Petr. I: 20.

§. 191.

Vry beter is het evenwel de volgorde van 's. Uitleggers Taalkundige Aanmerkingen in agt te nemen , dan dat men juist , in allen opzigte en by alle gelegendheid , die *Analytische* Schikkinge , wel-

PROEVE VAN TAALKUNDE. 191

welke wy zoo even (§. 189.) hebben opgegeven, stiptelyk zou behoeven te volgen.

§. 192.

By voorbeeld, de Taalkundige Aantmerkingen van den Heer JUNGIUS over het Woord שָׁלַל en de Spreekmanier שְׁלֵלָה, zyn de voornaamste waarop zyne Verklaringe over Zach. XIV: 1. geboawt zyn. Zulke voorname gronden moct men vooral en vooreerst beproeven, om dat aan de egtheid derzelve het meeste gelegen ligt. En dit is de reden, waarom wy verkoren hebben, de kragt van onze Taalkunde, in dat Woord en die Spreekwyze, tot goedkeuringe of verwerpinge van de daarop gevestigde Uitleggingen, ten toon te stellen.

§. 193.

Om met zekerheid te weten, of de Heer J. E. JUNGIUS de waaragtige beteekenisse van שָׁלַל in שְׁלֵלָה wel bepaald hebbe, door zyne Omschryvende Vertalinge van
aller-

allerlei buit , die in den Oorlog gemaakt word. *Verborg.* pag. 159. seq.

DE OPLOSSINGE.

Wanneer men vergelykt , het geen wy in het algemeen van de wyze gezegd hebben , op welke men de manier van bepalinge der waaragtige beteekenissen van Woorden toetzen moet , (§. 188.) met den arbeid van den Heer JUNGIUS : (pag. 159. *) zal men gemakkelyk gewaar worden , dat zyn Wel Eerw. de strengheid van den Betoogtrant der Wiskunstenaaren hier luttel in agt genomen heeft. Immers slegts ruiteryk en rondborstig te zeggen , *לחץ* is een *Krygswoord* &c. en op zeggen zyne Uitleggingen te bouwen , zonder de waarheid van het zelve uit onwrikbare gronden te betogen , is geene manier van doen , die met de strengheid der *Mathematische* Betoogkunde eenige gelykheid heeft: ten ware men diergelyk zeggen voor eenen Algemeenen Grondregel (*Axioma*) wilde houden. Ondertuschen kan men hier te pas brengen , dat boven (§. 190.) van de reden , welke een Uitlegger , voor het verzuimen van de-

dezen Betoogtrant in het Taalkundige, kan hebben, is aangemerkt geworden.

Onze pligt is derhalven, dit verzuim door onze Oploffinge te vervullen, *om met zekerheid te weten* &c. Om dat nu de Hebreuwsche Taal, in welke dit Woord **שָׁלַל** voorkomt, eene *Doode Volkstale* is, hebben wy aangetoond, (§. 130. seq.) dat men daar toe niet anders, en niet gemakkelyker geraken kan, (§. 167.) als door een redenkundig gebruik van *Woordenboeken* en *Vertalingen*. (§. 86-124.) Uit eenen Algemeenen Grondregel (*Axioma*) der Hebreuwsche Taal, weten wy, dat **שָׁלַל** met twee *Kametz*, geen Wortelwoord, en bygevolg een *Afstammeling* is. Zoo dra wy het *Vertalend Woordenboek* van den Heer Coccejus opslaan, vinden wy het zelve Woord eenen *Gezelligen Afstammeling* te wezen. (§. 116.) Immers wy ontmoeten onder het Wortelwoord **שָׁלַל**, dat volgens een *Axioma* in in de Hebreuwsche Stipkunde (*Scientia Punctuationis*) alleenlyk de *Wortel* kan wezen, twee *Afstammelingen* **שָׁלַל** en **שָׁלַל**. Maar zoo ziet men, dat dit Woord, ofschoon *Gezellig*, nogtans *weinig gezelschap*

ſchap heeft; waarom het dienſtig zal zyn, het zelve op de wyze der *Eenzame* te behandelen. (§. 117.) Evenwel moeten wy eerst zien, of de *Enkelvoudige Vertalinge* van dit Woord, in het *Vertalend Woordenboek* van den Heer COCCJUS wel zy getroffen, gelyk dit Voorſtel zig ten opzichte der *Gezellige Woorden* laat oploffen. (§. 100-104.)

De Eigentlyke Beteekeniffe van שָׁלַל, שָׁלַל en שָׁלַל, zynde van eenen *Wortelklank*, worden zeer wel door Latynſche Woorden, inſgelyks van eenen *Wortelklank*, *Spoliare*, *Spoliatio* en *Spolium* vertaalt; 't welk in onze Taal, om dat deze woorden Krygsworden zyn, gelyk een ieder weet, die de Latynſche Spraak meester is, niet enkel door *rooven*, *roovinge* en *roof*, zoo als COCCJUS doet, maar door *plunderen*, *plunderinge* en het *geplunderde*, of *plonderen*, *plonderinge* en het *geplonderde*, inſgelyks Krygsworden, moeten verduiſcht worden: gelyk de Heer JUNGIUS dit ook met een woord te kennen geeft. Zoo, zegt hy, *is dit woord in zyne natuur van alle andere onderscheiden, even gelyk by de Latynen Spolia en exuviae van de woorden praeda en rapina onders-*

derscheiden zyn: (l. cit.) maar zyn Eerw. weet zoo wel als ik, dat *spolia* en *exuvia* roof beteekenen, welke iemand opentlyk met geweld in den vorm van plunderinge ontroofd word, welke beteekenissen zyn Eerw. egter alleenlyk vasthegt aan **נדה** en **נב**, iets diergelyks beteekenende, gelyk die woorden zamengevoegt worden **לְשׂוֹלֵי שָׂרָל יָלְבוּ בֵי** (*Jes. X: 6.* vergeleken met *Ezech. XXIX: 19.*) Egter is het zeker, dat *spolia* by de Latynen in den allernauwkeurigsten zin den buit betee- kend, die in eenen veldslag of schermut- zeling op het open veld gemaakt word, en de gesneuvelden gewonden of gevan- genen vyanden word afgenomen; in welken zin *spolia opima* en *exuvia* gebe- zigt worden. Dus kan deze plonderinge van de plunderinge van ingenomene ste- den worden onderscheiden, waar toe ZACHARIAS in het vervolg het woord **שׂוֹלֵל** zal gebruiken. (ib. pag. 416. *) Zoo moet men derhalven deze Omschryvende Vertalinge onderscheidshalven aanmer- ken, als de eigentlyke beteekenisse van **שָׂרָל**, **שׂוֹלֵל** en **שָׂרָל**, de verslagene of gevangene vyanden uitschudden, de uit- schuddinge, en het uitgeschudde of de buit;

196 PROEVE VAN TAALKUNDE.

buit; schoon dit laatste woord ook in onze Taal gebruikt word van het uitplonderen eener verlatene Legerplaats, en het bemagtigen van de bagagie of nasleep der vlugtende vyanden. Wy bespeuren dan hier het gebrek in onze Nederduitsche en in, de Hoogduitsche Vertalinge van den Heer Coccejus, en op wat wyze men dezelve naar evenredigheid van het Latyn verbeteren moet. (§. 110, 111.) Maar, in gevolg van ons bestek, is ons werk hier, te onderzoeken, of de Nederduitsche Omschryvende Vertalinge, welke wy tot regt verstand van de Latynsche Enkelvoudige Vertalinge hebben opgegeven, waarlyk de waaragtige beteekenisse der Hebreuwsche woorden uitdrukke; gelyk uit het hoofd van dit (*Problema*) Voorstel is af te nemen. En daarom stappen wy over tot het tweede deel van onze Oploffinge, by het onderzoek van *Gezellige Woorden* gebruikelijk. (§. 100.) Want *Omschryvende Vertalingen* moeten byna op dezelfde manier getoetst worden, als *Enkelvoudige*, (§. 112) zoo men zig over derzelve ware beteekenisse inlaat.

Alzoo de Eigentlyke Beteekenisse van שָׁלַל, door onze Omschryvende Vertalinge

linge opgegeven, met de Eigentlyke Beteekenisse van het Wortelwoord שָׁלַל, en van zynen Medeaftammeling שׁוּלַל overeenkoomt, blyft de Vraag nog, of de Oneigentlyke Beteekeniffen derzelve in een zeker derde met die *Eigentlyke* overeenstemmen. Zoo wy onzen Woordenboek-Schryver, JOANNES BUXTORF en andere gelooven, zy geven op het gezag van ABEN EZRA aan שׁוּלַל de Beteekenisse van *zot* en *uitzinnig*. (*Mich. I: 8. Job XII: 17, 19.*) Dog, alles wel overwogen zynde, de kracht en nadruk van beide die plaatzen zou zeer verval- len, indien men van de *Eigentlyke* Beteekenisse afgang: en daarom vinden wy geene de minste reden, om onder dezen Wortel in de Hebreuwsche Taal van het Oude Testament eenen *Oneigentlyken* Zin te zoeken. Nopens de laatste plaats kan men den Heer SCHULTENS raadplegen: en de zamenhang van MICHA's uitdrukkingen is verstaanbaar genoeg, om deze onze Stelling, rakende de eerste, te betogen. Zoo dat dan, wat de natuur der Gezellige Woorden aanbetreft, niets te vinden is, dat onze opgegevene Neder- duitfche Omschryvende Vertalinge, en

N 3 de

198 PROEVE VAN TAALKUNDE.

de Latynsche *Enkelvoudige* van den Heer Coccejus, ten opzichte van den *Eigentlyken Zin*, zou kunnen om verftooten.

Laten wy nu, om van de ware Beteekenisse dezer *Gezellige Woorden*, die nogtans *weinig gezelschap* hebben, en dus byna op dezelfde manier, als *Eenzame*, moeten behandeld worden, (§. 116.) zekerheid te bekomen, op dezelfde wyze voortgaan. De Heer BUXTORF teld in zyne *Hebreuwsche Concordantie* 19 plaatzen op, daar het Werkwoord שָׁלַל, 't geen in de derde perzoon des Voorledenen Tyds in *Kal* de Wortel der twee Afstamelingen is, wórd gelezen: 3 Texten, daar שָׁלַל, en 71, daar שָׁלַל gevonden word. Wy zullen onverschillig eene plaats, daar het Werkwoord שָׁלַל, eene daar שָׁלַל, en twee of drie daar שָׁלַל geschreven is, in hunnen zamenhang beschouwen en waarnemen, of de opgegevene Beteekenisse van dezen Wortelklank overal ployen kan.

Wat het Werkwoord belangt, zoo lees ik (*Ruth. II: 16.*) וַיֹּצֵאם שְׁלֵתָּ שְׁלֵו וַיֹּצֵאם בְּתֵּינָתָם לָהּ, dat van onze Taalsman-

mannen dus vertolkt is : *Ja laat ook al-
lenkskens van de handvullen voor haar waf-
vallen.* Dog naar onze Vertalinge zou het
wezen , en *plundert van tyd tot tyd voor
haar van de handvullen* ; dat is te zeggen ,
plukt gy lieden , terwyl gy het gefneden
koorn tot buffen of garven bind , halmen
daar van af , en laat ze vallen voor Ruth.
Men kan den Oogft , of het Koornfny-
den op het veld , als eenen overwinnen-
den Veldslag aanmerken : alzo de hal-
men daar met den fikkel verflagen wor-
den , zoo dat het inzamelen van den
Oogft gevoegelyk afgefhilderd word ,
door een woord , dat het plonderen en
uitschudden der verflagene vyanden be-
teekend ; vooral wanneer men het dors-
fchen en wannen , het verbranden van 't
kaf en verdere gevolgen van den Oogft
daar by begrypt. Boaz beveelt hier by
gevolg zynen arbeideren , dat zy , ter-
wyl zy de afgefnedene en ter nedergevel-
de Koorenairen plunderen en voor hem
inzamelen zouden , ook zoo voor zynen
geliefde Ruth met opzet de buffels of
handvullen zouden plunderen , en airen
van dezelve gaandeweegs vallen laten.
Hier vleit onze opgegeve Beteekeniffe
wonder wel ; voornamentlyk als men dert

aard der Oosterfche Redenrykkunde, gelyk noodig is, alhier wil te paffe brengen.

שׁוּלל word nergens anders, als in de opgegevene plaatzen van *Job* en *Micha* gebezigd. Dog hier van vertrouwen wy, reeds genoeg gezegd te hebben.

Na den Veldslag tusschen *Sifera* en *Barak*, zong *Debora* van *Sifera's* moeder, die buiten twyffel haren zoon, als overwinnaar, 't huis verwagte: *Zouden zy dan den buit שׁוּלל niet vinden en deelen?* (*Rigt. V: 30.*) Buiten kyf is, dat dit woord daar ter plaatze in de van ons opgegevene Beteekenisse worden opgevat. Zoo ook, (*Jesaja IX: 2.*) gelyk men verheugd is, wanneer men שׁוּלל den buit uitdeeld; alwaar tot stavinge onzer Uitlegginge van (*Ruth. II: 16.*) moet aangemerkt worden, dat de *Oogstinzamelinge* en het *uitdeelen van den oorlogsbuit* hier als gelyke zaken in zeker opzigte, worden te zamengevoegd. Als *Josua* by de wateren van *Merom* de *Koningen* met al hun *Krygsvolk* overrompeld en verslagen had, en de steden der verscheidene bondgenooten stormenderhand had ingenomen,

men, word 'er agter bygevoegd: *En al den roof, וְכָל שָׁלַלְךָ֑ dezer steden en 't vee roofden de Kinderen Israëls voor zig.* (Jof. XI: 14.) Dat deze Steden altemaal zig wanhopig verweerden, en Jofua dezelve alle, uitgenomen Gibeon, vegtenderhand bemagtigde, lezen wy duidelyk (vs. 19.) Zoo dat wederom te dezer plaatze het *plunderen en uitschudden der vermoorde vyanden in een gevegt* bedoeld is. By slot van rekeninge zyn wy derhalven verze-kerd, dat onze *Omschryvende Vertalinge* de waare Beteekenisse van den Aftam-meling שָׁלַל in שָׁלַלְךָ֑ te kennen geeft.

Nu is de *Omschryvende Vertalinge* van den Heer JUNGUS *allerlei buit, die in den oorlog gemaakt word*, wel in iets met de onze overeenkoomstig: alzo het geplun-derde van verslagene vyanden, ook buit is, die in den oorlog word gemaakt. Maar onze *Vertalinge* is nauwkeuriger, om dat 'er ook door strooperyen en het kwellen van den schamelen landman enz. meer dan al te veel buit, zonder voorafgaand gevegt in den Oorlog word verrooverd; daar nogtans diergelyken buit met het woord שָׁלַל geenzints word

te kennen gegeven. En in zoo verre heeft de Heer JUNGIUS de waaragtige Beteekenisse van dezen Afstammeling niet al te wel bepaald, schoon evenwel zyne Vertalinge eenigzints door den beugel kan. Q. E. F & D.

§. 194.

Wy zouden hier ten overvloede de *Sustertalen*, en de woorden van denzelven Wortelklank, daar in gebruikelyk, kunnen te berde brengen; gelyk men anderzints ook by het onderzoek naar de Waaragtige Beteekenisse der *Eenzame Woorden* doen kan. (§. 119.) Dan alzoo wy buiten dit hulpmiddel in onze Oplossinge zyn te regte geraakt, zullen wy het voor tegenwoordig daar by ook laten beruften.

§. 195.

Wy worden dus gewaar, dat dit Woord שלל altoos in den eigentlyken zin gebruikt word, en bygevolg in deze plaats van Zacharias, welke de Heer JUNGIUS verklaart.

§. 196.

§. 196.

En derhalven overal, waar dit Woord gebruikt word, vooronderstelt het zelve een beslissend gevegt, waar van een natuurlyk en gewoon gevolg is de plundering van den buit. Dus ook (*Zach. XIV: 1.*)

§. 197.

Als men dan weet, wie geplunderd heeft, en dezen roof שָׁלַל is magtig geworden, weeten men ook aanstonds, wie de overwinninge behaald heeft. (Zoo ook in (*Zach. XIV: 1.*)

§. 198.

En zoo dra men onderrigt is, aan wien het geplunderde goed, door שָׁלַל te kennen gegeven, voor de plunderinge in eigendom heeft toegekomen, kan men ontegenzeggelyk besluiten, wie verflagen zyn, en de nederlaag verkregen hebben. Niet anders is het gesteld (*Zach. XIV: 1.*)

§. 199.

§. 199.

Deze gevolgtrekkingen , onmiddelyk vloeïende uit onze gegevene Oploffinge , om de regte kragt van het woord ללף te vinden , geven ons een overvloedig bewys , dat de Taalkunde ongemeen veel invloed heeft , niet alleen op de Wetenschap , om Woordenboeken en Vertalinge wel te maken , maar ook zelf op den ganschen schakel der Voorstellingen in een Geschrift voorkomende : zoo dat de Uitlegkunde , als eene Wetenschap behandeld , noodwendig de Taalkunde moet vooronderstellen , en zonder behulp van haar niets zou kunnen uitvoeren. En de waarheid van deze Stelling zal nog nader blyken uit het voorbeeld , 't geen wy nu nog geven zullen , van de manier , op welke de Spreekmanierkunde de Uitlegginge eener Spreekmanier , door anderen opgegeven , onwedersprekelyk beoordeeld.

§. 200.

Om met zekerheid te weten , of de Heer
J E.

J. E. JUNGIUS *de ware Beteekenisse der Spreekmanier שללך* uwen roof wel begrepen hebbe, als hy verkiest te stellen, dat hier door, de roof, welke haar ontroofd zou worden, die hier aangesproken word: en geenzints die, welke zy zelf zou rooven, word te kennen gegeven. (Verborg. pag. 160 en 161.)

DE OPLOSSINGE.

Indien men met nauwkeurigheid let op de handelwyze van den Heer JUNGIUS in dezen gehouden, word men van zelf gewaar, volgens zyne eigene Bekenentisse, dat de *Betogtrant der Wiskunstle-naren* daar niet volkomen beslissende geweest is. Immers zyn Eerw. geeft voor, dat voor beide Beteekenissen, *roof, welke haar ontroofd zou worden* en *roof, welke zy zelf zou rooven*, evenveel redenen schynen te zyn; en dat hy alleenlyk den eersten zin verkiest, om dat Israël en de Joden, welke hy oordeelt, dat hier aangesproken worden, te dezer plaatze inkomen als die gene, welke by dezen stryd door de valleje der bergen naar Azal vlugten zouden, en geenzints als overwin-

winnaars, die den buit uitdeelen moesten. Men moet dan deze Verklaringe alleenlyk als eene (*Hypothesis*) Vooronderstellinge aanzien, van den Heer JUNGIUS verzonnen, om den vlugt door de valleeye der bergen, waar van (vs. 5.) gesproken word, in het vervolg te kunnen verklaren. Dan van deze manier van doen in het verklaren der H. Schriften, die maar al te veel in zwang gaat, zal het eerst de plaatze zyn te spreken, als wy van het gebruik der *Uitlegkunde* zullen moeten handelen. Onze Geleerde Schryver heeft by gevolg hier verzuimd de Taalkundige gronden aan te wyzen, op welke de vaste bepalinge van de Beteekenisse der Spreekwyze שִׁלְיָהוּ moet gebouwd worden. Ondertusschen moet men hier zig herinneren, 't geen wy van de uitlatinge der Taalkundige Redeneringen (§. 190.) gewaarschuwd hebben.

De Hebreuwsche (*Grammatici*) Letterkundige zyn het daarin alle eens, dat het Woorddeel הָ (§. 118.) met eene (״) *Tzere*, aan een ander woord agteraan gelascht zynde, te kennen geeft, dat het Woord, aan welk hetzelfde worde aangelascht, in eigendom bezeten word van iets

iets anders, dat in de Hebreuwsche Taal door een Zelfstandig Naamwoord (*Substantivum*) van het Vrouwelyk Geslacht word te kennen gegeven. En deze algemeene toestemminge der Letterkundige zal buiten allen twyffel voor een onwrikbaar bewys kunnen doorgaan; alzoo het niet te denken is, dat zy alle hêt juist in deze eene byzondere dwalinge zouden eens wezen. Deze Stellinge derhalven zal voor een (*Axioma*) Grondregel, van ieder een aangenomen, regtveerdiglyk kunnen doorgaan; gelyk het met verscheidene Hoofdwaarheden in alle Wetenschappen pleegt te gebeuren, die, schoon zy als waar worden aangenomen, nogtans nimmer bewezen zyn. (§. 118, 123.) En daarom zullen wy ten overvloede door eenige Proefnemingen van de waarheid dezer Stellinge, welke wy zonder bewys naar den Betoogtrant der Wiskunstenaren niet mogen gelooven, trachten overtuigd te worden; gelyk zulks in de Natuurkunde gebruikelyk is. Om welke Letterkundige Proefnemingen wel in te rigten, niet anders noodig is, als den Hebreuwschen Bybel, zoo als hy openvalt, in het zien, en in het vervolg te lezen, tot dat men het Woorddeel **⌈**

op

op het einde van een Zelfstandig Naamwoord aantreft : welke kunstgreep men vervolgens drie of viermalen , of zoo dikwyls men meer beliest , kan herhalen , den Bybel eerst toeslaande , en dan wederom opendoende. Zoo men op die drie of vier , of meer plaatzen , welke men , om zoo te spreken , bygeval in handen krygt , zonder moeite of gewrongenheid ontwaar word , dat het Woorddeel ך zoo eene Beteekenisse kan en moet hebben , als van de Letterkundigen is opgegeven ; wie zou dan langer twyffelen , of dat Woorddeel heeft waarlyk de bepaalde beduidenisse ? En dit Woorddeel ך behoort tot de *Verminkte* en *Verknogtene Betrekkingswoordekens* : (§. 154-156.) waarom hier ook moet in agt genomen worden , 't geen wy reeds boven (§. 162.) wegens het bepalen van den zin derzelve gezegd hebben.

Onze Bybel van ATHIAS viel eerst open Fol. כט by Num. XIX. en van daar lezen wy vervolgens twee drie Hoofdstukken , zonder het Woorddeel ך aan te treffen , en zonder te zien , dat het 'er ook kon te pas komen. Daar uit leerden wy wyders , dat men eenige behendigheid

heid, zelf in het aanleggen en beginnen van diergelyke Proefnemingen, moet waarnemen. In gevolge van deze gedagten, bragt ik my te binnen, waar ergens in het Oude Testament iemand of iets word aangesproken, daar dit Betrekkingswoorden van het Vrouwelyk Geslagt, onderfeld zynde, dat het zoo was, kon te pas komen. Aanstonds vestigde ik myne gedagten op de bedreigende Godspraken, tegen eenige steden door JESAIAS uitgeboezemd. Eerst dagt ik om Tyrus, die door Alexander den Grooten verwoest zou worden: en daar trof ik (C. XXIII: 10.) aanstonds eene aanspraak aan gerigt tot de Dogter van Tharsis: *Gaat dwars door uw land henen, אֲרִיץ, gelyk eene riviere, die altoos voortloopt.* Om dat nu אֲרִיץ zekerlyk slaat op de voorgaande Spreekmanier בַּת תְּרִשִׁיט of liever op het Woord בַּת afzonderlyk, spreekt het van zelfs, dat dit Verminkte en Verknogtene Betrekkingswoorden niet anders aanduid, als dat het Land אֲרִיץ in eigendom toekwam aan de Dogter van Tharsis, die door בַּת, van nature een Vrouwelyk Zelfstandig Naamwoord, word uitgedrukt. En dit komt overeen met het op-

O

ge-

210 PROEVE VAN TAALKUNDE.

gegeven gevoelen der Letterkundigen, A. SCHULTENS *Instit. Hebr.* §. 94. pag. 228, 29. en JAC. ALTING, *Fund. Punctat.* §. 95. pag. 197. seqq.

Dit onderzoek gedaan hebbende, ging ik over tot de *Stad Ariel* (*Jesai. XXIX*), en daar ontmoette ik (vs. 4.) אִנְיָהָךְ *uwe sprake* en קוֹלְךָ *uwe stemme*: 't welk staande op קָרְיָהּ of in den *Status Constructus* קָרְיָהּ, (vs. 1.) wederom de bovengewaagde beteekenis van het *Woorddeel*: ךְ bevestigt.

En in de *Last van de Stad Damascus* (*Jes. XVII. 10.*) lees ik אֱלֹהֵי יִשְׁעָךְ en עוֹר כַּעֲנָן, *de God uwes heils* en de *Rotsteen-uwes Sterkte* met betrekkinge op אֶרֶץ *de Stad* (vs. 1.) in het *Vrouwelyk Geslacht*. Zoo ook (vs. 11.) בָּיִת וְסִיָּעַךְ en בְּסִקְרָה וְיָעַן, *Ten dage uwer plantinge* en *in den morgenstond uwer zayinge*. Dog hier beteekent dit *Betrekkingswoordeken* met eenen *Institution* zamengehegt, dat die *Stad de Werkende Oorzaak was*, of zoude zyn, van dat *planten en zayen*. Dan even daar door had *Damascus* op dit gezide

PROEVE VAN TAALKUNDE 211

zaide en geplante regt van eigendom.
(*Matth. XXV: 24.*)

Tegen Babel propheteert JEREMIAS al-
dus קָצָה אֲנִי בְצִעָרָה (*Cap. LI: 14.*)

*Uw einde komt, de mate uwer gierig-
held.* Uit vergelykinge van het 12 en 14
vers is het onloochenbaar, dat hier de
Stad zelf word aangesproken.

Op zoo eene manier spreekt ook EZE-
CHIEL van de Stad Tyrus (*Cap. XXVI:
11, 12. XXVII: 7, 10. seqq.*) Wanneer
nu iemand zou willen ontkennen, dat het
Betrekkingswoordeken **T** altoos te ken-
nen gaf, dat de zaak, die door dat Zelf-
standig Naamwoord, aan welk het zelve
is agter aangevoegd, word te kennen ge-
geven, door iets bezeten wierd in eigen-
dom, het geen te voren in dien zamen-
hang door een Zelfstandig Naamwoord
van het Vrouwelyk Geslagt was uitge-
drukt: die zou een voorbeeld moeten ge-
ven, dat eene uitzonderinge van den
Algemeenen Regel maakte: aangezien
wy stellen, dat er zoo een voorbeeld niet
kan gegeven worden, gelyk men altoos
gewoon is by het gebruik van *Inductiones*
in de (*Logica*) Redeneerkunde te doen.
En dieswegens moet **שְׁלֵלָה** den buit be-

teekenen, welke van iets of iemand, van Zacharias door een Vrouwelyk Naamwoord te kennen gegeven, in eigendom bezeten wierd, of bezeten stond te worden.

Eindelyk zou het ons werk zyn, naar dit Vrouwelyk Naamwoord te zoeken, om te weten, wiens *roof het is, die uitgedeeld zou worden*: dewyl, gelyk de Heer JUNGUIS met reden aanmerkt, (pag. 158.) daarin het regte verstand dezer Prophetie vervat is. Onze Overzetters bedoelen de benaminge der Stad *Jerusalem*, waar van in het XII en XIV. Hoofdstuk zoo menigwerf gesproken word: waarom zy'er tusschen twee haakens (*in Parenthesi*) inlaffchen (*o Jerusalem.*) En dit gevoelen is van de meeste Uitleggers aangenomen, zoo als de Geleerde Schryver zelf getuigt (pag. 150, 151.) Maar zyn Eerw. oordeelt, dat men, om zekere redenen op Jerusalem hier zyne gedagten niet vestigen mag, maar alleenlyk op het *שלישית* derde gedeelte van de inwoonders des lands; welk derde gedeelte in de Grondtaal Vrouwelyk is, en in het laatste vers van het vorige Hoofdstuk, het voornaamste voorwerp

PROEVE VAN TAALKUNDE. 213

werp van Zacharias Godsprake geweest was, die thans met het begin van dit XIV Hoofddeel vervolgd zou worden. (pag. 154-158.) Dus zou dan de zin wezen: *Ziet de dag kooft de Heere*, (o derde gedeelte van de inwoonders des Lands) *dat uw roof zal uitgedeeld worden in het midden van u.* (pag. 156.) Dit zy hoe 't mag, wy moeten onze bedenkingen daar over uitstellen, tot dat wy tot de Proefnemingen en het gebruik der Uitlegkunde (*Hermenentica*) zullen gekomen zyn. Te dezer plaatze is het genoeg, de eene of andere Verklaringe als eene (*Hypothesis*) Vooronderftellinge te omhelzen.

Edog het zy nu, dat hier de roof van Jerufalem, of van het derde gedeelte van de inwoonders des Lands, bedoeld word; het blyft evenwel zeker, dat volgens de Letterlyke Beteekeniffe en de Taalkundige Proefnemingen daaromtrent, de eene of andere, dezen *roof* konde aanmerken, of zou kunnen aanmerken als haar eigendom, aleeer dezelve zou *uitgedeeld worden in het midden van haar.* (*DANZIUS Interpr.* (§. 64. pag. 75.) Immers de Heere fpreekt haar aan, als die eenen roof bezit, welke ftond uitgedeeld te worden:

214 PROEVE VAN TAALKUNDE.

zoo dat dezelve ten minsten voor de uitdeeling, aan Jerufalem of aan het derde gedeelte van het Joodsche Land, en dat wel, als *roof* of *buit*, toebehoorde, gelijk dezelve den overwinnaren na eenen Veldslag of Stormenderhandsche inneming eener Stad of Vesting (§. 193.) naar Krygsgebruik noodzakelyk in handen valt. Op eene andere wyze zeker kan niemand den oorlogsbuit verkrygen, zoo dat dezelve zyn *roof* of *buit* kan geheeten worden. Want schoon hy het koopt, of op eene andere wyze zig in eigendom aanschaft, van de gene, die het zelve in den Kryg geroofd hebben, zoo kan het daarom geenzints *לל* zyn *buit* geheeten worden: aangezien dit Zelfftandig Naamwoord, uit *Kal* afgeleid, de daadelykheid van den *roof* zelf vooronderstelt in de gene, die denzelven bezitten. Indien dan de naauwkeurige kragt der woorden in het Opstel dezer Godspreek is in agt genomen: daar men geenzints in de Godgewyde Schriften aan twyffelen mag; zoo moet volgen, dat de *roof*, welke hier gezegd is uitgedeeled te zullen worden, na een overwinnend gevegt door de Stad Jerufalem,

PROEVE VAN TAALKUNDE. 215

lem, of het derde gedeelte van de inwoonders des Lands, zelf geroofd is geworden; en dat men dezelve noodwendig moet vooronderstellen, te voren met eenige vyanden in oorlog ingewikkeld te zyn geweest, of nog te zyn; en het een of ander voornaam krygsbedryf te hebben ondernomen en zegenpralende ter uitvoer gebragt, als *deze roof zou uitgedield worden in het midden van haar.*

Edog deze Taalkundige Verklaringe, die wy vertrouwen, zoo veel het onderwerp en het bestek onzer Taalkunde lyden wil, naar den Betoogttant der Wiskunstenaren te zyn ingerigt, verscheelt ongemeen veel van die, welke van den Heer JUNGIUS is opgegeven, *wanneer hy dezen roof verstaat van dien, welke het derde gedeelte van de inwoonders des Lands, het overblyfzel van Israëel ontroofd was. Q. E. F. & D.*

§. 201.

Onze Geleerde Schryver heeft geene andere redenen voor zyn gevoelen, ten minsten hy geeft'er geene andere op, als deze twee.

O 4

1. Dat,

216 PROEVE VAN TAALKUNDE.

1. Dat, zyns bedunkens, de Spreekma-
nier *icmands roof* meermalen voor-
koomt, als de zulke, *welke hem ont-
roofd word*, dan als zoo eene *welken by
zelf rooft*: waartoe hy bybrengt *Deut.*
XX: 14. en *Jof. VIII: 2.* (Verborg.
pag. 160.)
- 2 Dat het *derde Deel van de inwoonderen
des Lands* (*C. XIII: 8, 19.*) hier niet
inkoomt, als begrepen te zyn in *den
stryd tegen de Heidenen*, (*C. XIV: 3.*)
maar in tegendeel als by dezen *stryd
door de valleys der bergen naar Azal te
vlugten.* (*ibid. vs. 5.* Verborg. pag.
161.)

§. 202.

Overal waar het woord *לחט* buit of
roof met een Pronomen zamengevoegd
word, gelyk twee Zelfstandige Naam-
woorden in den *Status Constructus*, betee-
kent zulks *den roof*, *welken iemand zelf
na een besliffend gevegt geroofd heeft*: (*§.*
194, 196.) dus ook *Deut. XX: 14.* en
Jof. VIII: 2.

§. 203

§. 203.

En wat de eerste plaats betreft , een ieder dezelve lezende , zal gewaar worden , dat de buit , die in de ingenomene Stad of Steden zou gevonden worden , hier duidelyk word onderscheiden van de Wyven , de Kinderkens , en de Beesten , die buiten dat aldaar geroofd zouden worden ; en dat dezelve , voor het grootste gedeelte in eetware (*proviand*) bestond , welke , gelyk zy tot mondbehoefte en voorraad van de Stedelingen geroofd was , (§. 200.) nu tot spyze van Israël zou verstreken : en *gy zult eten den buit uwer vyanden , dien u de Heere uwe God gegeven heeft.* Het zy men stelle , dat hier bedoeld worde op het bedryf van de aloude bewoners der landen rondom Canaän gelegen , die , gelyk de Arabiers (*Gen. XVI: 12.*) de Sabeërs en Chaldeen , (*Job I: 15, 17.*) benevens het fokken van Vee , zig geduriglyk met den roof als vrybuiters ophielden ; en na eenige overwinninge op hunne naburen alle hunne spyze en have wegnamen : zoo als ook Sodom en Gomorra wedervaren is. (*Gen. XIV: 11.*) Het zy men op byzonderen

O 5

stroo-

218 PROEVE VAN TAALKUNDE.

strooperen en plonderingen denke, waar mede de ongemanierte naburen van Israëel, de Philistynen, Cananiten, Hehisten, Amoriten, Phereziten, Heviten en Jebusiten (*Rigt. III: 1. seqq.*) daarna, voornamentlyk onder de Rigtren, Israëel uitnemend kwellen zouden: en dewelke, op de hier voor beschrevene wyze door Saul en David moesten worden betaald gezet: gelyk dit dan ook, als eene oorzaak van den oorlog der Israëhten met deze Barbaren moest aangemerkt worden. Het zy, hoe't wil, de Heer JUNGIUS, gelyk hy 't niet bewezen heeft, zoo is hy ook zoo min als iemand in staat, om te bewyzen, dat (*Deut. XX: 14. en Deut. XV: 16.*) het Woord **הָלַץ** niet verstaan moet worden van den *roof* of *buit*, welke die Steden, die de Israëlitzen zouden innemen, *zelf geroofd hadden.* (§. 200.)

§. 204.

Met de andere plaats, daar van de inneming der Stad Aj gemeld word, (*Jos. VIII: 2.*) is het tender gelegen. De ontmenschte manier van stroopen en vry-

PROEVE VAN TAALKUNDE. 219

vrybuiten , die onder de Volkeren van Palestina in zwang ging , en waar door zy al het hunne rekenden , wat zy met overmagt van wapenen konden bekomen , is duidelyk af te nemen uit het bedryf van *Eglon* den Koning der Moabiten , (*Rigt. III: 13.*) van *Jabin* den Koning der Canaaniten en zynen Krygs-overften *Sifera* , (*Rigt. IV: 2, 3. V: 29.*) van de Midianiten , (*Rigt. VI: 3, 4*) van de Philistynen en Ammoniten , (*Rigt. X: 7. sqq.*) en van de laatste voornamentlyk onder de regeringe van *Josaphat*. (*11 Chron. XX: 23.*) En waarom zouden wy dan de burgers van *Ai* , en andere , welker buit elders gezegd word van Israël geroofd te zyn (*Jof. XI: 14 &c.*) niet gelooven van denzelven roofgierigen en oorlogszugtigen aard geweest te zyn ; zoo dat buiten 't Vee , hunne overige bezittinge meest geroofde goederen waren ; welke zy hunnen naburen met geweld hadden afgenomen , na dezelve de eene of andere nederlaag te hebben toegebracht. (*Algemeene Historie II Deel, I Stuk, pag. 120. en Bisschop CUMBERLAND, aldaar aangehaald.*)

§. 205.

Om evenwel niets te laten ontglippen, dat eenigzints, omtrent onze Verklaringe van de Spreekmanier **שְׁלֵלָהּ** twyffeling zou kunnen verwekken; zullen wy de moeite nemen, om kort en bondig alle de plaatzen, daar **שְׁלֵלָהּ** met een Pronomen; daar agter aangevoegd, voorkomt, onder het oog te brengen, en daarna die gene, waar in hetzelfde, in den zoogenaamden *Status Constructus*, gelezen word, 't geen op het zelfde uitkoomt. De *Hebrewsche Concordantien* van Buxtorf geven 'er tien op van de eerste soort, en twaalf van de tweede.

Jes. XXXIII: 4. II *Chron. XXIV: 23.*
Jes. X: 2. word de Spreekmanier uitdrukelyk gebezigd van den roof, welker iemand roofd of geroofd heeft. Van *Deut. XV: 16.* *XX: 14.* en *Jos. VIII: 2.* hebben wy reeds (§. 203, 204.) zoo veel gezegd, dat men geene de minste zwaarigheid behoeve te maaken, om de Spreekwyze aldaar insgelyks op dezelve manier op te vatten. Drie texten blyven 'er over, (want in den vierden *Jos.*
tem.

rem. XXIX: 19. welken BUXTORF op-
 geeft , hebben wy niets van die natuur
 kunnen vinden) te weten II Chron. XX:
 25. Esth. III: 13. en VIII: 11. waar
 uit men eenige zwaarigheid tegen onze
 gegevene verklaringe van שְׁלֵלָה (§. 200.)
 zou kunnen maken. Maar de zwaarigheid
 uit de eerste plaats (II Chron. XX: 25.)
 getrokken , als men dezelve vergelykt
 met vs. 23 , kan gemakkelyk opgeloscht
 worden , als wy de plaatzen , door den
 Heer JUNGIUS uitgekijpt tot stavinge van
 zyn gevoelen (§. 203, 204.) opgeloscht
 hebben. En wat de Spreekmanieren uit
 het Boek van Esther aangevoerd , zou
 mogen betreffen: men word ligtelyk ge-
 waar , dat door Koning Ahasueros het
 plunderen van de bezittingen der genen ,
 die op het verzoek van Haman , en der
 genen , die daarna op het gezag van
 Mordechai zouden om hals gebragt wor-
 den , wierd toegestaan , op dat zy des te
 vlytiger in het uitvoeren dier wreede en
 bloeddorftige bevelens wezen zouden:
 zoo dat שְׁלֵלָה daar zoo wel , en beter
 kon gezet zyn , om den eigendom uit te
 drukken , welke de moordenaars op den
 buit , welke zy op bevel des Konings
 plon-

plonderen moesten , verkrygen zouden ; als dat zou gebezigt zyn van dien buit , voor zoo ver zy den gesneuvelden Joden en daarna den ahangelingen van Haman , na dat zy van kant geholpen waren , ontroofd zouden worden.

§. 206.

Om de maat vol te stryken , zullen wy nog de moeite nemen , die plaatzen in den Hebreuwschen Text te beschouwen , door ons Woord **שָׁלַל** in den *Status Constructus* **שָׁלַל** voorkomt , om dat de Heer A. SCHULTENS (l. c.) de zamenvoeginge der *Verminkte Pronomina* agter de Zelfstandige Naamwoorden , van den zelven te regte afleid : op dat wy dus mogen gewaar worden , of ergens het Woord **שָׁלַל** zoo gebruikt word , dat het stryden zou tegen het geen wy (§. 200.) van deszelfs eigenschap bewezen hebben.

Deut. XX: 14. Jof. XI: 14. XXII: 8. i Sam. XXX: 20. Deut. II: 35. III: 7. Jof. VIII: 27. i i Sam. XII: 30. i Chron. XX: 4. worden alle te zamen van zelf opgeloscht , of uit vergelykinge dier Aanmer-

merkingen , welke wy boven (§. 203, 204.) gemaakt hebben.

Tweemaal word *Rigt. V: 30.* de *Status Constructus* van שָׁלַל zamengevoegd met een Woord , dat de zoort van roof nauwkeuriger beschryft , een *buit van verscheide verwen* , dat is van gestikte en geborduurde kleederen. Men word daar uit gewaar , dat de *Status Constructus* hier het zelve gebruik heeft als de *Appositio* by de Latynen ; 't welk wy niet nauwer willen uitpluizen , aangezien het Volgwoord , dat den *Status Constructus* regeert , hier geen perzoon te kennen geeft ; 't geen egter zou moeten wezen , indien 'er onze stelling (§. 200.) in het minste by lyden konde.

Eindelyk word (*Jes. VIII: 4.*) van den שָׁלַל שָׁבֵרוֹן den *buit van Samaria* ge-
waagd : welke manier van uitdrukkinge in den eersten opslag wel eenige moeite schynt te baren , maar haast verdwynt , zoo dra men aanmerkt , dat daar door de misdaad van Samaria word te kennen gegeven ; welke Stad onder Pekah den Zoon van Remalia en Rezin den Koning van Syrien , zig met den roof , op Juda behaald , onregtveerdiglyk verrykt had.

224 PROEVE VAN TAALKUNDE.

hadden , en nog meerder had pogen te verryken (*Jes. VII: 6. VIII: 6.*) welke roof van Samaria na vyf en festig jaren ten behoeve des Konings van Assur zou uitgedragen worden , om de roofgierigheid van die zelve stad te straffen. (§. 204)

§. 207.

Uit al het geen tot hier toe is bygebragt , word men met volle overreding gewaar , dat onze Geleerde Schryver den Betoogtrant der Wiskunstenaren verzuimd heeft in agt te nemen , wanneer hy zegt , dat iemands roof in de Hebreuwsche Taal zoo wel en menigerwerf den *roof* beduid , *welke iemand ontroofd word* , als den *roof* , *welken zoo iemand zelf roofd* , of *geroofd heeft*. (§. 201.)

§. 208.

Ook bewyft hy niet , dat *Israël* , of , om duidelyker te spreken , *het derde gedeelte van de inwoonderen des Lands* , die overgebleven waren , (*Zach. XIII: 8.*) of , gelyk andere meenen ; *Jerusalem* , hier niet

niet inkomen , als begrepen te zyn in den *stryd tegen de Heidenen* , waar van (vs. 3.) gesproken was, maar als , *door de valleys der bergen naar Azal te vlieden* (vs. 5.) Want die vlugt naar Azal moet misschien alleen toegeschreven worden aan het overige , dat is , de helft des volks, die uit de Stad , na de algemeene plunderinge en gevankelyke wegvoeringe van de andere helft , niet zullen uitgeroeit worden. (vs. 2.) Dog de Be- toogtrant, welken wy voorschryven, duld niet , dat wy ons hier dieper inlaten, bewarende wy dit onderzoek tot de Proef- nemingen der Uitlegkunde. En waar- lyk men bouwt op eenen zandgrond , als men den Letterlyken Zin der woorden uit den zamenhang van geheele rede- neringen en Spreekmanieren , die men zelf verzint , zoekt af te leiden ; in ste- de van den aard der Tale tot eenen grondslag te leggen van de Vertalingen en Verklaringen , die men van eene plaats in Gods Woord geven zal ; om den waren zin des Geestes door onseil- bare Kunstgrepen van eene gezonde Uit- legkunde uit te vinden.

§. 209.

Jerufalem, of het derde gedeelte van de inwoonders des Lands moeten bygevolg met derzelve vyanden een befliffend gevegt gevogten en de overwinninge behaald hebben, alvorens aan dezelve een *buit* of *roof* לָשָׁל in eigendom toekwam, of zou toekomen. (§. 193, 196, 197.)

§. 210.

Te weten het Woord לָשָׁל van den Voorledenen Tyd afgeleid, kan niet anders beduiden, dan dat die roof, Jerufalem, of het derde gedeelte van de inwoonders des Lands, als dusdanig toebehoorde, en dus van haar geroofd was, aler dezelve zou uitgedeeld worden in het midden van haar; zonder dat men daar uit met vastigheid kan besluiten, of dezelve by het uitspreken der Prophetie reeds geroofd was, of eerst in het toekomende stond geroofd te worden.

§. 211.

§. 211.

Welke vyanden die zyn , van welke dezen roof geroofd is , of geroofd zou zyn , voor derzelve uitdeeling ; wanneer en op wat wyze en om welke redenen dit geschied is of geschied zal zyn , zullen wy ook eerst in de Uitlegkunde mogen bepalen. Ook zullen wy dan eerst mogen aanwyzen , waar in dezen roof bestaat , in het land Canaan , gelyk de Heer JUNGUIS vermoed , of in andere zaken ?

E I N D E.

THE UNIVERSITY OF CHICAGO PRESS

THE UNIVERSITY OF CHICAGO PRESS
54 EAST LAKE STREET
CHICAGO, ILLINOIS 60607
TEL: 773-707-5000
FAX: 773-707-0838
WWW.CHICAGO.PRESS.EDU

CHICAGO, ILLINOIS

